

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

PROBLEM NEPLAČEVANJA V SLOVENIJI

Ljubljana, december 2004

MATEJ VIDMAR

IZJAVA

Študent Matej Vidmar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Aleša Berka in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 27.12.2004

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. ZAKONSKO UREJANJE PLAČILNE DISCIPLINE	2
2.1. DOLOČILA SKRBNEGA FINANČNEGA POSLOVANJA	4
2.1.1. <i>Ustrezna plačilna sposobnost</i>	5
2.1.1.1. Definicija plačilne sposobnosti	5
2.1.1.2. Pomen količine denarja na transakcijskem računu.....	6
2.1.1.3. Določanje optimalne stopnje plačilne sposobnosti.....	7
2.1.2. <i>Kapitalska ustreznost</i>	10
2.1.2.1. Pojem kapitalske ustreznosti	10
2.1.2.2. Optimalni obseg kapitala.....	11
2.1.2.3. Struktura kapitala	15
2.1.3. <i>Preprečevanje prezadolženosti podjetja</i>	15
2.2. DOLŽNOSTI IN ODGOVORNOSTI UPRAVE IN NADZORNEGA SVETA.....	16
3. UČINKI ZAKONA O FINANČNEM POSLOVANJU PODJETIJ	19
3.1. IZBRIS PODJETIJ IZ SODNEGA REGISTRA	19
3.1.1. <i>Evidence APP in AJPES</i>	20
3.1.2. <i>Sporni vidik izbrisa nedelujočih podjetij</i>	22
3.2. MANIPULACIJE Z ROKI IN PRISILNIMI PORAVNAVAMI	23
3.3. PROBLEM MALIH PODJETIJ	25
4. UNOVČEVANJE ZAPADLIH TERJATEV	27
4.1. IZTERJAVA/UNOVČEVANJE TERJATEV PRED SODNIM POSTOPKOM.....	27
4.2. CESIJA ALI ODPSTOP TERJATEV	28
4.3. POBOT ALI KOMPENZACIJA TERJATEV	29
4.3.1. <i>Dvostranske kompenzacije</i>	30
4.3.2. <i>Večstranske kompenzacije</i>	30
4.3.2.1. Iskanje kompenzacijske verige.....	31
4.3.2.2. Ponudniki multilateralne kompenzacije	32
4.4. SODNA IZTERJAVA TERJATEV	33
4.4.1. <i>Proces odobritve izvršbe</i>	33
4.4.2. <i>Izvedba izvršbe</i>	36
5. ZAVAROVANJA TERJATEV	37
5.1. PREVENTIVNO PREVERJANJE POSLOVNEGA PARTNERJA	38
5.2. ZAVAROVANJA S FUNKCIJO PRENOSA OBVEZNOSTI.....	39
5.2.1. <i>Poroštvo</i>	39
5.2.2. <i>Bančna garancija</i>	39
5.2.3. <i>Zavarovanje terjatev pri zavarovalnici</i>	40
5.2.4. <i>Zavarovanje terjatev pri SID d.d.</i>	40
5.3. STVARNA ZAVAROVANJA	40
5.3.1. <i>Zastavna pravica na premičnini</i>	40
5.3.2. <i>Zastavna pravica na nepremičnini (hipoteka)</i>	41
5.3.3. <i>Odstop terjatev v zavarovanje (fiduciarna cesija) in factoring</i>	41
5.4. PLAČILNI MEHANIZMI S FUNKCIJO ZAVAROVANJA	42
5.4.1. <i>Menica</i>	42
5.4.2. <i>Dokumentarni akreditiv</i>	43
5.4.3. <i>Dokumentarni inkaso</i>	43
5.5. POGODBENI NAČINI ZAVAROVANJA.....	43

6. PRIHODNJI KORAKI V SLOVENIJI	44
6.1. PRIMER BAZE PODATKOV O PLAČILNIH NAVADAH PODJETIJ	45
7. SKLEP	47
LITERATURA.....	49
VIRI.....	51

SEZNAM UPORABLJENIH OKRAJŠAV

AJPES	Agencija RS za javnopravne evidence in storitve
APP	Agencija RS za plačilni promet
EU	Evropska unija
OZ	Obligacijski zakonik
RS	Republika Slovenija
SID	Slovenska izvozna družba
SIT	Slovenski tolar
SRS	Slovenski računovodski standardi
TR	Transakcijski račun
UJP	Uprava RS za javna plačila
ZDavP	Zakon o davčnem postopku
ZDS	Zakon o davčni službi
ZFPPod	Zakon o finančnem poslovanju podjetij
ZGD	Zakon o gospodarskih družbah
ZIZ	Zakon o izvršbi in zavarovanju
ZPlaP	Zakon o plačilnem prometu
ZPP	Zakon o pravnem postopku
ZPPSL	Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji

1. UVOD

Slovenija se podobno kot veliko držav z razvitim tržnim gospodarstvom in držav na prehodu sooča s problemom plačilne nediscipline. Velik del odgovornosti za nastalo stanje je mogoče pripisati pomanjkanju znanja podjetnikov in managerjev o delovanju tržnega gospodarstva in slabo razvitemu sodstvu. Odprava družbene lastnine, oblikovanje zasebnega podjetništva, iskanje novih tržnih vrzeli in izguba velikega jugoslovanskega trga so še dodatni dejavniki, ki so vplivali na plačilno disciplino (*ang. payment discipline*). Z milimi pogoji za ustanovitev gospodarske družbe je država v začetnem obdobju svojega obstoja spodbujala razvoj podjetništva, kar je povzročilo množično ustanavljanje malih podjetij.

Nenaden razvoj podjetništva je predstavljal konkurenco pri osvajanju novonastalega trga, to pa je bil tudi razlog za propad velikega števila novonastalih malih podjetij. Na reševanje sodnih sporov, povezanih s prenehanjem poslovanja podjetij, slovensko sodstvo ni bilo pripravljeno. Posledično se je v sodnem registru začelo kopičiti število nedelujočih podjetij, kar je povzročilo daljšanje časa reševanja sodnih sporov. Omenjeni problem je želel slovenski zakonodajalec rešiti že z Zakonom o gospodarskih družbah (ZGD) in Zakonom o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji (ZPPSL), vendar žal neuspešno.

Dolgotrajno reševanje sodnih sporov v gospodarskih zadevah ima velik vpliv na finančno poslovanje podjetij. Nerešeni spori pomenijo za upnike neporavnane terjatve, ki lahko privedejo do finančnih težav sicer »zdravih« podjetij. Verižna reakcija nezmožnosti plačevanja in hkrati še izmikanje plačevanju nekaterih pravnih oseb pa sta privedla slovensko gospodarsko do kritičnega praga plačilne nediscipline. Vključitev Slovenije v Evropsko unijo zahteva določeno raven gospodarske stabilnosti, česar pomemben del je tudi plačilna disciplina. Neurejenost plačilnega prometa predstavlja namreč večjo tveganost poslovanja, kar nedvomno odvrča tuje naložbenike in poslovne partnerje. Z namenom reševanja omenjenega stanja v slovenskem gospodarskem prostoru je prišlo leta 1999 do hitrega sprejetja Zakona o finančnem poslovanju podjetij (ZFPPod).

Prvi del diplomske naloge se nanaša na načela skrbnega finančnega poslovanja, ki jih določa ZFPPod. Ta del predstavlja teoretično podlago, na osnovi katere naj bi uprava podjetja skrbela za nemoteno finančno poslovanje podjetja. Zakon določa kriterije, po katerih mora uprava spremljati poslovanje podjetja in ukrepe, ki jih mora sprejeti v primeru odstopanja od normalno predvidenega poslovanja.

V drugem delu diplomske naloge je predstavljen učinek delovanja ZFPPod na urejanje plačilne discipline. S podatki o številu blokiranih računov podjetij je predstavljen problem izbrisa nedelujočih podjetij iz sodnega registra, hkrati pa so predstavljeni tudi posredni učinki zakona.

Tretji del diplomske naloge opisuje orodja unovčitve in orodja zavarovanja terjatev. Slednja predstavljajo enega izmed ključnih dejavnikov varnega poslovanja, saj lahko preprečijo marsikatero nevšečnost, ki bi nastala z neplačevanjem dolžnikov. V primeru neuporabe

omenjenih orodij zavarovanja so podjetju na voljo orodja unovčitve zapadlih terjatev, ki v ključnih trenutkih lahko pomagajo podjetju v finančnih težavah in hkrati preprečijo uporabo dolgotrajnega procesa sodne izterjave.

V zadnjem delu diplomske naloge je predstavljen vidik možnega reševanja problema plačilne nediscipline. Z vzpostavitvijo javno dostopne baze podatkov o plačilnih navadah slovenskih podjetij bi lahko postalo poslovanje podjetij preglednejše, kar bi pomenilo večjo stopnjo varnosti. S tem bi bilo tudi malim podjetjem omogočeno neposredno spremljanje svojih poslovnih partnerjev, hkrati pa bi lahko baza podatkov predstavljala tudi osnovo za nadzor zlorabe tržnega položaja, ki je ena izmed glavnih vzrokov slabe morale plačevanja pri nas.

2. ZAKONSKO UREJANJE PLAČILNE DISCIPLINE

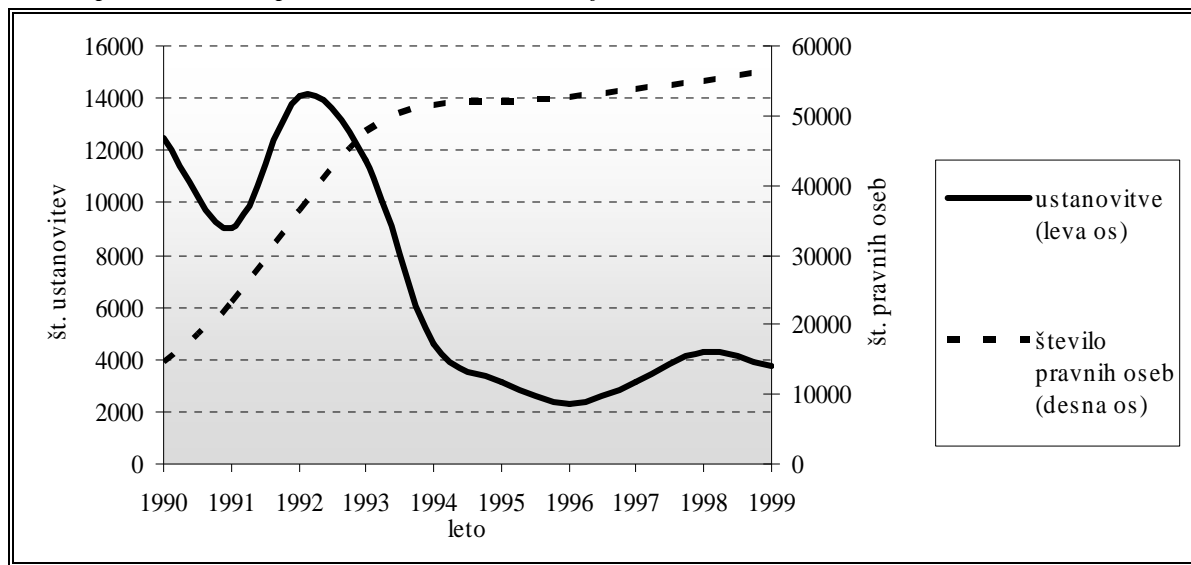
Problem plačilne nediscipline je dokaj pogost pojav razvitih tržnih gospodarstev. Slovenija glede tega ni izjema, saj po raziskavah (Bole, Jere, 2002, str. 25; Jarec, 2002, str. 21) podjetniki kot eno izmed največjih ovir pri poslovanju navajajo ravno plačilno nedisciplino. Vzrokov zanjo je veliko, zato so potrebni tudi dolgotrajni in konsistentni načini njenega reševanja.

Plačilna nedisciplina predstavlja množičen pojav, ko dolžniki svojim pogodbenim partnerjem ne plačajo denarnih obveznosti v pogodbenih rokih in/ali zaradi svojega tržnega položaja izsilijo plačilne pogoje, ki dodatno bremenijo upnika. Dejansko gre za pojav neplačevanja, ki lahko izvira ali iz nezmožnosti plačevanja ali pa iz izogibanja plačevanju kljub plačilni sposobnosti. V obeh primerih je potrebno ukrepati, saj neplačevanje dolžnika lahko hitro privede do finančnih težav njegovih upnikov, kar pa je začetek neskončne verižne reakcije neplačevanja.

Slovenija je mlada država, to pa je tudi eden izmed glavnih razlogov za obstoj plačilne nediscipline. Nastajanje slovenske zakonodaje, ki je potekalo skupaj z lastninjenjem družbene lastnine in razvojem tržnega gospodarstva, ki je prineslo tudi bolj ali manj uspešne poskuse podjetništva, je imelo težko nalogo predvidevanja oblikovanja trga. Hitro nastajanje in propadanje podjetij kot posledica razvoja gospodarstva je zelo obremenilo delo sodišč, ki so sodne spore zaradi pomanjkanja ustrezne zakonodaje reševala zelo počasi. Sčasoma se je število nedelujočih podjetij, ki kljub prenehanju delovanja niso bila izbrisana iz sodnega registra, povečevalo, kar je začelo kvariti sliko slovenskega gospodarstva.

Pred sprejetjem ZGD leta 1993 je Slovenija z namenom razvoja podjetništva spodbujala razvoj malih podjetij z zakonom, ki ni predpisoval minimalnega kapitala, potrebnega za ustanovitev gospodarske družbe. To je povzročilo razcvet podjetništva, vendar brez prevzemanja odgovornosti za poslovanje, kar pa je predstavljalo leglo plačilne nediscipline.

Slika 1: Število pravnih oseb na dan 31.12. za obdobje med leti 1990 in 1999 in število ustanovitev pravnih oseb v posameznem letu za obdobje med leti 1990 in 1999

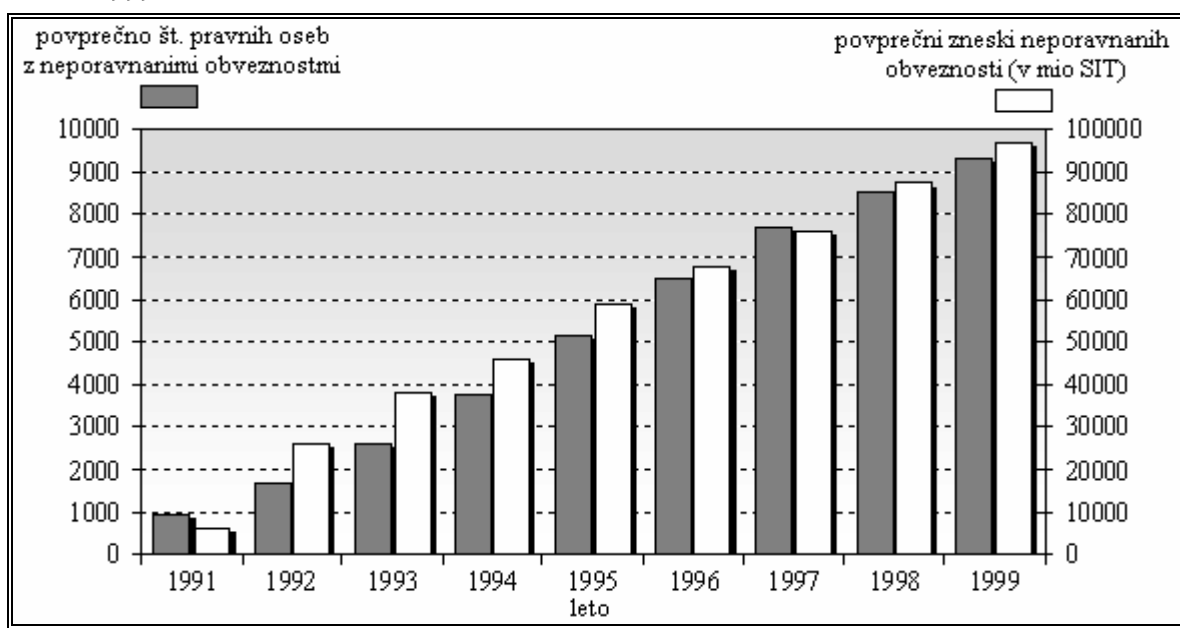
Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 2, na str. 1).

S Slike 1 je razvidno naraščanje števila pravnih oseb in veliko število ustanovitev novih pravnih oseb vse do leta 1993. Po tem obdobju je mogoče zaznati nenadno umiritev, ki je nedvomno tudi posledica sprejetja ZGD. Sprejeti zakon je v svojem 257. in 258. členu strogo opredelil dolžnosti uprave ob nastopu finančne krize (*ang. financial crisis*), kakor je tudi v svojem 580. členu predpisal usklajenost družb z minimalnim kapitalom za posamezno organizacijsko obliko. Dosledno izvajanje omenjenih členov zakona bi pomenilo nenadno obremenitev sodišč (Ivanjko, 2001, str. 24), zaradi česar se njegovo sprejetje v praksi ni poenotilo s pričakovanji, to pa je povzročilo nadaljnje stopnjevanje plačilne nediscipline.

Reševanje problema podjetij v finančnih težavah naj bi urejal ZPPSL, ki je bil sprejet že leta 1993, vendar se zaradi dolgotrajnosti postopkov in visokih stroškov, ki jih po zakonu nosi predlagatelj postopkov, določbe zakona niso učinkovito izvajale (Poročevalec, 1999, str. 25). Tako je bila leta 1997 sprejeta sprememba ZPPSL (ZPPSL-A), kjer je bil uzakonjen institut t.i. stečaja po uradni dolžnosti. V 2. in 3. odstavku 3. člena ZPPSL-A je določeno, da se začne stečajni postopek po uradni dolžnosti nad vsemi dolžniki, ki imajo blokiran žiro račun več kot eno leto ali pa niso izplačali plač za obdobje zadnjih treh mesecev. V praksi se ta del zakona prav tako ni izvajal, saj bi podobno kot uveljavitev 580. člena ZGD pomenil ohromitev dela sodišč in veliko povečanje izdatkov iz proračuna za reševanje sodnih sporov (Šinkovec, Škerget, 1999, str. 426).

Vsi poskusi reševanja problema finančnega prestrukturiranja podjetij in reševanja sporov v zvezi z nedelujočimi podjetji v praksi niso imeli pravih odzivov. Tako se je po podatkih Agencije za plačilni promet (APP) do leta 1999 število podjetij, ki so imela dospele neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni, neprestano povečevalo, hkrati pa se je višal tudi njihov povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti.

Slika 2: Povprečno število pravnih oseb, ki so imele dospele neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni in povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti v obdobju od leta 1991 do leta 1999

Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 4, na str. 3).

Slabšanje stanja na področju neporavnanih obveznosti je želela vlada po hitrem postopku odpraviti s sprejetjem ZFPPod. Prvi del tega zakona se nanaša na uvedbo instituta izbrisa gospodarske družbe iz sodnega registra brez likvidacije, kar naj bi rešilo problem nedelujočih gospodarskih družb, vodenih v sodnem registru. Z namenom neobremenjevanja sodišč in privarčevanja proračunskega denarja za stroške sodnih postopkov je ZFPPod predvidel avtomatični sprožilec izbrisa podjetij iz sodnega registra brez likvidacije, ki naj bi izbrisal vsa podjetja, ki se do 23.7.1999 niso uskladila z ZGD. Medtem ko je prvi del ZFPPod namenjen zgolj čiščenju registra podjetij, naj bi drugi del ZFPPod poskrbel za tekoče skrbno finančno poslovanje podjetij. Ta del zakona predpisuje obveznosti in odgovornosti uprave, ki naj bi ob spoštovanju poslovnofinančnih načel pravočasno in pravilno ukrepala v primeru finančnih težav podjetja. Določila skrbnega finančnega poslovanja naj bi po ZFPPod poskrbela za izboljšanje morale in discipline plačevanja slovenskih podjetij.

2.1. DOLOČILA SKRBNEGA FINANČNEGA POSLOVANJA

Določila ZFPPod, ki zajemajo skrbno finančno poslovanje, se nanašajo na izpolnjevanje dospelih obveznosti ter gospodarjenje z naložbami in finančnimi viri tako, da je podjetje trajno sposobno izpolniti vse svoje obveznosti. Podjetje naj bi na podlagi teh določil zagotavljalo (Poročevalec, 1999, str. 27):

- ustrezno plačilno sposobnost,
- kapitalsko ustreznost,
- preprečevanje prezadolženosti podjetja.

2.1.1. USTREZNA PLAČILNA SPOSOBNOST

2.1.1.1. Definicija plačilne sposobnosti

Pri opredelitvi plačilne sposobnosti imamo pogosto opravka z različnimi definicijami. Glavni razlog za razhajanja izhaja iz številnih poimenovanj besede likvidnost, ki jo nekateri enačijo z izrazom plačilna sposobnost. Tudi v ZFPPod se beseda likvidnost pojavlja z različnimi pomeni.

Največji problem pri uporabi izraza likvidnost je ta, da avtorji pogosto ne ločijo med likvidnostjo sredstev in likvidnostjo poslovnega subjekta (Turk, 1990, str. 82). V primeru, ko gre za likvidnostna sredstva, naj bi beseda likvidnost v najosnovnejšem pomenu predstavljala značilnost neke premoženjske oblike - realne ali finančne (Ribnikar, 1989, str. 93). Po tej teoriji naj bi se sredstva med seboj ločila po svoji tržnosti in kapitalski gotovosti. Tako lahko sredstva delimo na denar in na ostala sredstva, ki pa so v različnih merah zamenljiva za denar. Možnost spreminjanja sredstev v denar naj bi predstavljala stopnjo likvidnosti teh sredstev. Likvidnost sredstev je nadalje mogoče deliti na dva načina: na sposobnost preoblikovanja sredstev iz ene v drugo obliko, kar je značilno za časovno oz. dinamično opazovanje sredstev, in na stopnjo unovčljivosti sredstev, ko sredstva razvrščamo po stopnjah »oddaljenosti« od denarne oblike, kar pa je značilno za opazovanje sredstev v določenem trenutku oz. statično (Mlinarič, 2000, str. 16).

Kadar govorimo o likvidnosti poslovnih subjektov, se beseda likvidnost uporablja predvsem v smislu sposobnosti poravnave plačilnih obveznosti v danem času, kar lahko poimenujemo kar plačilna sposobnost. Le-ta se deli na sprotno oz. tekočo in na končno plačilno sposobnost, pri čemer sprotna plačilna sposobnost predstavlja sposobnost plačevanja obveznosti med samim delovanjem poslovnega subjekta, končna plačilna sposobnost pa predstavlja sposobnost poravnave obveznosti ob prenehanju delovanja poslovnega subjekta in mnogi avtorji jo imenujejo solventnost (Turk, 1990, str. 83). Delitev na sprotno in končno plačilno sposobnost pa nekateri avtorji (Ribnikar, 1989, str. 93) zamenjujejo z izrazi kot so tehnična plačilna sposobnost, ki naj bi predstavljala vsakodnevno oz. sprotno plačilno sposobnost in pa dejanska plačilna sposobnost, ki je sinonim za končno plačilno sposobnost.

Težave, povezane s pojmovanjem likvidnosti, se odražajo tudi pri uporabi besede solventnost. Mnogi avtorji opredeljujejo solventnost dokaj poenostavljeno in jo pojmujejo kot likvidnost na dolgi rok. Ta razlaga je neprimerna, saj lahko v primeru, ko govorimo o sredstvih, razlikujemo le med bolj oz. manj likvidnimi sredstvi, njihov značaj pa se skozi čas ne spreminja. Izraz solventnost je zato mogoče uporabiti le v zvezi s pojmovanjem poslovnih subjektov. Solventnost je v tem primeru opredeljena kot plačilna sposobnost na dolgi rok in ima v takšnem kontekstu lahko dva pomena (Turk, 1990, str. 83); solventnost kot sposobnost zagotavljanja ustrezne količine denarja za plačilo zapadlih obveznosti na dolgi rok oz. tehnična plačilna sposobnost na dolgi rok in solventnost v smislu dejanske oz. končne plačilne sposobnosti.

ZFPPod je glede pojmovanja likvidnosti in solventnosti vezan na poslovnofinančna načela, ki jih izdaja Slovenski inštitut za revizijo. Ta načela likvidnost opredeljujejo kot kratkoročno plačilno

sposobnost oz. kot sposobnost podjetja, da v kratkem roku zagotovi potrebna likvidnostna sredstva za pravočasno izvedbo plačil. Pogoj za zagotavljanje plačilne sposobnosti pa je glede na poslovnofinančna načela usklajevanje materialnih, denarnih in poslovnoizidnih tokov podjetja, pri čemer kot nepogrešljivo orodje navajajo kratkoročno finančno načrtovanje. Solventnost je glede na poslovnofinančna načela opredeljena kot dolgoročna plačilna sposobnost oz. kot sposobnost podjetja zagotavljati plačilno sposobnost za celotno obdobje svojega poslovanja (Bergant, 2000, str. 67).

V diplomskem delu je termin plačilna sposobnost uporabljen za opisovanje sposobnosti podjetja, da plačuje dospelosti obveznosti, in termin dolgoročna plačilna sposobnost za opisovanje plačilne sposobnosti na daljši rok oz. skozi poslovanje podjetja. Termin likvidnost je uporabljen le v zvezi z opisovanjem sredstev, kjer pridevnik likvidnostna oz. nelikvidnostna predstavlja sposobnost zamenjave sredstev v denar. Termin solventnost je uporabljen izključno za opisovanje dejanske oz. končne plačilne sposobnosti, ki predstavlja sposobnost plačila dolžnikom ob prenehanju poslovanja podjetja.

2.1.1.2. Pomen količine denarja na transakcijskem računu

Plačilna sposobnost je odvisna od količine denarja, ki jo ima podjetje na transakcijskem računu (TR). Večji kot je presežek denarja podjetja na TR, manjše je tveganje njegove plačilne nesposobnosti, vendar pa držanje denarja na banki oz. TR za podjetje ne predstavlja donosne naložbe (Parkinson, Kallberg, 1993, str. 63). Z vidika donosnosti je zato smotno imeti na TR čimmanj presežnega denarja - idealna količina denarja na TR bi potemtakem morala biti 0. Kljub vse boljši informacijski tehnologiji, ki omogoča dobro načrtovanje denarnih tokov (*ang. cash flow*), vzdrževanje takšnega stanja zaradi nepredvidljivih dejavnikov, ki vplivajo na poslovanje podjetja, ni mogoče, poleg tega pa je tudi tvegano, saj povečuje verjetnost nastopa plačilne nesposobnosti podjetja. Ta lahko podjetje prisili v najemanje dragih kreditov, plačevanje zamudnih obresti, lahko povzroči izgubo poslovnega partnerja (dobavitelja) ali pa podjetje privede celo pred stečaj.

K omenjenim posledicam pomanjkanja denarja na TR lahko dodamo še razloge, ki upravičujejo držanje denarja na njem. Ti izhajajo iz različnih funkcij denarja (Brigham, 1998, str. 619):

- **Transakcijske rezerve;** v tem primeru igra določena raven denarnih sredstev vlogo usklajevanja med prilivi in odlivi denarnih sredstev v podjetju, ki so pomembni za vsakodnevno poslovanje podjetja (plačila dobaviteljem, plače, davki, dividende).
- **Plačilo bankam za kredite in storitve;** denarna sredstva so v tem primeru potrebna za sprotno plačevanje vodenja računa s strani banke in za odplačevanje morebitnih bančnih posojil.
- **Varnostne rezerve;** v tem primeru služijo denarna sredstva za zavarovanje pred negotovimi dogodki v prihodnosti. Višja negotovost denarnih tokov v prihodnosti pomeni večjo potrebo po varnostni rezervi denarnih sredstev, le-ta pa je lahko nižja v primeru, ko ima podjetje možnost odprtja bančne kreditne linije.

- **Špekulativne rezerve**; denarna sredstva, ki jih ima podjetje rezervirana za špekulacije, služijo predvsem za izkoriščanje nepričakovanih poslovnih priložnosti, gotovinskih popustov in možnosti najema bančnih posojil.

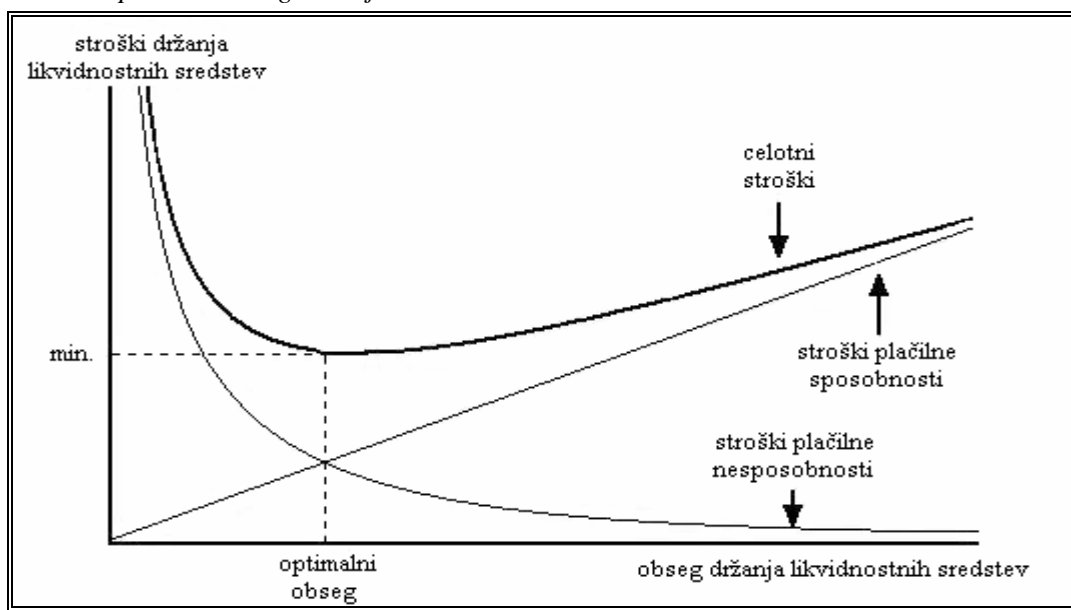
Pri načrtovanju potrebnih denarnih rezerv mora podjetje upoštevati vse njihove zgoraj omenjene funkcije. Celotnih denarnih rezerv podjetje ne prilagodi vsakemu tipu rezerv posebej, ampak jih mora obravnavati kot celoto - s tem lahko rezerve, ki npr. služijo za transakcije in varnost, hkrati predstavljajo tudi špekulativne rezerve. Od nekdanj pa ostaja odprto vprašanje določitve optimalne stopnje plačilne sposobnosti in skozi zgodovino so se uveljavili različni ekonomski modeli, ki predstavljajo bolj ali manj posplošeno obliko njenega izračuna.

2.1.1.3. Določanje optimalne stopnje plačilne sposobnosti

Optimalna količina denarja, ki naj bi jo podjetje imelo na razpolago, je odvisna od posameznega podjetja. Podjetja imajo različne cilje, se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, sodelujejo z različnimi partnerji, delujejo v različnih okoljih in poslujejo v različnih obsegih. Zato je nemogoče sestaviti enostaven model določanja ciljnega stanja denarnih sredstev (*ang. target balancing*) za vsa podjetja hkrati, saj mnogih dejavnikov, ki vplivajo na določanje optimalne stopnje plačilne sposobnosti, ni mogoče kvantificirati. Tako večina modelov daje le podlago, na osnovi katere naj bi podjetja določala optimalno stopnjo svoje plačilne sposobnosti, v praksi pa so takšni modeli dokaj neuporabni.

Odločitev o stopnji držanja likvidnostnih sredstev (*ang. liquidity management*) je pogojena s stroški, ki bi nastali ob morebitnem pomanjkanju le-teh in stroški, ki jih predstavlja držanje sredstev v likvidnostni obliki (Hill, Sartoris, 1992, str. 252). Viri likvidnostnih sredstev so lahko tako sredstva kot so denar in kratkoročni vrednostni papirji (*ang. marketable securities*), kakor tudi možnost najemanja kratkoročnih kreditov. Likvidnostna sredstva na TR ne morejo biti istočasno uporabljena v stvarnih naložbah, ki so z vidika donosnosti za podjetje odločilnega pomena, zato predstavlja njihovo držanje stroške, ki jih lahko imenujemo stroški izgubljene koristi zaradi neizvedbe naložb oz. preprosteje kar stroški plačilne sposobnosti. Več kot bo imelo podjetje likvidnostnih sredstev na TR, večji bodo omenjeni stroški. V primeru pomanjkanja likvidnostnih sredstev na računu podjetja pa lahko pride do stroškov, povezanih s plačilno nesposobnostjo podjetja. Ti so lahko predstavljeni s funkcijo stroškov za odpravljanje plačilne nesposobnosti in verjetnostjo, da bo likvidnostnih sredstev na TR premalo. Celotne stroške držanja likvidnostnih sredstev lahko izrazimo kot seštevek stroškov plačilne sposobnosti in stroškov plačilne nesposobnosti.

Slika 3: Optimalni obseg držanja likvidnostnih sredstev

Vir: Hill, Sartoris, 1992, str. 253.

Na Sliki 3 je označena tudi optimalna stopnja likvidnostnih sredstev, ki jo določa presečišče krivulj stroškov plačilne sposobnosti in stroškov plačilne nesposobnosti. V tej točki so celotni stroški držanja likvidnostnih sredstev najmanjši.

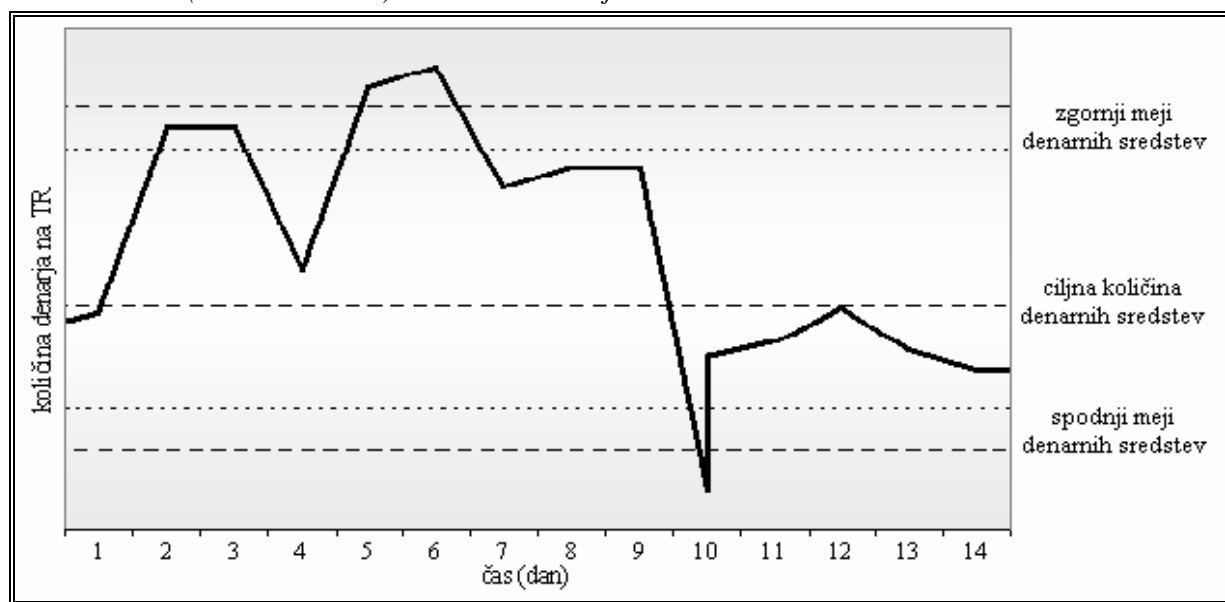
Omenjeni model je izpeljanka Baumolovega modela optimalne ravni denarnih sredstev na TR (Baumol, 1952), ki predpostavlja, da podjetje uporablja denar v stalnih, vnaprej določenih količinah in da so denarni pritoki stalni in napovedljivi. Držanje denarja na TR predstavlja oportunitetne stroške zaradi neizvedbe naložb, prenizka raven denarja pa predstavlja stroške, ki bi nastali v primeru plačilne nesposobnosti in stroške v obliki nezmožnosti nudenja prodaje na kredit. Tak model načrtovanja je zelo enostaven, vendar so njegove predpostavke o enakomernih denarnih pritokih in odtokih dokaj nerealne, hkrati pa v model niso vključeni sezonski vplivi in ciklični trendi (Hill, Sartoris, 1992, str. 264). Kot primer poizkusa izboljšanja Baumolovega modela lahko omenimo Miller-Orrov (Miller, Orr, 1966) in kasneje Stonov model (Stone, 1972), vendar imata tudi ta dva modela svoje pomanjkljivosti in sta uporabnejša za predstavitev koncepta kot pa za dejansko določanje optimalne stopnje denarnih sredstev na TR.

Miller-Orrov model določanja optimalne ravni denarnih sredstev temelji na predpostavki negotovih denarnih tokov, ki naj bi se spreminjali dnevno. Model deluje tako, da vodstvo podjetja na podlagi izkušenj in naklonjenosti podjetja k tveganju določi spodnjo kontrolno mejo denarnih sredstev. V primeru, ko se denarna sredstva spustijo pod to mejo, podjetje začne prodajati svoja likvidnostna sredstva, da bi zagotovilo ciljno raven denarnih sredstev. Obstaja tudi zgornja meja denarnih sredstev, ki jo podjetje izračuna na podlagi variance preteklih denarnih tokov, donosa drugih likvidnostnih sredstev, stroška nakupa le-teh in z upoštevanjem spodnje kontrolne meje denarnih sredstev. Zgornja meja predstavlja obseg denarnih sredstev, nad katerim začne podjetje vlagati denarna sredstva v druga likvidnostna sredstva. Na tak način - s prodajo in kupovanjem drugih likvidnostnih sredstev - podjetje zagotavlja ciljno oz. optimalno

raven denarnih sredstev, ki je med spodnjo in zgornjo mejo denarnih sredstev (Hill, Sartoris, 1992, str. 266).

Podoben model je leta 1972 predstavil tudi Stone, le da njegov model predvideva dve zgornji in dve spodnji kontrolni meji. Bistvena razlika med obema modeloma je v tem, da prvi zunanji meji Stonovega modela ne pomenita takojšnjega ukrepanja vodstva v smislu nakupa oz. prodaje likvidnostnih sredstev. Šele v primeru, ko se obseg denarnih sredstev znajde izven skrajno določenih meja, vodstvo podjetja podrobneje analizira plan prihodnjih denarnih tokov. Če vodstvo predvidi, da se bodo denarna sredstva v kratkem obdobju vrnila v ciljno območje (v okvir notranjih meja), ne izvrši nobenih ukrepov, v nasprotnem primeru pa ukrepa v smislu nakupa oz. prodaje likvidnostnih sredstev. Zgornjo in spodnjo kontrolno mejo denarnih sredstev kakor tudi čas nakupa in prodaje likvidnostnih sredstev naj bi podjetje določilo na podlagi preteklih izkušenj (Hill, Sartoris, 1992, str. 267). Primer Stonovega modela prikazuje Slika 4.

Slika 4: Stonov (in Miller-Orrov) model uravnavanja denarnih sredstev

Vir: Hill, Sartoris, 1992, str. 268.

Slika 4 prikazuje gibanje stanja denarnih sredstev na TR podjetja. Ko stanje denarnih sredstev preseže zunanji meji, podjetje oceni prihodnje denarne tokove. Tako je 5. dan podjetje ugotovilo, da se bo stanje denarnih sredstev v bližnji prihodnosti predvidoma zmanjšalo na raven med notranji kontrolni meji in ni izvedlo nobenih ukrepov. Ukrepi pa so bili potrebni 10. dan, ko je podjetje s prodajo ostalih likvidnostnih sredstev kupilo denarna sredstva (navpična črta količine denarja), saj je bilo ugotovljeno, da se stanje denarnih sredstev v bližnji prihodnosti predvidoma ne bo dvignilo v področje znotraj notranjih kontrolnih meja. Po predpostavkah Miller-Orrovega modela pa bi podjetje že 5. dan takoj zamenjalo denarna sredstva za donosnejše likvidnostne papirje, kar pomeni, da bi podjetje ob vsaki prekoračitvi zunanjih meja kupilo oz. prodalo denarna sredstva.

V praksi uporabnejša metoda določanja optimalne stopnje denarnih sredstev je Monte Carlo simulacija. Ta metoda temelji na upoštevanju negotovosti pri ocenjevanju denarnih tokov. Največje negotovosti med denarnimi tokovi se nedvomno vežejo na pritoke, saj podjetje nanje nima neposrednega vpliva. Simulacija poteka tako, da se pričakovanim vrednostim denarnih tokov pripiše tudi stopnja verjetnosti njihove dejanske izpolnitve. Rezultat je verjetnostna porazdelitev mesečnih neto denarnih tokov, ki služi za osnovo pri določanju optimalne višine denarnih sredstev v odvisnosti od tveganja, ki ga je vodstvo pripravljeno sprejeti. Slabost takšne simulacije je, da je zaradi velikega števila podatkov in predvidevanj, vključenih vanjo, potrebno zelo razvito finančno planiranje (Brigham, 1998, str. 466).

Najpreprostejši in v praksi tudi najpogostejši način določanja optimalne stopnje denarnih sredstev na TR predstavlja načrt denarnih tokov (*ang. cash budget*) (White, Sondhi, Fried, 1998, str. 104). Podjetje mora v tem primeru izdelati napovedi predvidenih pritokov in odtokov v določenem obdobju (običajno je to mesec dni), določiti želeno stanje denarnih sredstev na TR in vse skupaj zajeti v načrt. Slednji predstavlja osnovo za usklajevanje denarnih tokov, na podlagi katere se podjetje odloča o nakupu oz. prodaji denarnih sredstev. Ta metoda je dejansko poenostavljeni model Monte Carlo simulacije in ne vsebuje predvidevanj o tveganju pritokov. Kljub preprostosti metode načrta denarnih tokov pa veliko podjetij še vedno določa svojo optimalno stopnjo denarnih sredstev brez predhodnega načrtovanja, običajno na osnovi nekega minimalnega stanja denarja, ki zmanjšuje verjetnost plačilne nesposobnosti na sprejemljivo raven (Brigham, 1998, str. 460).

2.1.2. KAPITALSKA USTREZNOST

Poslovnofinančna načela opredeljujejo kapital kot stanje celotnega dolgoročnega financiranja podjetja. V grobem lahko kapital ločimo glede na vir financiranja, kar ga razdeli na lastniški in dolžniški del. Lastniški kapital je kapital, vplačan s strani družbenikov ali delničarjev (odvisno od vrste gospodarske družbe), dolžniški kapital pa predstavljajo dolgoročne obveznosti podjetja. Kapital je mogoče ločiti tudi po strukturi, kot to predpisujejo Slovenski računovodski standardi (SRS). Kapital se v tem primeru deli na osnovni kapital, vplačani presežek kapitala, rezerve, preneseni čisti dobiček oz. izgubo iz prejšnjih let in nerazdeljeni čisti dobiček oz. izgubo tekočega leta. Kapitalske ustreznosti ni mogoče določati ločeno od ostalih postavk obveznosti do virov sredstev, kakor tudi ne ločeno od sredstev, zato je pri takšnem določanju bistvenega pomena upoštevanje celotne bilance stanja podjetja.

2.1.2.1. Pojem kapitalske ustreznosti

Kapitalska ustreznost naj bi po ZFPPod predstavljala finančni položaj, v katerem kapitalska družba razpolaga s kapitalom, ki ustreza tako obsegu in vrsti poslov, s katerimi se ukvarja, kakor tudi tveganjem, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh poslov. Ker je vsako podjetje glede teh kriterijev zelo specifično, splošno veljavnega predpisa o ustreznih kapitalskih oblikah ni. Z vidika dolgoročne plačilne sposobnosti nas zanima predvsem obseg kapitala, medtem ko nas ustreznost struktura kapitala zanima predvsem s stroškovnega vidika v smislu povečanja donosnosti lastniškega kapitala (Bergant, 2000, str. 66). Struktura kapitala vsekakor vpliva na povečanje

vrednosti lastniškega kapitala, to pa predstavlja tudi posreden vpliv na dolgoročno plačilno sposobnost.

Za razlago kapitalne ustreznosti je pomemben pojem obratni kapital (*ang. working capital*), ki je predstavljen kot tisti del kapitala, s katerim so financirana kratkoročna sredstva. Kapital kot način dolgoročnega financiranja podjetja s svojimi dolgoročnimi in trajnimi viri običajno krije vse dolgoročne in tudi del kratkoročnih naložb. Prav del, ki pokriva financiranje kratkoročnih naložb, predstavlja obratni kapital, ki je z vidika dolgoročne plačilne sposobnosti podjetja ključnega pomena. Prikaz obratnega kapitala predstavlja Slika 5.

Slika 5: Prikaz obratnega kapitala

Bilanca stanja	
Aktiva	Pasiva
Dolgoročna sredstva	Dolgoročni in trajni viri
**	Obratni kapital
Kratkoročna sredstva	Kratkoročni viri

** del kratkoročnih sredstev, financiranih z dolgoročnimi viri

Vir: Vidic, Zaman: *Računovodski kazalniki v povezavi z ZFPPOd*, 2000, str. 42.

Slika 5 prikazuje bilanco stanja podjetja, iz katere je razvidno, da trajni in dolgoročni viri sredstev financirajo celotna dolgoročna sredstva in tudi del kratkoročnih sredstev. Ta presežek dolgoročnih in trajnih virov financiranja nad dolgoročnimi sredstvi imenujemo obratni kapital (Vidic, Zaman, 2000, str. 43).

2.1.2.2. Optimalni obseg kapitala

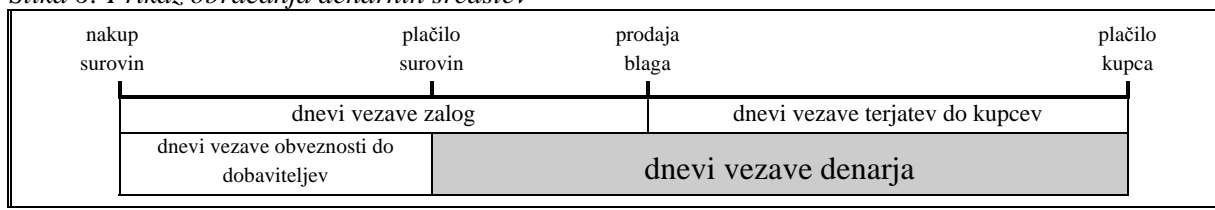
Temeljni pogoj za zagotavljanje dolgoročne plačilne sposobnosti je usklajevanje ročnosti sredstev in obveznosti do virov sredstev (*ang. maturity matching*). Glede na Kodeks poslovnofinančnih načel bi temu rekli načelo ustreznega obratnega kapitala, v računovodstvu pa bi ga imenovali »zlato bilančno pravilo«, ki določa pokritost vseh dolgoročnih sredstev z dolgoročnimi in trajnimi viri (Vidic, Zaman, 2000, str. 42). Problem nastane, kadar dolgoročno angažirana sredstva niso le v obliki dolgoročnih naložb, temveč tudi v obliki zalog in kratkoročnih terjatev do kupcev. Po drugi strani pa se pojavljajo na pasivni strani bilance stanja obveznosti do dobaviteljev, ki z vidika financiranja prav tako predstavljajo dolgoročen vir. Iz tega sledi, da načelo ustreznega obratnega kapitala dejansko predstavlja obratni kapital kot tisti del financiranja terjatev in zalog (kratkoročnih naložb), ki ni financiran z obveznostmi do dobaviteljev (Plavšak, 2000, str. 861).

Razlika med optimalnim obsegom obratnega kapitala in njegovim dejanskim stanjem v določenem podjetju je lahko primanjkljaj ali presežek obratnega kapitala (Plavšak, 2000, str. 864). Presežek obratnega kapitala pomeni za podjetje z vidika plačilne sposobnosti večjo finančno varnost, to pa terjaja višje stroške financiranja, saj je dolgoročno zadolževanje običajno

dražje od kratkoročnega. Nasprotno je v primeru primanjkljaja obratnega kapitala, ko se podjetje srečuje z večjim tveganjem pri zagotavljanju plačilne sposobnosti v prihodnosti. Trenutni stroški financiranja so v takšnem primeru lahko nekoliko nižji, vendar pod pogojem, da še ni prišlo do dejanskih problemov pri plačevanju in da se stroški financiranja še niso dvignili zaradi slabše bonitete podjetja.

Definicija optimalnega obsega kapitala izhaja iz predpostavke, da je le-ta odvisen od terjatev in zalog na eni, ter obveznosti do dobaviteljev na drugi strani. Na podlagi tega potemtakem lahko zapišemo funkcijo optimalnega obratnega kapitala v odvisnosti od teh spremenljivk, ki hkrati predstavljajo osnovo za razumevanje hitrosti obračanja denarja. Za podjetje je pomemben čas, potreben, da se vloženi denar v nek proizvod tudi povrne v obliki denarja. Podjetje kupi zaloge materiala, material obdela in dobi zaloge končnih proizvodov. Število dni, ko ima podjetje material in končne proizvode na zalogi, imenujemo dnevi vezave zalog (*DVZ*) (*ang. inventory conversion period*). Od prodaje končnega proizvoda pa do dneva izplačila ima podjetje odprte terjatve do kupca, kar imenujemo dnevi vezave terjatev do kupcev (*DVTK*) (*ang. receivables collection period*). Hkrati moramo upoštevati še dejstvo, da od trenutka, ko podjetje kupi material, pa do trenutka, ko ga dejansko plača, preteče nekaj časa, ki ga imenujemo dnevi vezave obveznosti do dobaviteljev (*DVOD*) (*ang. payables deferral period*). Nazorneje je to prikazano na Sliki 6.

Slika 6: Prikaz obračanja denarnih sredstev

Vir: Brigham: *Fundamentals of Financial Management*, 1998, str. 658.

S Slike 6 je mogoče razbrati, da so dnevi vezave denarja (*DVD*) (*ang. cash conversion cycle*) enaki seštevku *DVZ* in *DVTK*, zmanjšanih za *DVOD*. Daljši kot je čas vezave denarja, večja je potrebna količina denarja za normalno poslovanje, saj dolgo traja, preden se v zaloge naloženi denar povrne z denarjem v obliki plačanih proizvodov. Daljšanje časa vezave denarja pomeni z vidika financiranja njegovo počasnejše obračanje, kar predstavlja potrebo po večjem obsegu obratnega kapitala. Teoretično je možna tudi situacija, ko so *DVD* negativni, kar pomeni, da obstaja presežek denarja, ki ga je mogoče naložiti. V tem primeru je lahko obratni kapital celo negativen, torej se lahko s kratkoročnimi viri sredstev (obveznosti do dobaviteljev) financirajo celo dolgoročne naložbe. Ta pojav pa je v praksi neobičajen, saj predstavlja večjo stopnjo tveganja plačilne nesposobnosti.

V teoriji in praksi obstaja več pristopov za izračun optimalnega obsega obratnega kapitala, vsi pa na tak ali drugačen način upoštevajo koeficiente obračanja zalog, terjatev do kupcev in obveznosti do dobaviteljev. Primer pristopa, ki je bolj namenjen zunanjim analitikom, je **metoda**

izračunavanja optimalnega obsega obratnega kapitala s pomočjo optimalnega kratkoročnega koeficienta (Bergant, 2000, str. 81). Osnovna enačba tega modela je:

$$OBK_{opt} = K_{opt} \times KN \quad (2.1.)$$

Kratica KN predstavlja kratkoročne naložbe (*ang. current assets*) in model predpostavlja, da le-te obstajajo kot pogoj za realizacijo dolgoročnega poslovanja. Optimalni obseg obratnega kapitala (OBK_{opt}) je odvisen od velikosti kratkoročnih naložb in optimalne stopnje njihovega dolgoročnega financiranja (K_{opt}), ta pa je le druga oblika optimalnega kratkoročnega koeficienta (KK_{opt}) (*ang. current ratio*), kar izhaja iz naslednje enačbe:

$$K_{opt} = 1 - \frac{1}{KK_{opt}} \quad (2.2.)$$

Iz enačbe 2.2. se lahko optimalni kratkoročni koeficient izrazi kot:

$$KK_{opt} = \frac{1}{1 - K_{opt}} \quad (2.3.)$$

Optimalni kratkoročni koeficient je v osnovi opredeljen kot razmerje med kratkoročnimi naložbami in kratkoročnimi obveznostmi. Njegova vrednost nam torej pove pokritost kratkoročnih obveznosti s kratkoročnimi naložbami. Izraziti ga je mogoče tudi kot:

$$KK_{opt} = \frac{\text{prihodki}}{\text{odhodki}} \times \frac{K_{obr\ KO}}{K_{obr\ KO}} \quad (2.4.)$$

Vrednost optimalnega kratkoročnega koeficienta je določena s prihodki in odhodki ter s poprečnima koeficientoma obračanja kratkoročnih naložb ($K_{obr\ KN}$) in kratkoročnih obveznosti ($K_{obr\ KO}$). Za hitrejši in enostavnejši izračun se v praksi uporabljajo zgolj denarni odhodki surovin, materiala in storitev, denarni prihodki, ki so izraženi kot denarni odhodki, povečani za stroške dela, in spremenljivke modela dnevov vezave denarja, ki se uporabljajo namesto poprečnih koeficientov obračanja kratkoročnih obveznosti in kratkoročnih naložb. Poenostavljeni izraz izračuna optimalnega kratkoročnega koeficienta predstavlja enačba 2.5..

$$KK_{opt} = \frac{\text{prihodki}(\text{denarni})}{\text{odhodki}(\text{denarni})} \times \frac{DVZ + DVTK}{DVOD} \quad (2.5.)$$

Na osnovi enačb 2.1., 2.2. in 2.5. je mogoče izraziti optimalni obseg obratnega kapitala:

$$OBK_{opt} = KN \times \left(1 - \frac{\text{odhodki}(\text{denarni})}{\text{prihodki}(\text{denarni})} \times \frac{DVOD}{DVZ + DVTK} \right) \quad (2.6.)$$

Večja kot je razlika med prihodki in odhodki (koeficient odhodki/prihodki se manjša), večji je potreben obseg obratnega kapitala, kar pomeni, da večji kot je delež stroškov dela, vključen v strukturo prodajne cene proizvoda, večja je potreba po dolgoročnem načinu financiranja.

Podobno lahko sklepamo tudi za *DVZ* in *DVTK*. Z višanjem le-teh se zvišuje tudi potreba po obratnem kapitalu, medtem ko imajo *DVOD* ravno nasproten učinek. Do podobnega sklepa lahko pridemo tudi z naslednjim, enostavnejšim modelom, ki ga imenujemo **model koeficientov obračanja** (Bergant, 2000, str. 80). Enačba tega modela se glasi:

$$OBK_{opt} = \frac{\textit{lastna cena letnih prihodkov od prodaje}}{365} \times DVD \quad (2.7.)$$

Optimalni obseg obratnega kapitala je pogojen s številom dni vezave denarja in z lastno ceno povprečnih dnevni prihodkov od prodaje. Obe spremenljivki naj bi s svojim naraščanjem povečevali potrebo po obratnem kapitalu. Natančnost omenjenega modela se lahko bistveno izboljša z večjim strukturiranjem zalog, terjatev in obveznosti, pri čemer lahko upoštevamo različne koeficiente obračanja posameznih kategorij.

Oba zgoraj omenjena modela določata optimalni obseg obratnega kapitala le na osnovi trenutnih bilančnih podatkov. Obstaja pa še vrsta modelov, ki izračunavajo oz. določajo **optimalni obseg obratnega kapitala na osnovi preteklih gibanj in stanj** (Bergant, 2000, str. 83). Za mnoge takšne modele predstavljata opisana modela osnovo za izračun, pri kateri pa se dodatno upoštevajo še pretekla stanja različnih bilančnih kategorij in drugih računovodskih izkazov.

Pri določanju kapitalske ustreznosti je potrebno upoštevati tudi tveganja, ki vplivajo na poslovanje podjetja. Za zavarovanje pred različnimi nepredvidenimi dejavniki se v podjetju ustvari potreba po rezervi obratnega kapitala (R_{obk}). Ta rezerva se med podjetji zelo razlikuje, saj so okoliščine, v katerih podjetja poslujejo, in partnerji, s katerimi poslujejo, zelo različni, kakor so različne tudi strukture podjetij (finančne in organizacijske). Vse te razlike predstavljajo različne stopnje tveganja poslovanja podjetja, kar posredno določa obseg rezerve obratnega kapitala, potrebnega za njegovo nemoteno delovanje.

Optimalni obseg obratnega kapitala in rezerva obratnega kapitala skupaj predstavljata potreben oz. ustrezen obseg obratnega kapitala. V primeru, ko določamo ustrežno količino celotnega kapitala, je ustreznemu obsegu obratnega kapitala potrebno dodati še višino kapitala, ki bo služil kot vir sredstev dolgoročnim naložbam (DN). Tako lahko ustrezen obseg kapitala (K_{ustr}) zapišemo kot:

$$K_{ustr} = DN + OBK_{opt} + R_{obk} \quad (2.8.)$$

Kapitalska ustreznost družbe je določena z njenim finančnim položajem, z dejanskim obsegom in vrsto poslov, ki jih opravlja, in s tveganji, ki jim je pri tem izpostavljena. Kapitalska neustreznost pomeni odstopanje vrednosti kapitala od njegove optimalne vrednosti. Odstopanje se lahko odraža v višjih stroških financiranja ali pa v ogroženi plačilni sposobnosti podjetja.

2.1.2.3. Struktura kapitala

Kapitalska ustreznost je odvisna tudi od vira financiranja kapitala, ki je hkrati tudi osnova za delitev kapitala na lastniški in dolžniški del. Stroški zagotavljanja posameznih virov sredstev so eno izmed meril, na osnovi katerega se podjetje odloča o pridobivanju ustreznega kapitala. V stabilnem tržnem gospodarstvu je lastniški način zagotavljanja dolgoročnih virov sredstev najdražji, sledijo mu dolgoročni dolgovi, najcenejši pa so kratkoročni dolgovi podjetja. Odplačevanje dolžniškega vira financiranja vpliva na zmanjševanje osnove za obdavčitev podjetja, kar je tudi eden izmed glavnih razlogov za uporabo takšnega načina financiranja. Z vidika plačilne sposobnosti pa je ravno obratno, saj lastniški vir financiranja dolgoročnih sredstev predstavlja najmanj tvegan vir financiranja.

Določanje optimalne strukture kapitala ni enako za vsa podjetja. Zopet so v ospredju dejavniki, ki vplivajo na poslovanje podjetij. Vsa podjetja nimajo enakih pogojev za zagotavljanje kreditne linije, kakor tudi ne enakih možnosti zagotavljanja lastniškega vira financiranja (delež oz. delnica). Optimalna struktura kapitala je odvisna predvsem od cilja podjetja (Mramor, 2002, str. 39). V primeru, ko je cilj podjetja največji donos na enoto kapitala, bo podjetje ob dodatnem financiranju naložb najprej poseglo po vseh možnih oblikah dolžniškega financiranja in le v skrajnem primeru po dodatni emisiji delnic oz. po dodatnih deležih družbenikov. Veliko vlogo pri strukturi kapitala ima tudi velikost podjetja, dejavnost, s katero se podjetje ukvarja, vrsta naložb, davčna zakonodaja idr.

Določitev optimalne strukture kapitala ni preprosta. Podjetje mora obseg in strukturo kapitala prilagoditi svojim ciljem, ki določajo odnos podjetja do tveganja, vrste poslov, organizacijske in finančne strukture podjetja, poslovnih partnerjev, okolja in ostalih nepredvidljivih dejavnikov. Le s prilagoditvijo obsega in strukture kapitala svojim ciljem bo podjetje poslovalo optimalno tako z vidika učinkovitosti kakor tudi z vidika varnosti.

2.1.3. PREPREČEVANJE PREZADOLŽENOSTI PODJETJA

Prezadolženost podjetja je finančno stanje, ko premoženje podjetja (obseg naložb) ne zadošča več za poplačilo vseh obveznosti podjetja (ZFPPod, 1999). Takšno stanje bi z drugimi besedami lahko poimenovali tudi skrajno stanje dolgoročne plačilne nesposobnosti oz. stanje skrajne kapitalske neustreznosti, ko denarni tok podjetja ne zadošča za normalno servisiranje dolga oz. vseh obveznosti podjetja. Ponavadi to pomeni, da je vrednost lastnega kapitala negativna, do česar pa lahko pride, ko podjetje posluje z izgubo in se le-ta kopiči skozi leta, dokler ne doseže vrednosti lastnega kapitala. Iz tega sledi, da finančno stanje prezadolženosti praviloma ne nastopi v določenem trenutku, temveč je posledica slabšanja kapitalske ustreznosti podjetja v določenem obdobju, kakor tudi rezultat dolgoročne plačilne nesposobnosti.

Prezadolženost je finančno stanje podjetja, iz katerega so možne le tri poti. Prvo predstavlja stečaj podjetja, druga možnost je dokapitalizacija podjetja in tretja možnost je njegovo prestrukturiranje (*ang. chapter 11*) (Salerno, Kroop, Hansen, 2001, str. 37). Stečaj pomeni prenehanje delovanja podjetja, kjer se poplača upnike v čimvečjem možnem obsegu.

Dokapitalizacija podjetja predstavlja povečanje osnovnega kapitala podjetja ali z novimi lastnimi vložki oz. z izdajo novih delnic ali pa s spremembo terjatev v lastniški delež. Do prestrukturiranja podjetja lahko pride le pod pogojem, da se vsi upniki in lastniki strinjajo s takšnim ukrepom, pristojno sodišče pa odobri prisilno poravnavo podjetja. To pomeni, da uprava podjetja na podlagi temeljitih izračunov ugotovi, da je podjetje mogoče rešiti s prestrukturiranjem in načrt takšne reorganizacije predlaga na pristojnem sodišču. Da do prezadolženosti podjetja ne bi prišlo, mora imeti podjetje dobre ukrepe za preprečevanje prezadolženosti, kamor sodijo ukrepi zagotavljanja dolgoročne plačilne sposobnosti in ukrepi zagotavljanja kapitalske ustreznosti.

Za zagotavljanje dolgoročne plačilne sposobnosti je v prvi vrsti pomembno sprotno dolgoročno finančno načrtovanje. V sklop takšnega načrtovanja sodijo informacije o preteklem poslovanju podjetja, ki jih ima podjetje v obliki računovodskih izkazov. Potrebne pa so tudi informacije v zvezi z načrtovano dolgoročno plačilno sposobnostjo, kamor sodijo informacije o potrebnem obratnem kapitalu, informacije o gibanju neto kratkoročnih dolgov in terjatev in informacije o vplivu okolja na tveganje podjetja. Samo finančno načrtovanje ne bi imelo pravega učinka, če ne bi bile razvite tudi funkcije spremljanja, analiziranja in primerjanja dejanskih rezultatov z načrtovanimi. Za čimboljšo uresničitev napovedanih rezultatov pa mora podjetje slediti temeljnemu pogoju zagotavljanja plačilne sposobnosti. Ta pogoj predstavlja vzpostavitev razmerja med strukturo in ročnostjo financiranja, ki omogoča ustrezno obvladovanje tveganja plačilne nesposobnosti. Kot ukrepe zagotavljanja dolgoročne plačilne sposobnosti je tako mogoče imenovati ukrepe uravnavanja obratnega kapitala. V sklop teh ukrepov sodijo ukrepi, ki vplivajo na hitrost obračanja denarja in ukrepi, ki vplivajo na velikost lastnega kapitala, velikost osnovnih sredstev, velikost dolgoročnih obveznosti in terjatev podjetja.

Prezadolženost predstavlja skrajno neurejeno finančno stanje podjetja in je rezultat njegove napačne finančne politike, ki ga je pripeljala do roba propada oz. do nesolventnosti. Prezadolženost je produkt dolgoročne plačilne nesposobnosti, ki izhaja iz kapitalske neustreznosti. Podjetje se takšnemu stanju lahko izogne s sprotnim načrtovanjem, spremljanjem in analiziranjem finančne strukture. Ob tem pa je pomembno, da upošteva vse informacije o dejavnikih, ki vplivajo na morebitne spremembe plačilne sposobnosti. Za uresničevanje zastavljenih ciljev ima podjetje na voljo vrsto ukrepov, ki v veliki meri vplivajo na zagotavljanje kapitalske ustreznosti in s tem posredno na plačilno sposobnost in prezadolženost podjetja. Po ZFPPod igrajo veliko vlogo člani uprave in nadzornega sveta, ki naj bi s svojim delovanjem skrbeli, da do prezadolženosti podjetja ne bi prišlo, saj so v primeru neskrbnega finančnega poslovanja tudi odškodninsko odgovorni.

2.2. DOLŽNOSTI IN ODGOVORNOSTI UPRAVE IN NADZORNEGA SVETA

Člani uprave morajo zagotoviti poslovanje podjetja v skladu z ZFPPod in poslovnofinančnimi načeli. To pomeni, da mora uprava poskrbeti za nemoteno poslovanje podjetja z izvajanjem ukrepov, potrebnih za zagotavljanje kratkoročne plačilne sposobnosti, kapitalske ustreznosti,

dolgoročne plačilne sposobnosti in preprečevanje prezadolženosti podjetja. Podobno kot imajo člani uprave pooblastilo in hkrati dolžnost za vodenje poslov podjetja, imajo tudi člani nadzornega sveta dolžnost nadzora nad vodenjem poslov družbe. Tako mora tudi nadzorni svet v okviru svojih pristojnosti ukrepati v primeru ugotovitve dolgoročne plačilne nesposobnosti, kapitalske neustreznosti oz. prezadolženosti.

Člani uprave si morajo pri opravljanju poslov vodenja podjetja prizadevati, da bi podjetje uresničilo temeljni cilj, ki je običajno dolgoročna rast podjetja ob doseganju največje tržne vrednosti lastniškega kapitala, in da bi v okviru tega doseglo neposredne cilje finančne funkcije. Temeljne obveznosti članov uprave na področju finančnega poslovanja podjetja so (Plavšak, 2000, str. 887):

- pravočasna ocenitev finančnega položaja v preteklosti in analiza njegovega spreminjanja z ugotovitvijo pozitivnih in negativnih gibanj ter predložitvijo ukrepov za morebitne spremembe,
- uvedba in izvedba finančnega načrtovanja, ki je temeljno orodje za zagotavljanje učinkovitosti finančne funkcije,
- ocenitev finančnega načrtovanja ter predložitvev in izvedba ustreznih ukrepov,
- finančno ovrednotenje vseh poslovnih odločitev.

V primeru ugotovitve stanja plačilne nesposobnosti oz. kapitalske neustreznosti je za takšno stanje odgovorna celotna uprava podjetja, če je ugotovljeno, da je nastalo stanje posledica njenega neskrbnega delovanja. Po ugotovitvi finančne krize mora uprava analizirati vzroke zanjo in temu primerno odrediti ustrezne ukrepe za njeno reševanje.

V primeru kratkoročne plačilne nesposobnosti podjetje najprej skuša ugotoviti vzrok primanjkljaja denarnih sredstev. Kadar je plačilna nesposobnost le posledica trenutnega finančnega stanja podjetja, je mogoče plačilno sposobnost vzpostaviti ali z unovčevanjem kratkoročnih finančnih naložb ali pa z zadolževanjem. V primeru ugotovitve, da je vzrok kratkoročnega primanjkljaja denarnih sredstev povezan s kapitalsko neustreznostjo, pa je ta primanjkljaj praviloma mogoče odpraviti le z izvedbo ustreznih ukrepov za odpravo kapitalske neustreznosti. V obeh primerih je uprava dolžna obvestiti nadzorni svet in hkrati začeti z izvajanjem ustreznih ukrepov odpravljanja plačilne nesposobnosti. V primeru, da v roku dveh mesecev plačilna sposobnost ni zagotovljena, mora uprava pristojnemu sodišču predlagati začetek stečajnega postopka oz. postopka prisilne poravnave.

V primeru ugotovitve kapitalske neustreznosti je uprava dolžna o tem obvestiti nadzorni svet. Uprava ima od ugotovitve kapitalske neustreznosti postavljen dvomesečni rok za izdelavo poročila o zagotavljanju kapitalske ustreznosti in za začetek izvajanja ukrepov za zagotovitev le-te. Poročilo mora vsebovati analizo vzrokov za odstopanje od kapitalske ustreznosti in načrt možnih ukrepov za njeno ponovno zagotovitev. Ukrepi so lahko v obliki zmanjšanja potrebnega kapitala, povečanja obsega (obratnega) kapitala oz. izboljšanja strukture kapitala in v obliki likvidacije družbe kot skrajnega ukrepa, ko kapitalske ustreznosti ali ni mogoče zagotoviti ali pa skupščina ne sprejme sklepa o povečanju kapitala. Poročilo o zagotavljanju kapitalske

ustreznosti uprava predloži nadzornemu svetu, ki mora v čimkrajšem roku (običajno manj kot mesec dni) podati mnenje k poročilu uprave. V tem mnenju je navedeno, ali je nadzorni svet sploh ugotovil kapitalsko ustreznost in v primeru, da jo je, ali so ukrepi, ki jih načrtuje uprava, ustrezni za njeno zagotovitev. Če eden izmed ukrepov predvideva tudi povečanje lastniškega kapitala in če nadzorni svet ugotovi stanje kapitalske neustreznosti, a ne sprejme ukrepov za odpravo le-te, mora uprava s sklicem skupščine seznaniti lastnike o nastalem stanju, hkrati pa mora lastnikom predložiti tudi vso dokumentacijo, vključno s poročilom o zagotavljanju kapitalske ustreznosti z mnenjem nadzornega sveta.

Problem prezadolženosti se rešuje na enak način kot stanje kapitalske neustreznosti, saj predstavlja prezadolženost le skrajno obliko kapitalske neustreznosti. V primeru, ko uprava oceni, da je možno rešiti podjetje s povečanjem lastnega kapitala in ta predlog sprejme nadzorni svet, mora uprava sklicati skupščino lastnikov, ki pa se mora prav tako strinjati s predlogom in ukrepi o povečanju kapitala. Če predlogi niso sprejeti, je uprava dolžna prvi naslednji delovni dan po zasedanju skupščine na pristojnem sodišču prijaviti začetek stečajnega postopka oz. postopek prisilne poravnave. Uprava je dolžna oceniti možnost finančne reorganizacije in v primeru, da na podlagi strokovnih izračunov ugotovi smisel le-te, na pristojnem sodišču predlaga postopek prisilne poravnave, sicer pa predlaga stečajni postopek. V obeh primerih je dolžnost uprave po ZFPPod, da obravnava vse upnike enako, kar pomeni, da ob nastanku prezadolženosti podjetje ne sme opravljati nobenih plačil oz. prevzemati novih obveznosti, razen tistih, ki so po presoji skrbnega in vestnega gospodarstvenika nujna za tekoče poslovanje podjetja. V primeru, ko sodišče odobri prisilno poravnavo, mora uprava v roku treh mesecev pripraviti načrt finančne reorganizacije, ki mora biti prav tako v skladu s poslovnofinančnimi načeli. Novonastalo podjetje mora zagotoviti poplačilo izgube iz prejšnjih let in za morebitno razliko oblikovati dodatne rezervacije, prihodki za oblikovanje takšnih rezerv pa niso osnova za obdavčenje. Prav tako lahko uprava predlaga odpust obveznosti iz naslova zamudnih obresti, ki so se natekle od neplačanih davkov in prispevkov do dneva postopka prisilne poravnave. Podjetje lahko začne normalno obratovati šele po tem, ko izpolni vse obveznosti do upnikov v skladu s pogoji prisilne poravnave in po tem, ko izpolni vsa določila, opredeljena v načrtu finančne reorganizacije.

V primeru, ko uprava prekorači roke poročanja in ukrepanja oz. ko ni opravljala svojega dela v skladu z ZFPPod, so člani uprave odškodninsko odgovorni, vendar le, kadar upniki v stečajnem postopku družbe v roku dveh let niso dosegli popolnega poplačila terjatev. Odškodninsko odgovorni so tudi člani nadzornega sveta, če niso sprejeli ukrepov, ki jih je predvidela uprava za odpravo kapitalske neustreznosti oz. če od uprave niso zahtevali letnega poročila, ali pa če na podlagi le-tega niso ugotovili stanja kapitalske neustreznosti in je zaradi tega prišlo do stečaja podjetja. Višina odškodnine, do katere jamčijo uprava in nadzorni svet, je odvisna od velikosti družbe in znaša od 5 do 15 milijonov SIT, zneski pa se vplačajo v stečajno maso podjetja. Odgovornost nosijo tudi družbeniki, ki odgovarjajo z vsem svojim premoženjem. Do plačila odškodnine pa so zavezani le, če niso sprejeli s strani uprave predlaganega ukrepa povečanja osnovnega kapitala in je pred pretekom dveh let prišlo do stečaja družbe, v kateri upniki niso bili

popolno poplačani. S temi določili naj bi ZFPPod zagotovil temeljna poslovnofinančna načela o skrbnem in odgovornem poslovanju podjetja.

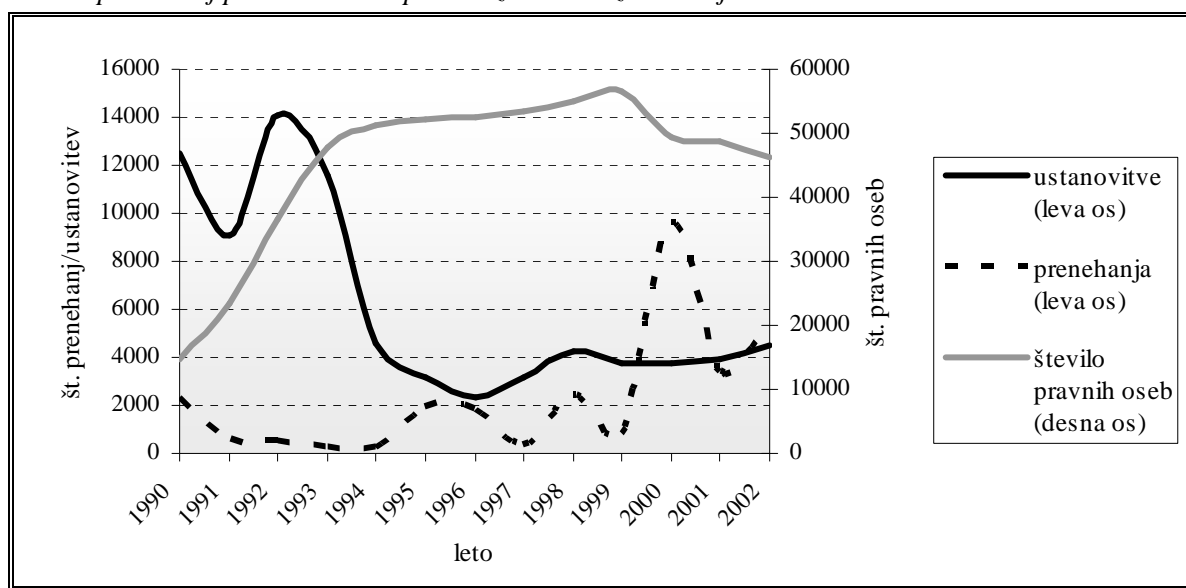
3. UČINKI ZAKONA O FINANČNEM POSLOVANJU PODJETIJ

Osnovni namen sprejetja ZFPPod je bil izboljšati plačilno disciplino v Sloveniji. Kot pogoj za ocenjevanje plačilne discipline je bilo v prvi vrsti potrebno pridobiti ustrezno sliko gospodarstva, zato je bil prvi del zakona vezan predvsem na čiščenje registra podjetij, drugi del zakona pa naj bi deloval v smislu doseganja skrbnega finančnega poslovanja, za kar naj bi bile odgovorne tudi predlagane odškodninske odgovornosti uprav in nadzornih svetov. Namen sprejetja zakona se v praksi pogosto ne uresniči v takšni obliki oz. meri, kot je bilo to prvotno načrtovano, kar velja tudi za ZFPPod.

3.1. IZBRIS PODJETIJ IZ SODNEGA REGISTRA

Prvi zapleti uveljavitve ZFPPod so se pojavili ob pričetku izvajanja uradnega izbrisa gospodarskih družb iz sodnega registra, ne da bi pred tem prišlo do njihove likvidacije. ZFPPod je od 23.7.2000 uradno predpisoval izbris za vse tiste družbe, ki se do takrat niso uskladile z ZGD in eno leto kasneje še za vse družbe brez premoženja, ki v zadnjih 12 mesecih niso opravile nobenega plačila pri organizaciji za plačilni promet. Na ta način je slovenski zakonodajalec za odstranitev nedelujočih podjetij iz gospodarstva uvedel avtomatizem, ki izključuje uvedbo stečajnega postopka. Vzrok za uvedbo sistematičnega izbrisa je v veliki meri mogoče pripisati počasnosti slovenskih sodišč. Obstajala je potreba po hitrem in učinkovitem postopku, ki naj bi z izbrisom nakopičenih velikih zneskov zapadlih neporavnanih obveznosti dal gospodarstvu verodostojnejšo podobo. V primerjavi s poskusom povečanja učinkovitosti sodišč je sprejetje novega zakona tako predstavljalo veliko hitrejšo in lažje izvedljivo rešitev.

Slika 7: Število pravnih oseb na dan 31.12. za obdobje od leta 1990 do leta 2002 in število ustanovitev in prenehanj pravnih oseb v posameznem letu za obdobje od leta 1990 do leta 2002

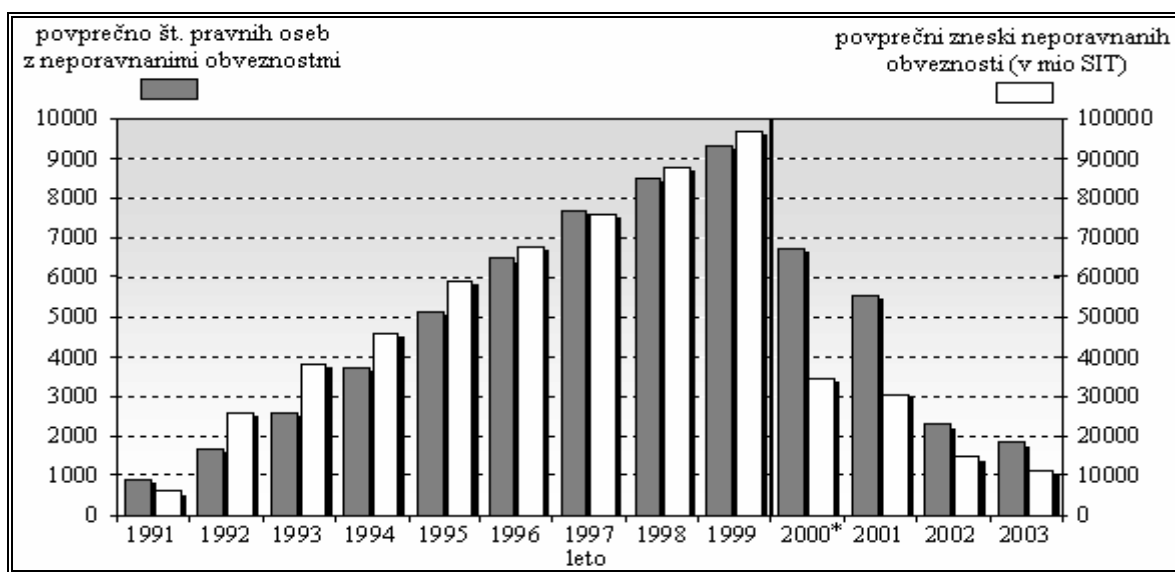
Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 2, na str. 1).

Od leta 1990 do leta 1993 je število pravnih oseb naraščalo, leta 1994 pa se je število novoustanovljenih pravnih oseb močno zmanjšalo. Razlog za to je sprejetje ZGD, ki je začel določati minimalno stopnjo potrebnega kapitala za ustanovitev gospodarske družbe, kar je ustanavljanje gospodarskih družb sicer otežilo, povečalo pa je varnost poslovanja. Med letoma 1993 in 1999 ni opaziti večjih nihanj v številu pravnih oseb, medtem ko se v letu 2000 že kaže učinek ZFPPod v smislu izbrisa nedelujočih pravnih oseb iz sodnega registra, saj se število vseh pravnih oseb zmanjša. Temu primerno je opazno tudi veliko povečanje števila prenehanj delovanja pravnih oseb v primerjavi s prejšnjimi leti.

3.1.1. EVIDENCE APP IN AJPES

Učinke ZFPPod prikazujejo podatki o pravnih osebah z dospelimi neporavnanimi obveznostmi, ki jih vodi Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES) in podatki, ki jih je le-ta prevzela od APP. APP je do zaključka svojega poslovanja (do 31.12.2002) zbirala podatke o poslovanju pravnih oseb. Do 11.9.2000, ko se je začel prenos plačilnega prometa iz APP v banke, je APP informirala na podlagi lastnih evidenc o plačilnem prometu v Sloveniji. V obdobju od 11.9.2000 do 30.6.2002, ko je prišel plačilni promet dokončno pod okrilje bank, je APP informirala na podlagi lastnih podatkov in evidenc bank. V drugi polovici leta 2002 pa je APP informirala le še na podlagi izvajalcev plačilnega prometa – bank - in na podlagi podatkov Uprave Republike Slovenije za javna plačila (UJP). Od 1.1.2003 dalje o pravnih osebah, ki imajo dospele neporavnane obveznosti, informira AJPES, ki je za tovrstne zadeve uradno nasledila APP. Podatke o takšnih pravnih osebah AJPES sporočajo izvajalci plačilnega prometa na podlagi Navodila o vsebini, načinu in rokih, v katerih izvajalci plačilnega prometa zagotavljajo podatke za statistične in druge z zakoni določene namene.

Slika 8: Povprečno število pravnih oseb, ki so imele dospele neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni in povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti v obdobju od leta 1991 do leta 2003

* Leta 2000 je prišlo do spremembe evidentiranja dospelih zapadlih obveznosti (glej str. 21).

Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 4, na str. 3).

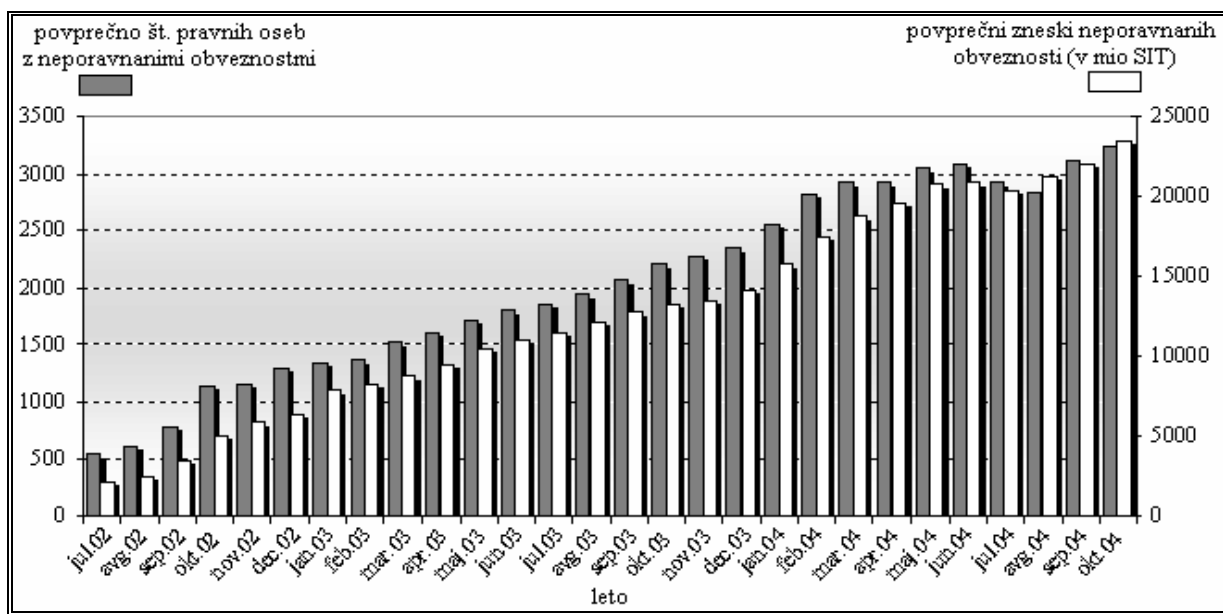
Povprečno število pravnih oseb z dospelimi neporavnanimi obveznostmi in povprečni dnevni znesek neporavnanih obveznosti sta se povečevala vse do leta 1999, kar je znak naraščanja plačilne nediscipline. V letu 1993 je bil za reševanje omenjenega problema sprejet ZPPSL, vendar se zaradi dolgotrajnosti postopkov in precejšnjih stroškov, ki naj bi jih nosil predlagatelj postopkov, ni poenotil s pričakovanji. Junija leta 1997 je državni zbor sprejel spremembo omenjenega zakona, ki naj bi za podjetja z več kot leto dni blokiranim računom in za podjetja, ki v obdobju zadnjih treh mesecev niso izplačevala plač, uvedel takojšen stečajni postopek. Tudi ta sprememba ni prinesla izboljšav, saj je bilo po takšnem kriteriju kar 6.500 podjetij, ki bi morala v stečajni postopek, kar pa bi napolnilo sodišča in izpraznilo proračun (Šinkovec, Šerget, 1999, str. 426). Po podatkih APP je bilo na dan 28.2.1999 kar 6.587 podjetij, ki so imela račun blokiran dlje kot leto dni, od teh pa jih kar 6.083 ni zaposlovalo nobenega delavca (Poročevalec, 1999, str. 25).

Povprečno število pravnih oseb z evidentiranimi dospelimi neporavnanimi obveznostmi in znesek njihovih neporavnanih obveznosti se po podatkih AJ PES od leta 2000 dalje zmanjšuje, kar je posledica več dejavnikov:

- **Sprejetje ZFPPOd**, ki v svojem 25. členu določa izbris za vse tiste gospodarske družbe, ki v enem letu niso opravile nobenih izplačil iz računov pri izvajalcih plačilnega prometa, ki bodisi niso v dveh zaporednih poslovnih letih pristojni instituciji predložile letnega računovodskega poročila oz. niso izpolnjevala določil ZGD. Osnovna značilnost sprejetega zakona je avtomatizem likvidacije, ki naj bi prihranil čas in denar v primeru izbrisa, hkrati pa naj bi dal tudi preglednejšo sliko stanja plačilnih navad.
- **Spremembe evidentiranja dospelih neporavnanih obveznosti**. APP je do 23.1.2000 vodila evidence o dospelih neporavnanih obveznostih v skladu z 69.a členom Zakona o davčni službi (ZDS). Potem je do 24.7.2000 vodila takšne evidence v skladu s 40.a členom ZFPPOd, po tem datumu pa je evidence vodila v skladu s 147. členom Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ) (od septembra 2002 141. člen tega zakona) in 85. členom Zakona o davčnem postopku (ZDavP). Posledično so bile na koncu kot dospele neporavnane obveznosti obravnavane le še obveznosti iz naslova zakonite preživnine, odškodnine za zdravstveno škodo (porušeno zdravje, invalidnost, smrt), davčni dolg, stroški prisilne izterjave in izvršljive sodne odločbe in sklepi. Za izterjavo vseh ostalih postavk dospelih nepravnanih obveznosti (terjatve iz prometa blaga in storitev, terjatve za kredite, zajamčene plače), ki jih je pred tem iz priliva sredstev na račune dolžnikov unovčevala APP, pa morajo pravne osebe od 24.7.2000 dalje skrbeti same.
- **Prenos plačilnega prometa oz. računov pravnih oseb iz APP v banke**. Do konca 30.6.2002 je APP po uradni dolžnosti zaprla račune vsem pravnim osebam, tudi tistim, ki so imele takrat evidentirane dospele neporavnane obveznosti; takšnih je bilo 2.524. Za pretežni del omenjenih pravnih oseb do decembra 2002 pri bankah niso bili odprti računi in v evidencah APP in kasneje AJ PES zato takšne pravne osebe sploh niso bile več vodene kot podjetja z dospelimi neporavnanimi obveznostmi.

Vsi zgoraj naštetih razlogi so podatke o dejanskem stanju plačilne discipline seveda zameglili. S 1.7.2002 je bilo podjetij z dospelimi neporavnanimi obveznostmi po podatkih APP le 534 in dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti naj bi v povprečju znašal le 2.105 milijonov SIT, kar je nedvomno velik preskok v primerjavi z letom 1999, ko je bilo takšnih podjetij kar 9.312, znesek dospelih neporavnanih obveznosti pa 96.979 milijonov SIT. Po podatkih izvajalcev plačilnega prometa pa se število omenjenih podjetij od julija 2002 zopet povečuje, vendar je tu še enkrat potrebno poudariti, da so navedeni podatki zaradi spremembe evidentiranja neprimerljivi s podatki iz prejšnjih obdobj.

Slika 9: Število pravnih oseb, ki so imele dospеле neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni in znesek njihovih dospelih neporavnanih obveznosti v obdobju od julija leta 2002 do oktobra leta 2004

Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 5, na str. 4).

Podatki nazorno kažejo, da se od prenosa plačilnega prometa v banke število podjetij z dospelimi neporavnanimi obveznostmi močno povečuje. To je bilo mogoče tudi pričakovati, saj se je plačilni promet v bankah začel takorekoč z ničle, kar pomeni, da so v bankah odpirale račun le "zdrave" pravne osebe, medtem ko so pravi dolžniki izpadli iz evidenc.

3.1.2. SPORNI VIDIK IZBRISA NEDELUJOČIH PODJETIJ

Prvo pomanjkljivost ZFPPod je bilo mogoče opaziti že pred samo uveljavitvijo zakona, saj v primeru izbrisa nedelujočih podjetij ni predvideval zaščite upnikov. Izbris podjetij namreč ni pomenil poplačila dolgov in povečanja plačilne sposobnosti podjetij, temveč je zakon le izbrisal zapadle obveznosti nedelujočih podjetij, s čimer pa je bila upnikom povzročena precejšnja škoda, saj so ostali brez možnosti za poplačilo terjatev. Edina možnost za povrnjeno terjatev je bila vložena tožba, ki pa jo je moral upnik sprožiti pred zastaranjem terjatve, kar je pomenilo najkasneje v treh letih po nastanku terjatve. V primeru takšnega ukrepanja je imel glede na določbo 27.člena ZFPPod še eno leto časa za izterjavo terjatev, ki bi jo lahko izterjal kar od

lastnikov izbrisane podjetja, kjer je dejansko terjatev imel. Vse to pa je povzročilo ponovno zmedo.

27. člen ZFPPod v prvem odstavku določa, da gospodarska družba z izbrisom iz sodnega registra preneha obstajati. Na to določilo se navezuje četrti odstavek istega člena, v katerem je določeno, da se v primeru izbrisa gospodarske družbe iz sodnega registra šteje, da so družbeniki oz. delničarji družbe dali izjavo, da so poplačane vse obveznosti družbe, urejena vsa razmerja z delavci in da ti prevzemajo obveznosti plačila morebitnih preostalih obveznosti družbe. ZFPPod je tako lastnike podjetij naredil neomejeno odgovorne in za poslovanje družbe naj bi odgovarjali z vsem premoženjem. Takšna določba 27. člena zakona je bila takoj deležna mnogih kritik, saj je v popolnem nasprotju z Ustavo Republike Slovenije, kakor tudi z načeli korporacijskega prava, kjer delničarji pri delniški družbi (d.d.) in družbeniki pri družbi z omejeno odgovornostjo (d.o.o.) odgovarjajo za obveznosti družbe le z vplačanim kapitalom (Ivanjko, 2001, str. 27). Celoten spor je pripeljal do tega, da je junija 2002 Ustavno sodišče sklenilo, da do dokončne odločitve zadrži izvajanje celotnega tretjega poglavja ZFPPod in šestega odstavka 580. člena ZGD, ki družbenikom nalaga osebno odgovornost v primeru izbrisa in neuskladitve osnovnega kapitala z določili ZGD.

Prizadevanja po hitrem reševanju izbrisa nedelujočih podjetij so kmalu privedla na sam začetek. V kratkem obdobju delovanja tretjega poglavja ZFPPod je bilo izvršeno določeno število izterjav terjatev, kjer je bila med upniki na prvem mestu poplačana davčna uprava, sledili pa so ji »hitrejši« upniki. Porajati se je začelo vprašanje o vrnitvi že izterjanega dolga. Oktobra 2002 je Ustavno sodišče dopolnilo tretji del ZFPPod, kjer naj bi bili odškodninsko odgovorni samo aktivni družbeniki, katerim pa naj bi pripadalo tudi morebitno kasneje najdeno premoženje izbrisane družbe. To naj bi bili družbeniki, ki so imeli vpliv na odločanje o poslovanju; vsem ostalim družbenikom, pasivnim družbenikom, katerim je že bila izvršena izterjava, pa naj bi se izterjan dolg vrnil (Odločba o oceni ustavnosti ZFPPod in ZGD, 2002).

ZFPPod je z izvajanjem svojega tretjega poglavja spet obremenil sodišča. Dokazovanje pasivnosti in aktivnosti lastnikov je zelo zapleten in tudi subjektiven postopek. Težko je določiti pasivnejšega oz. aktivnejšega lastnika, ko je teh npr. pet in ima vsak 20-odstotni delež; enak primer velja npr. za direktorja podjetja z le 1-odstotnim lastniškim deležem (Toplak, 2003). Takšnih in podobnih primerov je v praksi veliko in reševanje le-teh je zapleteno. Zapleteno bo tudi reševanje primerov, ko se izbrisu družbe lastniki na sicer zakonit način namenoma izogibajo. Za takšen podvig je potrebno le, da je v enem letu na račun družbe nakazan poljuben denarni znesek, s čimer si aktivni družbeniki kupijo čas, med tem pa lahko družba zamenja že vrsto lastnikov. Nadaljnje ugotavljanje aktivnosti in pasivnosti lastnikov je zaradi nejasnih lastniških struktur izguba časa, vse skupaj pa lahko na koncu privede do zastaranja terjatev.

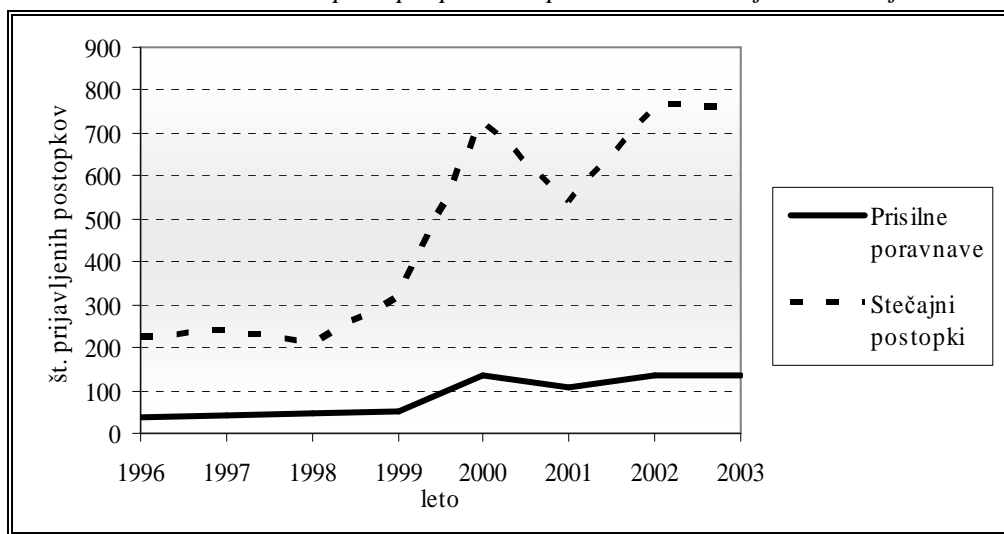
3.2. MANIPULACIJE Z ROKI IN PRISILNIMI PORAVNAVAMI

ZFPPod določa upravi v primeru plačilne nesposobnosti kakor tudi v primeru nastanka kapitalske neustreznosti oz. prezadolženosti dvomesečni rok, da krizno situacijo v podjetju

izboljšša oz. predlaga ustrezne ukrepe za njeno odpravo. V slovenskem gospodarskem prostoru so znani številni primeri, ko je uprava z "životarjenjem" podjetja zadrževala prijavo stečajja, nato pa ga je prijavila z enoletno zamudo. Z zavlačevanjem prijave stečajnega postopka je lahko podjetje poplačalo le izbrane upnike in ob tem ni kršilo predpisa enakopravnega obravnavanja upnikov, saj ima stečajni upravitelj pravico izpodbijati dejanja le do enega leta pred prijavo stečajnega postopka. Tako je veliko upnikov ostalo brez kakršnegakoli povračila, saj od stečajne mase ni nič več ostalo (Altman, 1993, str. 403).

V primeru, da pride do stečajnega postopka, ima upnik, ki ni dosegel polnega poplačila iz stečajne mase, še vedno možnost, da toži direktorja ali lastnika družbe. Celotna pobuda za tožbo je odvisna le od upnika, ki mora tudi sam dokazovati odgovornost nepravilnega ravnanja uprave oz. nadzornega sveta. Tako mora dokazati, kdaj je nastopil pravi čas za prijavo stečajnega postopka, ker pa ZFPPod ne opredeljuje, kaj natančno se mora zgoditi, da začne teči predpisani rok dveh mesecev za prijavo stečajnega postopka, je na koncu vse odvisno od interpretacij in tolmačenj posameznih sodnikov (Weiss, 2001, str. 4). Pomanjkljivost ZFPPod pa je tudi v tem, da ne predpisuje nobenih denarnih kazni za tiste, ki kršijo njegove zapovedi, kar je dokaj neobičajno, saj je celoten učinek zakona spet odvisen le od upnikove pobude za sprožitev sodnega postopka v zvezi s kršenjem ZFPPod (Avšič, 2000, str. 15).

Slika 10: Na sodiščih začeti postopki prisilnih poravnav in stečajev v obdobju od leta 1996 do leta 2003

Vir: Grafični prikaz (glej Pril., Tab. 3, na str. 2).

Naraščanje števila začelih stečajnih postopkov in postopkov prisilnih poravnav v letu 1999 je spet mogoče pripisati učinku delovanja ZFPPod. Glede na strožja pravila skrbnega finančnega poslovanja in povečanje odgovornosti za morebitno kršenje zakona je bilo takšno povečanje števila sodnih postopkov tudi pričakovano.

Za sprejetje prisilne poravnave je potrebno tako soglasje upnikov in lastnikov družbe, kakor tudi potrdilo sodišča o ustreznosti zahteve za prisilno poravnavo. Za razliko od stečaja, kjer ZFPPod določa enakopravno obravnavanje upnikov, pa v primeru prisilne poravnave nihče ne odgovarja

za neenakopravno obravnavanje upnikov pred potrjeno prisilno poravnavo. Prav tako se uprava in lastniki družbe izognejo kazenski odgovornosti (Škoberne, 2002, str. 38). Res je, da se upniki morajo strinjati z uvedbo prisilne poravnave, s čimer se odrečejo 80 odstotkom svojih terjatev, vendar je njihova odločitev pogojena predvsem z dolgotrajnimi stečajnimi postopki na sodiščih, negotovostjo v zvezi z višino izplačila v primeru stečaja in potrebo po denarnih sredstvih.

V primeru prisilnih poravnav se srečujemo tudi s pomanjkljivostmi ZPPSL. Glas vsakega novega lastnika, ki se pogojno zaveže vložiti v gospodarsko družbo oz. dati novo posojilo v primeru prisilne poravnave, je vreden osemkrat več kot je njegov sorazmerni znesek vložka. Praksa je pokazala, da je veliko novih lastnikov podjetij z lahkoto pridobilo zadostno število glasov za podanje predloga prisilne poravnave. S prisilno poravnavo so nato preko 80-odstotnega zmanjšanja terjatev upnikov enostavneje dosegli kapitalsko ustreznost. Tako so se terjatve upnikov dejansko prelevile v kapital obstoječih lastnikov, med tem ko so upniki namesto solastništva dobili le 20-odstotno povračilo terjatev (Razboršek, 2001a, str. 40). Lastniki pa so ponavadi poleg nagrad v obliki odpisa terjatev deležni tudi številnih pohval za dobro opravljeno prestrukturiranje (Horvat, 2002).

Po ZFPPod je v primeru prisilnih poravnav odškodninska odgovornost uprave in lastnikov preprosto izločena. Razumljivo je, da prisilna poravnava prinaša pozitivne učinke z vidika ohranjanja in spodbujanja gospodarstva, vendar bi hkrati morala biti pravičnejša do upnikov. Namesto da bi upniki sodelovali v prisilni poravnavi v smislu solastništva, jim zakon ne ponuja možnosti preoblikovanja svojih terjatev v deleže prestrukturirane družbe (Horvat, 2002).

3.3. PROBLEM MALIH PODJETIJ

Določbe ZFPPod so za vsa podjetja, ne glede na njihovo velikost in gospodarsko področje, enaka. Sprejetje zakona je v poslovanje podjetij uvedlo vrsto sprememb, zato je smiselno pogledati tudi to, kako se različne vrste gospodarskih družb nanj prilagajajo.

S sprejetjem ZFPPod se je veliko podjetij znašlo pred dejstvom, da morajo svojo kapitalsko strukturo ustrezno spremeniti. Ob tem je nastala prva težava, ki so jo manjša podjetja težje odpravljala. Pri iskanju novega kapitala imajo mala podjetja v primerjavi z večjimi veliko manj možnosti za dokapitalizacijo. Pridobivanje kreditov so v veliki meri odvisna od bonitetnih ocen (*ang. credit rating*) in v primeru kapitalske neustreznosti podjetja je možnost pridobitve kredita še toliko manjša. Mala podjetja so zato z vidika pridobivanja kapitala odvisna le od sposobnosti lastnikov za vplačilo dodatnega vložka, medtem ko imajo velika podjetja na voljo vrsto drugih možnosti.

ZFPPod želi plačilno disciplino urediti preko izboljšanja plačilne sposobnosti podjetij in doseganja njihove optimalne kapitalske strukture, za kar pa naj bi s skrbnim finančnim poslovanjem poskrbela uprava podjetja. Glede na gospodarsko stanje, ki je vladalo pred uveljavitvijo zakona, je bilo z namenom izpolnjevanja zakonskih določil mogoče pričakovati vrsto preobrazb podjetij. Mala podjetja naj bi se hitreje prilagodila novim zahtevam, saj so v

primerjavi z velikimi običajno bolj delovno intenzivna, kar naj bi jim zagotavljalo večjo fleksibilnost. Poleg že omenjenega dejstva o težjem pridobivanju dodatnega kapitala in zaradi večje delovne intenzivnosti je strategija preobrazbe v manjših podjetjih ponavadi dosežena kot sprememba strategije učinkovitosti upravljanja znotraj podjetja. Manj verjetno za mala podjetja pa je, da bi se strategije prestrukturiranja lotila s spremembami strateškega položaja na trgu ali pa z iskanjem navpičnih povezav in možnosti za povečanje prihodkov, kar običajno počno večja podjetja. Zato se je pred uveljavitvijo ZFPPod pričakovalo, da se bodo mala podjetja zaradi lažje prilagodljivosti količine proizvodnje in omejene količine kapitala na uveljavitev zakona odzvala s povečanjem produktivnosti (Berk, 2002a, str. 77).

V praksi se predvidevanja niso uresničila. Mala podjetja so produktivnost skušala izboljšati z zmanjševanjem obsega delovne sile namesto z restriktivnim krčenjem izdatkov in racionalizacijo postopkov. Posledično je bila produktivnost kljub znižanju stroškov blaga in storitev zaradi upada prodaje še slabša kot pred uveljavitvijo ZFPPod. Upad prodaje je mala podjetja silil tudi k poslovanju s slabšimi kupci, ki so plačevali kasneje. Glede na to, da si mala podjetja v primeru plačilnih težav težko pomagajo s krediti oz. kakršnikoli zadolževanjem, se poslovanje s slabšimi kupci odraža v povečanju števila dni vezav terjatev do kupcev, kar posledično vpliva na povečanje števila dni vezav obveznosti do dobaviteljev. Vse to je razvidno tudi v poslabšanju kazalcev učinkovitosti upravljanja s kratkoročnimi naložbami. Za mala podjetja je mogoče trditi, da pričakovanega prestrukturiranja niso dosegla, saj so namesto optimizacije poslovanja dosegla upad produktivnosti, kar pa ni prvotni namen ZFPPod (Berk, 2002, str. 99).

Velik del krivde za takšen učinek ZFPPod na mala podjetja je mogoče pripisati velikim podjetjem, državi in institutom javnih naročil. Poslovanje velikih podjetij se z uvedbo ZFPPod ni kaj dosti spremenilo. Takšna podjetja predstavljajo velike pogodbene stranke z veliko pogajalsko močjo, prav ta pa igra odločilen pomen pri izboru dobaviteljev in doseganju daljših plačilnih možnosti. Z ZFPPod določeno zagotavljanje plačilne sposobnosti je velika podjetja prisililo v izsiljevanje daljših rokov plačila obveznosti dobaviteljem (Berk, 2002a, str 77). Na tak način so se velika podjetja uskladila z zakonom, manjši dobavitelji pa zaradi svoje majhne pogajalske moči niso imeli druge izbire, kot da ponujene pogoje sprejmejo. Še večji problem je nastal v primerih, ko velika podjetja svojim dobaviteljem preprosto niso plačevala oz. so jim plačevala z veliko zamudo. ZFPPod sam po sebi ne kaznuje takšnega ravnanja, kar pomeni, da mora upnik sam prevzeti pobudo za tožbo, do katere pa v praksi nikoli ne pride, saj bi le-ta za upnika pomenila tako izgubo velikega kupca, kakor tudi prevzemanje stroškov, povezanih s tožbo (Weiss, 2001, str.4). Tako so z zadrževanjem obveznosti do dobaviteljev velika podjetja prišla do poceni financiranja, katerega breme nosijo mala podjetja.

Omenjenega izsiljevanja malih podjetij slovenski zakonodajalec ob sprejetju ZFPPod ni pričakoval. Namesto izboljšanja plačilne discipline in spodbujanja podjetij k učinkovitejšemu poslovanju je ZFPPod še dodatno obremenil mala podjetja v finančni stiski. V povprečju so se plačilni roki po uveljavitvi zakona podaljšali, hkrati pa se je začelo povečevati število malih podjetij z blokiranimi računi v primerjavi s številom velikih podjetij z blokiranimi računi. Mala

podjetja so zaradi pritiska velikih podjetij primorana iskati alternativne vire unovčevanja terjatev, hkrati pa so prisiljena poskrbeti za zavarovanje svojega poslovanja v prihodnje.

4. UNOVČEVANJE ZAPADLIH TERJATEV

Pri unovčevanju terjatev je velikost podjetja zelo pomembna. Mala podjetja nimajo kadrov kakor tudi ne denarja za običajne sodne izterjave, hkrati pa se še bojijo za svoj obstoj in nočejo izgubiti kupca. Kot posledica vse večjega povpraševanja po storitvah denarne izterjave se je oblikovala nekakšna obrt, ki jo mnogi poznajo pod imenom finančni inženiring. Podjetja, ki se ukvarjajo s takšnimi posli, so običajno registrirana kot družbe za opravljanje finančnega svetovanja ali drugih finančnih storitev.

Obstaja več možnosti t.i. »zapiranja« terjatev, ki jih ponuja finančni inženiring. Na izbiro določene oblike zapiranja terjatve v veliki meri vplivajo njena velikost, rok zapadlosti ter značilnosti dolžnika in potrebe upnika. Glede na naravo terjatve se podjetje odloči za eno izmed naslednjih možnosti njenega zapiranja: izterjavo/unovčevanje terjatve pred sodnim postopkom, cesijo oz. odstop terjatve, pobot ali kompenzacijo terjatve, ali pa sodno izterjavo terjatve (Ložar, 2003, str. 33).

4.1. IZTERJAVA/UNOVČEVANJE TERJATEV PRED SODNIM POSTOPKOM

Ob zapadlosti določene terjatve v izplačilo podjetja navadno naredijo prvi korak poizkusa izterjave (*ang. collection*) kar sama. V večini primerov gre za telefonsko opominjane dolžnikov, vendar je tak način izterjave običajno neučinkovit. Podjetje mora v primeru telefonskega opominjanja ukrepati hitro, saj je čas pri izterjavi zapadlih terjatev odločilnega pomena. Daljše kot je obdobje od zapadlosti terjatve v izplačilo, manjša je verjetnost za njeno izterjavo (Kalacun, 2002, str. 19). Ob tem je potrebno upoštevati tudi Obligacijski zakonik (OZ), ki določa, da terjatve iz gospodarskih pogodb, kot tudi terjatve za povrnitev izdatkov, nastalih v zvezi s temi pogodbami, zastarajo v treh letih.

V primeru, ko podjetje ne more samo izterjati zapadlih terjatev, jih lahko odstopi v izterjavo drugemu podjetju, specializiranemu za izterjavo dolgov. Tak odstop terjatev se uredi s podpisom pogodbe o unovčitvi zelenih terjatev. Ob tem podjetje izterjevalcu posreduje tudi vso dokumentacijo v zvezi z dolžnikom in poslom, ter informacije o predhodnih poizkusih izterjave. Običajno izterjevalci že predčasno preverijo dolžnika in če ugotovijo zelo majhno verjetnost izterjave terjatve, ne podpišejo pogodbe o izterjavi, temveč upniku svetujejo drugačno pot do izterjave (Škoberne, 2002, str. 38).

Uspešnost izterjave je poleg starosti terjatve in obstoja ustrezne dokumentacije odvisna tudi od strokovnosti izterjevalca. Praviloma imajo podjetja, ki se ukvarjajo z izterjavo, posebno izšolane kadre. Pristop do stranke je odločilnega pomena, saj je pomembno ohranjanje dobrih poslovnih odnosov. Izterjave so lahko v pisni obliki, v telefonski obliki in v obliki osebne obiska, vendar

v nobenem primeru ne gre za uporabo fizične moči oz. nasilja. Osebni obiski so običajno skrajna oblika izterjevanja, ko se dolžnik na ostale oblike ni odzval. V primeru obiska je smisel pogovora v doseganju kompromisa o načinu odplačevanja dolga.

Izterjevalci so pogosto kar bonitetne hiše, saj imajo veliko informacij o plačilnih navadah podjetij in lahko hitro preverijo možnosti izterjave terjatve. Hkrati imajo bonitetne hiše tudi veliko pogajalsko moč pri izterjevanju terjatev, saj nobeno podjetje noče priti na njihovo črno listo neplačnikov.

Učinek izterjevalcev je presenetljivo velik, kar je nedvomno mogoče pripisati vnaprejšnjemu preverjanju dolžnikov in vrste terjatev. Razlog za visok odstotek unovčljivosti terjatev predstavlja tudi način plačila izterjevalcem, saj so običajno plačani po učinku. To pomeni, da ob odstopu terjatev v izterjavo odstopnik plača izterjevalcu le v primeru uspešne izterjave, cena pa je največkrat določena v odstotkih od vrednosti terjatve. Praksa je pokazala, da je verjetnost izterjave pri terjatvah od 30 do 60 dni po zapadlosti kar okoli 95 odstotna, med 60 in 120 dnevi 70 do 80 odstotna, okoli enega leta po zapadlosti 50 odstotna in po dveh letih le okoli 15 odstotna (Matejčič, 2002, str.20).

4.2. CESIJA ALI Odstop TERJATEV

Do odstopa terjatev ponavadi pride takrat, ko se podjetje srečuje z velikimi denarnimi težavami, hkrati pa ima tudi vrsto terjatev. Cesija predstavlja pogodbo o odstopu terjatev, s katero dosednji upnik (odstopnik ali cedent) prenese terjatev na novega upnika (prevzemnik ali cesionar), pri čemer privolitev dolžnika (cessus) ni potrebna (Juhart, 1996, str. 5). Izjemo tega pravila je do nedavnega predstavljal primer, ko je obstajal dogovor med upnikom in dolžnikom, da upnik ne sme prenesti terjatev na drugega upnika brez dolžnikove privolitve. Dopolnilo OZ, ki ureja pogodbe o odstopu terjatev, pa je v celoti sprostilo prenosnost gospodarskih pogodb, kar pomeni, da je terjatev mogoče odstopiti kljub obstoju dogovora o prepovedi cediranja med cedentom in cessusom. Ukinitev dogovora o prepovedi cediranja je rezultat pravne prakse, saj je dogovor predstavljal veliko oviro pri trgovanju s terjatvami.

Pri cesiji je predmet odstopa terjatev, ta pa se prenese na novega upnika takšna, kakršna je. Prevzemnik torej prevzame vse pravice v zvezi z odstopljeno terjatvijo, kot so npr. pravica do prednostnega poplačila (v stečajnem postopku), hipoteka, zastava, pravica do obresti, pravica do pogodbene kazni in podobno. Dolžnikov položaj je glede obveznosti nevtralen in se s sklenitvijo pogodbe ne spremeni; spremenjen je le njegov naslov za poravnavo obveznosti, o čemer ga mora obvestiti odstopnik. Novi upnik ima proti dolžniku enake pravice, kot jih je imel odstopnik, dolžnik pa lahko zoper njega uveljavlja enake ugovore, kot jih je lahko prej zoper odstopnika. Odstopnik se na ta način izogne vsem poslom iz naslova odstopljene terjatve, njegova edina odgovornost pa je jamstvo prevzemniku terjatve, da odstopljena terjatev obstaja in je resnična, kar pomeni, da so vse listine v zvezi s terjatvijo, ki jih mora odstopnik predati prevzemniku, verodostojne in predstavljajo temelje za obstoj odstopljene terjatve (Hočevar, 2003).

Obstaja več vrst cesij, ki jih med seboj lahko ločimo glede na zapadlost terjatev, glede na namen odstopa terjatev in glede na število odstopljenih terjatev (Ložar, 2003, str. 34):

- V primeru, ko gre za odstop terjatve, ki je že zapadla v plačilo, govorimo o odstopu zapadle terjatve. V nasprotnem primeru, ko terjatev še ni zapadla v plačilo, pa govorimo o odstopu nezapadle terjatve oz. o anticipirani cesiji.
- Terjatev je mogoče odstopiti v smislu prodaje (z namenom pridobivanja denarnih sredstev), lahko se jo odstopi zgolj v izterjavo, ali pa se jo odstopi v zavarovanje posla, kar mnogi razumejo pod besedo fiduciarna cesija.
- Glede na število terjatev, ki se jih odstopa, je mogoče govoriti o posameznih terjativah, o svežnju terjatev in o globalni cesiji, kjer so predmet odstopa vse sedanje in bodoče terjatve podjetja.

Običajno se podjetja, ki nujno potrebujejo denar, odločajo za prodajo zapadlih terjatev, vedno pogosteje pa se tudi odstopa terjatve v zavarovanje, kjer podjetje s svojimi terjativami jamči za odobreni kredit.

Cena odkupa terjatve je v veliki meri odvisna od njene zapadlosti, dolžnika, načina zapiranja terjatve in vrste posla, ki jo določa. Ker so predmet odkupa običajno že zapadle terjatve, ki jih ni bilo mogoče izterjati in jih ni mogoče uporabiti kot garancijo pri najemanju kredita, so cene takšnih terjatev zelo nizke, saj prevzemnik z njihovim prevzemom veliko tvega. Tveganje je v veliki meri odvisno od tega, kakšna je možnost za stečajni ali pa likvidacijski postopek dolžnika. Prevzemnik tvega tudi v primeru stečaja odstopnika terjatve, saj lahko stečajni upravitelj izpodbija vsako pravno dejanje, ki ga je stečajni dolжник storil v letu pred začetkom stečajnega postopka, kar vključuje tudi pogodbo o cesiji. Da bi se novi upnik izognil omenjenim tveganjem, obstaja odkup terjatve z regresno pravico, ki se lahko uveljavi v primeru ugotovitve, da gre za sporno terjatev (upnik gre v stečaj ali prisilno poravnavo).

Poskus prodaje terjatve je običajno zadnja možnost pred njeno sodno izterjavo. Cesija predstavlja za odstopnika pogosto le zelo nizek odstotek poplačila terjatve, vendar pa je lahko odločilnega pomena za preživetje podjetja, ki s prodajo terjatve hitro pride do denarnih sredstev.

4.3. POBOT ALI KOMPENZACIJA TERJATEV

Pobot oz. kompenzacija (*ang. netting*) predstavlja enega izmed načinov poravnavanja medsebojnih obveznosti med podjetji. Značilnost takšnega načina zapiranja obveznosti in terjatev je v njegovi nedenarni naravi, ki podjetju kljub pomanjkanju denarnih sredstev omogoča vsaj delno pokrivanje svojih dolgov s svojimi terjativami (Ložar, 2003, str. 37).

Pobot je pravni posel, ki ga ureja OZ in za sklenitev takšnega posla morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Med pravnimi osebami morajo obstajati terjatve, ki so istovrstne, denarne in dospele. V primeru, da so zakonski pogoji za kompenzacijo izpolnjeni, lahko ena izmed pravnih oseb vloži posebno izjavo o pobotu, druga pravna oseba pa mora v pobot privoliti. Takšne kompenzacije so enostranske in možne le ob izpolnjenih zakonskih pogojih. Za dogovorne ali

prostovoljne kompenzacije pa je dovolj, da so terjatve med pravnimi osebami vzajemne, vse ostalo pa je predmet medsebojnega dogovora.

V proces kompenzacije je lahko vključenih več pravnih oseb. Večje kot je število vključenih pravnih oseb, kompleksnejša je struktura medsebojnega prepletanja terjatev in obveznosti med vključenimi pravnimi osebami in zahtevnejše je iskanje medsebojnih povezav. Glede na število vključenih pravnih oseb v proces pobotanja ločimo med dvostranskimi in večstranskimi kompenzacijami (Škoberne, 2002, str. 39).

4.3.1. DVOSTRANSKE KOMPENZACIJE

Dvostranskim kompenzacijam lahko rečemo tudi bilateralne oz. medsebojne kompenzacije. Te predstavljajo najosnovnejšo obliko načina pobotanja, kjer sodelujeta le dva udeleženca, ki sta drug drugemu upnik in dolžnik hkrati. Običajno so velikosti terjatev in obveznosti med seboj različno velike, zaradi česar se pobot izvrši do višine najmanjše terjatve. To pomeni, da pravni osebi primerjata vse medsebojne obveznosti in terjatve in jih pobotata do takšne mere, da stranka z manjšimi obveznostmi pobota vse obveznosti, druga stranka pa pobota le obveznosti do višine svojih terjatev do prve stranke. Na tak način ostanejo odprte le še enostranske obveznosti in terjatve.

Pomembna značilnost dvostranskih kompenzacij je v tem, da jih običajno opravljajo podjetja sama, saj imajo vse potrebne informacije za ugotovitev možnih pobotanj. Dvostranske kompenzacije zato tudi ne predstavljajo kakršnihkoli stroškov za izvršbo pobotanj, kakor tudi ne predstavljajo dodatnih stroškov v obliki naložb v programsko opremo.

Dvostranske kompenzacije niso orodje, s katerim bi podjetje prišlo do boljše finančne strukture. Običajno so takšne kompenzacije že predmet medsebojnih pogajanj pred samo sklenitvijo posla. Nenazadnje tudi v primeru, ko med samim poslovanjem pride do dvostranskih terjatev in obveznosti med dvema podjetjema, le-te ne predstavljajo tistih neizterljivih terjatev, saj podjetji že sami opravita medsebojni pobot.

4.3.2. VEČSTRANSKE KOMPENZACIJE

Večstranske kompenzacije predstavljajo pomembno možnost zapiranja medsebojnih terjatev in obveznosti. Ko govorimo o večstranski kompenzaciji, imamo v mislih najmanj tri sodelujoče upnike ali dolžnike, ki nimajo neposredno medsebojnih terjatev, kar pomeni, da niso v neposrednih medsebojnih dolžniško-upniških razmerjih.

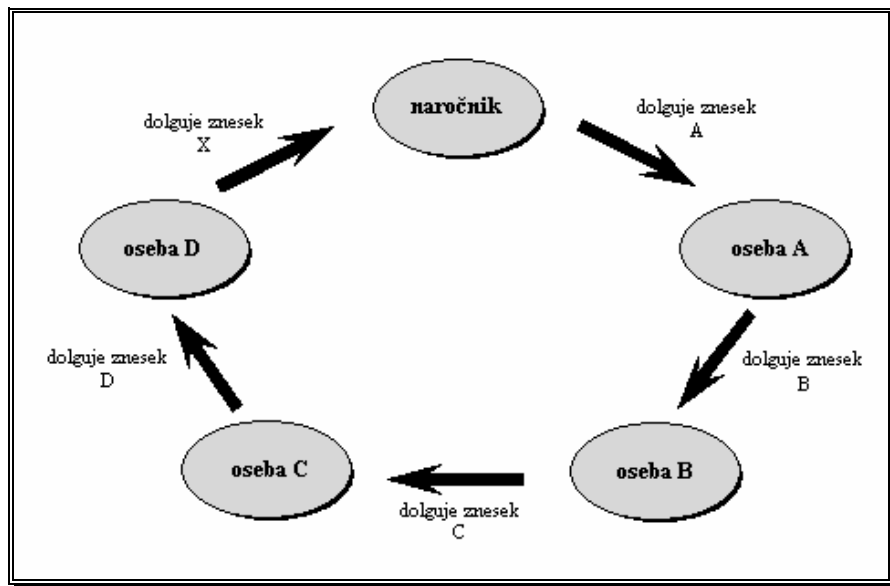
Glavni namen večstranske kompenzacije je v posrednem zapiranju terjatev in obveznosti. Običajno je iskanje možnih načinov zapiranja dolgotrajen in kompleksen proces, ki zahteva veliko število informacij in zmožljivo računalniško podporo. Zaradi stroškovnih in tudi časovnih omejitev si predvsem mala podjetja ne morejo privoščiti iskanja večstranske kompenzacije. Zato so se oblikovala podjetja, ki se ukvarjajo s takšnimi posli. V grobem bi lahko takšna podjetja

razdelili v dve skupini: podjetja, ki po naročilu iščejo možne kompenzacijske verige in podjetja, ki so ponudniki multilateralne kompenzacije.

4.3.2.1. Iskanje kompenzacijske verige

Cilj naročnikov kompenzacijske verige je, da z določeno terjatvijo pokrijejo eno izmed svojih obveznosti. Naloga ponudnika storitve iskanja kompenzacijske verige je pomoč pri iskanju povezave med dolžniki in upniki naročnika, kar bi lahko privedlo do pobotanja medsebojnih obveznosti in terjatev. Primer kompenzacijske verige prikazuje Slika 11.

Slika 11: Prikaz kompenzacijske verige

Vir: Lasten prikaz, 2004.

Na Sliki 11 je prikazan sklenjen krog, kjer naročnik dolguje osebi A znesek v višini A, oseba A dolguje osebi B znesek v višini B itd... Ker je kompenzacijska veriga sklenjena, lahko pride do medsebojnega pobotanja. Obveznosti se tako lahko zmanjšajo oz. pobotajo do zneska najmanjšega izmed zneskov A, B, C, D in X. V primeru, da je najmanjši znesek znesek A, to pomeni, da naročnik ni več dolžnik osebe A in da mu ostane le še odprta terjatev v višini $X-A$ do osebe D. Podobno velja za vse ostale terjatve med ostalimi pravnimi osebami, ki se v omenjenem primeru vse zmanjšajo oz. pobotajo za znesek A (oseba A dolguje osebi B le še znesek v višini $B-A$, oseba B dolguje osebi C le še znesek v višini $C-A$, itd.).

Pogoj za takšno kompenzacijo je v prvi vrsti sklenjena pogodba med naročnikom in iskalcem kompenzacijske verige, ki določa tudi način plačila iskalcu, potrebno pa je tudi sodelovanje in strinjanje vseh oseb, vpletenih v sklenjeno kompenzacijsko verigo. Običajno izvajalec razpošlje od naročnika predhodno odobreno predlagano kompenzacijsko verigo vsem osebami, ki naj bi v takšni kompenzaciji sodelovale. Da lahko pride do dejanske izvršbe, morajo vse te osebe predlagano kompenzacijo odobriti. Do odobritve ponavadi tudi pride, saj je običajno vsem v interesu, da nekatere terjatve in obveznosti medsebojno zaprejo.

4.3.2.2. Ponudniki multilateralne kompenzacije

Pred spremembo ZPlaP leta 2002 je APP na podlagi Odloka o obveznem pobotanju obveznosti in terjatev pravnih oseb v RS (Uradni list RS, št. 17/91-I) enkrat mesečno opravljala obvezno pobotanje obveznosti med pravnimi osebami s sedežem v RS. S 1.1.2003 je omenjen odlok zaradi ukinitve APP postal brezpredmeten. Od takrat naprej opravlja multilateralno pobotanje obveznosti AJPES, ki pa ni pravna naslednica APP in zato tudi ne izvaja pobotanja na osnovi odloka o obveznem pobotanju, ampak izvaja to storitev na osnovi pogodbenega odnosa z naročniki. Podobno storitev v RS ponujata še podjetji A.A. Družba za finančno upravljanje, d.o.o in E. Kompenzacije, d.o.o., ki izvršujeta multilateralno pobotanje obveznosti preko interneta.

Multilateralna kompenzacija je skupek večstranskih verižnih kompenzacij, ki deluje na osnovi pobotanja prijavljenih obveznosti. Princip delovanja multilateralne kompenzacije je nastajanje velike baze podatkov, kamor podjetja prijavljajo svoje obveznosti, ki jih želijo pobotati, znesek teh obveznosti in upnike, ki jim prijavljene obveznosti pripadajo. Pobot vseh možnih obveznosti se izvrši na dan, ki ga na podlagi kompleksnega izračuna vseh možnih medsebojnih povezav in s pomočjo ustrezne programske opreme izračuna računalnik. Večje kot je število prijavljenih obveznosti in večje kot je število sodelujočih pravnih oseb, dolgotrajnejši in bolj zapleten je izračun povezav, večja pa je tudi verjetnost za pobotanje. Algoritem delovanja izračuna povezav je maksimalen možen znesek pobotanih obveznosti.

Shematično je mogoče sistem multilateralnih kompenzacij prikazati na osnovi že prej predstavljene kompenzacijske verige. Končni rezultat vsakega pobota je enak tistemu, ki ga prikazuje Slika 11, le način doseganja tega rezultata je drugačen. V primeru multilateralnih kompenzacij imamo v osnovi le bazo podatkov, ki jo računalniški program razvrsti v zelo prepleteno mrežo kompenzacijskih verig tako, da je stopnja pobotanja obveznosti čimvečja. Takšne kompenzacije so možne le med podjetji, ki sodelujejo v sistemu multilateralne kompenzacije. V primeru naročanja kompenzacijske verige pa gre za individualno naročilo pobotanja točno določene obveznosti, zaradi česar je tudi cena takšnega naročila v primerjavi z multilateralno kompenzacijo veliko višja.

Multilateralne kompenzacije predstavljajo za podjetje cenovno relativno ugoden vir unovčevanja svojih obveznosti s terjatvami, vendar neposredno ne prinašajo denarnih sredstev. Podjetje pa z njimi vendarle lahko zmanjša potrebo po denarnih sredstvih, saj obstaja verjetnost, da na tak način zaprejo kritične obveznosti, ki bi jih moralo podjetje plačati.

V Sloveniji se giblje mesečni znesek prijavljenih obveznosti pri AJPES in podjetju E. Kompenzacije, d.o.o. skupaj v povprečju nekje med 120 in 180 milijardami SIT. Delež, ki se pri teh kompenzacijah pobota, je povprečno med 12 in 17 odstotki. Pri AJPES beležijo trend upadanja omenjenih kazalcev, kar je nedvomno mogoče pripisati tudi vedno večji vlogi podjetij E. Kompenzacije, d.o.o. in A.A. Družba za finančno upravljanje, d.o.o, ki s svojo internetno ponudbo predstavljata smernice razvoja na tem področju.

4.4. SODNA IZTERJAVA TERJATEV

Izterjava denarne terjatve po sodni poti ponavadi predstavlja zadnjo možnost izterjave. Razlogov za to, da takšna izterjava predstavlja bolj izhod v skrajni sili in ne običajnega orodja izterjave, je več. V Sloveniji je glavni vzrok za nenaklonjenost izterjavi preko sodišč mogoče pripisati predvsem dolgotrajnim sodnim postopkom, ki hkrati tudi povečujejo stroške takšnega načina izterjave. Poleg stroškov, dolgotrajnosti procesa in psihičnega pritiska pa sodne izterjave pomenijo tudi spremembo odnosa do poslovnega partnerja, proti kateremu je sprožen sodni postopek izterjave. Zato tudi ne preseneča dejstvo, da so pri nas sodne izterjave sprožene le v primeru visokih terjatev, ko ima upnik dovolj denarja za odvetnike in ko gre za dolžnika, ki ni dolgotrajen poslovni partner.

Področje izvršilnega postopka ureja ZIZ, ki je začel veljati 15. oktobra 1998 in bil koreniteje noveliran v letu 2002 z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvršbi in zavarovanju. V kolikor ZIZ ali katerikoli drug zakon določenega vprašanja ne ureja, se subsidiarno uporablja določbe Zakona o pravnem postopku (ZPP). Glavne spremembe dopolnjenega ZIZ naj bi se v veliki meri nanašale tudi na povečanje hitrosti reševanja sodnih sporov, saj naj bi bila po novem okrajna sodišča, ki so bila prej pristojna le za odločitev o predlogu za izvršbo, sedaj pristojna tudi za odločanje o vseh vprašanjih o izvršbi, razen v posameznih primerih, ko zakon določa drugače.

Celoten proces izterjave denarnih terjatev lahko razdelimo na dva dela. Prvi del predstavlja proces odobritve izvršbe, ki se običajno začne s predlogom za izvršbo in se praviloma konča s pravnomočnostjo sklepa o izvršbi. Drugi del pa predstavlja izvedbo izvršbe, ki naj bi se začela takoj po izdaji sklepa o izvršbi in se konča z opravljenostjo ali pa iz kakršnihkoli razlogov ustavljeno izvršbo.

4.4.1. PROCES ODOBRTVE IZVRŠBE

Za začetek procesa sodne izterjave se šteje trenutek, ko upnik oz. njegov zakoniti zastopnik vloži predlog za izvršbo na okrajno sodišče. Ob vložitvi predloga za izvršbo mora upnik predložiti tudi dokazilo o plačilu sodne takse, saj v nasprotnem primeru sodišče obravnava predlog kot nepopolno vlogo. Enako velja tudi v primeru, ko predlog za izvršbo ne vsebuje vse z zakonom predpisane vsebine (Volk, 2003, str. 30):

- **Navedba upnika in dolžnika**, ki vsebuje ime in naslov, kakršnega je mogoče najti v sodnem registru. V določenih primerih lahko sodišče dovoli izvršbo tudi na predlog nekoga, ki ni označen kot upnik oz. zoper nekoga, ki ni označen kot dolžnik, vendar mora biti v tem primeru priloženo tudi ustrezno dokazilo o pravnem nasledstvu.¹
- **Priložen izvršilni naslov ali verodostojna listina**. Izvršilni naslov je kvalificirana, praviloma javna listina, na podlagi katere je mogoče zahtevati prisilno izvršitev terjatve,

---

¹ Do pravnega nasledstva pride pri: dedovanju, statusnih spremembah pravnih oseb, cesiji, subrogaciji, prevzemu dolga, asignaciji ipd.

ki je v njej ugotovljena.² Verodostojna listina pa predstavlja dokazilo o zapadlosti določene terjatve, ki ni rezultat predhodnega sodnega postopka, kakor to velja za izvršilni naslov.³ Sklepi o izvršbi se med seboj močno razlikujejo glede na to, katera izmed listin je bila predložena v predlogu za izvršbo. Predlog na podlagi verodostojne listine je običajno razdeljen na dva dela. Prvi del predstavlja predlog upnika, naj sodišče naloži dolžniku, da v določenem roku po vročitvi sklepa o izvršbi plača terjatev skupaj z odmerjenimi stroški.⁴ V primeru, da sodišče sprejme takšen sklep, le-ta za dolžnika predstavlja kondemnatorni del, na osnovi katerega je dolžniku naloženo plačilo. V drugem delu pa upnik predlaga izvršbo po običajnem postopku, kjer pa dolžniku vročen sklep o izvršbi iz prvega dela predstavlja izvršilni naslov v predlogu za izvršbo v drugem delu. To pomeni, da je reševanje sporov na podlagi verodostojne listine lahko veliko hitrejše, če se dolžnik odzove že na sklep sodišča iz prvega dela in se s tem izogne ponovnemu, daljšemu postopku izvršitve na podlagi izvršilnega naslova.

- **Dolžnikova obveznost**, ki mora biti navedena tako, kot izvira iz izvršilnega naslova in je skladna z upnikovo terjatvijo, ki pomeni pravico do denarnega zneska ali do druge dajatve, storitve ali opustitve.
- **Sredstvo in predmet izvršbe**. Sredstva izvršbe so metode, s katerimi se prisilno uveljavi upnikova terjatev. Za izterjavo denarnih terjatev zakon taksativno našteva sredstva izvršbe⁵, predmet izvršbe pa so tista dolžnikova sredstva in pravice, po katerih seže izvršba. Pri izterjavi denarnih terjatev gre običajno za izvršbo na denarna sredstva, ki jih ima dolžnik pri organizaciji za plačilni promet, vendar ko gre za sredstva države, sredstva samoupravne lokalne skupnosti in sredstva javnih zavodov, le-ta niso predmet izvršbe. Iz izvršbe pa so izvzeti tudi vsi predmeti, ki so dolžniku nujno potrebni za opravljanje njegove dejavnosti, kamor poleg določenih osnovnih sredstev sodijo tudi surovine, polizdelki, namenjeni za predelavo in pogonsko gorivo, vse skupaj v količini, ki zadošča za enotedensko povprečno proizvodnjo.
- **Drugi potrebni podatki za opravo izvršbe**, ki so običajno povezani s predlaganim sredstvom izvršbe in odvisni od predvidenih izvršilnih dejanj oz. načina izvršbe. Sem sodijo podatki iz zemljiške knjige, ko gre za izvršbo na nepremičnine, in pa seznam premičnin, če je ta seveda upniku znan, ko gre za izvršbo na premičnine. Pri izvršbi na dolžnikova denarna sredstva pri organizacijah za plačilni promet pa mora upnik poleg drugih podatkov v predlogu dodati še podatke o dolžnikovi in svoji organizaciji za plačilni promet, kakor tudi podatke o številki svojega računa in računa dolžnika, če je do takšnega podatka lahko prišel. Vseh teh informacij pa upnik ni dolžan predložiti v primeru, kadar je predlog za izvršbo vložen na podlagi verodostojne listine, saj takšne

---

² Izvršilni naslovi so: izvršilna sodba in sodna poravnava, izvršljiv notarski zapis, druga izvršljiva odločba, seznam ali listina, za katere zakon oz. ratificirana in objavljena mednarodna pogodba določa, da je izvršilni naslov.

³ Verodostojne listine so: faktura (tudi obračun obresti), menica in ček s protestom, javna listina, izpisek iz poslovnih knjig, ki ga je overila odgovorna oseba, po zakonu overjena zasebna listina, listina, ki ima po posebnih predpisih naravo javne listine.

⁴ Običajen rok je osem dni, v meničnih in čekovnih sporih pa tri dni.

⁵ Upnik lahko izbira le med v zakonu naštetimi sredstvi izvršbe: izvršba na denarno terjatev dolžnika, izvršba na premičnine, izvršba na terjatev, da se izročijo in dobavijo premične stvari ali se izroči nepremičnina, izvršba na druge premoženjske oz. materialne pravice, izvršba na delež družbenika, izvršba na nepremičnine.

podatke pridobi sodišče šele, ko postane sklep pravnomočen, kar predstavlja bolj ekonomično rešitev.

Zelo pomembno je, da upnik že na samem začetku pove, da gre za spore v zvezi z gospodarskimi zadevami, kajti ZIZ velja tako za fizične kakor tudi za pravne osebe. V predlogu mora upnik navesti podatke, iz katerih izhaja, da gre za postopek v gospodarskih sporih, kar pomeni, da se izvršba namesto po določbah od 136. do 147. člena ZIZ izvaja po določbah od 148. do 151. člena ZIZ. Še zlasti so te informacije pomembne v sporih, kjer so sredstva izvršbe denarna sredstva in v primerih verodostojnih listin kot dokaznega gradiva.

V primeru, da ne pride do umika oz. vsaj delnega umika predloga za izvršbo s strani upnika, se nadaljuje s procesom odločanja o predlogu za izvršbo. Prva stvar, ki jo sodišče preveri, je, ali so vsi podatki, ki jih zahteva predlog za izvršbo, priloženi. Lahko se zgodi, da sodišče od upnika zahteva, naj se predlog za izvršbo popravi in dopolni. Ko je vloga popolna, sodišče odloča o predlogu za izvršbo - lahko ga ali v celoti sprejme ali v celoti zavrne, ali delno zavrne oz. sprejme, ali pa izvršbo zavrže oz. umakne. Sklep o izvršbi je sodišče dolžno obrazložiti, vendar le, če predlog za izvršbo delno ali v celoti zavrne. Sklep mora vsebovati tudi podroben pravni pouk, kjer se dolžnika in upnika pouči o pravicah, ki sledijo iz sprejetega sklepa. Pomembno je, da se sklep vroči obema strankama, kakor tudi organizaciji za plačilni promet, če gre za izvršbo na dolžnikova denarna sredstva.

Upniku, dolžniku in morebitnim drugim udeležencem so po izrečenem sklepu na voljo pravna sredstva, s katerimi lahko izkažejo svoje nestrinjanje z odločitvijo sodišča. Prvo takšno sredstvo je pritožba, ki je možna zoper vse sklepe na prvi stopnji. Pritožba mora biti vložena v roku osmih dni od vročitve sklepa. O njej odloča višje sodišče, kateremu jo pošlje sodišče prve stopnje. Pritožba je lahko upravičena, kadar višje sodišče ugotovi kakršnekoli kršitve oz. zmote v izvršilnem postopku. Kot drugo pravno sredstvo se lahko uporablja ugovor zoper sklep o izvršbi, ki mora biti prav tako vložen v roku osmih dni, razen če so izpolnjeni pogoji za kasnejši ugovor. Ugovor mora biti utemeljen⁶, upnik pa lahko ugovoru nasprotuje. Sodišče se odloči, ali bo glede na okoliščine razpisalo še narok, lahko pa tudi brez naroka ugovoru ugotovi ali pa ga zavrne oz. zavrže, če je le-ta prepozen, nepopoln ali nedovoljen (Volk, 2003, str.87).

V samem postopku sodne izterjave lahko pride do zastojev. Razlog za to je lahko tako stečajni postopek oz. postopek prisilne poravnave stranke v postopku, kakor tudi odlog katerekoli izmed vpletenih strank. Običajno lahko upnik predlaga odlog brez razloga, medtem ko mora imeti dolžnik za to utemeljene razloge, ponavadi pa mora v ta namen pustiti tudi varščino. Do zastojev lahko pride tudi v primerih, ko tako določa nek zakon. Enako velja tudi za ustavitev izvršbe, kar pomeni, da do druge faze oz. faze izvršbe ne pride, kar običajno predstavlja tudi končanje celotnega izvršilnega postopka. Do ustavitve izvršbe pa lahko pride tudi na predlog strank oz. po

---

⁶ Običajno se navezuje na pristojnost sodišča, obstoj izvršilnega naslova, dopustnost izvršbe, prenehanje terjatve, zastaranje terjatve in izvršbe, odlog plačila, neizvršljivost odločbe in poravnave, neobstoj terjatve, itd...

uradni dolžnosti, če je izvršilni naslov pravnomočno odpravljen, spremenjen, razveljavljen ali izrečen za neveljavnega oz. če je razveljavljeno potrdilo o izvršljivosti.

4.4.2. IZVEDBA IZVRŠBE

Izvršbo izvaja izvršitelj, ki mora imeti izobrazbo univerzitetnega diplomiranega pravnika. Izvršitelja lahko po novem 44.a členu ZIZ izbere upnik sam in ga predlaga že v predlogu za izvršbo. Sodišče mora predlaganega izvršitelja sprejeti, razen če iz razlogov ekonomičnosti in učinkovitosti predlaga izvršitelja z območja drugega okrajnega sodišča, ali pa če je izvršitelj v sorodstvenih odnosih z upnikom. Izvršitelj opravlja svojo dolžnost na podlagi Pravilnika o opravljanju službe izvršitelja, pri čemer ga nadzira zbornica, ki je pod nadzorom predsednika okrajnega sodišča.

Upnik lahko za izterjavo denarne terjatve izbira med številnimi sredstvi izvršbe, na kar vpliva tako višina terjatve, kakor tudi oblika premoženja dolžnika. Ko eno samo sredstvo ne bi v celoti poplačalo terjatve, je lahko sredstev izvršb tudi več in sodišče mora v tem primeru hkrati začeti opravljati izvršilna dejanja pri vseh sredstvih izvršbe.

V primeru, ko so za sredstvo izvršbe predlagana dolžnikova denarna sredstva pri organizacijah za plačilni promet, mora sodišče poslati sklep o izvršbi tudi dolžnikovi organizaciji za plačilni promet. S tem se blokira dolžnikova sredstva v višini obveznosti iz sklepa o izvršbi, ne sme pa priti do blokade sredstev, ki so predmet omejitve oz. oprostitve izvršbe. Organizacija za plačilni promet izvrši poplačilo upnika, o tem pa takoj obvesti tudi sodišče (Galič, 2002, str. 33).

Ko so sredstva izvršbe premičnine, mora sodišče poslati sklep o izvršbi tudi izvršitelju, da začne z rubežem. Rubežu sledi cenitev stvari, ki se nato prodajo in iz zneska, dobljenega s prodajo, se poplača upnike. Zaseženi predmeti so označeni, hkrati pa tudi vpisani v register zarubljenih premičnin. Zarubljena je tolikšna količina stvari, da bo mogoče iz zarubljene mase poplačati vse stroške v zvezi z izvršilnim postopkom, vse stroške določene v izvršilnem naslovu, obresti do dneva unovčevanja premičnin in glavno terjatev, pri čemer navedeni vrstni red pomeni tudi prednost odplačevanja.

Kadar so sredstva izvršbe nepremičnine, se izvršba izvede v štirih korakih. Najprej pride do zaznambe sklepa o izvršbi v zemljiški knjigi, kar daje upniku zastavno pravico na nepremičnino. V kolikor nepremičnina ni vpisana v zemljiško knjigo, se opravi rubež nepremičnine. Izvedenec izda sklep o ugotovitvi vrednosti nepremičnine. Temu sledi ali prodaja nepremičnine in vročitev denarja upniku ali pa neposredna vročitev nepremičnine upniku.

Novost, ki je bila uvedena z novelo ZIZ, je izvršba na nematerializirane vrednostne papirje. Sodišče v tem primeru vroči sklep o izvršbi tudi klirinški depotni družbi. Le-ta na podlagi sklepa sodišča vpiše prepoved razpolaganja z nematerializiranimi papirji dolžnika. V primeru, da vrednosti papirji kotirajo na borzi, se jih lahko proda in z izkupičkom poplača stroške in upnika, sicer pa ima upnik na vrednostne papirje zastavno pravico, na podlagi katere lahko pride do

denarja. V skrajnem primeru se lahko vrednostni papirji prenesejo na račun upnika in postanejo njegova last.

Velik problem, ki se pojavlja v zvezi s sodno izterjavo denarja, je strošek takšnega načina izterjave. Do dejanske izvršbe mora vse stroške izterjave kriti upnik, kar pa v kombinaciji z dolgotrajnostjo postopka predstavlja še toliko večje tveganje. Upnik mora že na samem začetku plačati takso, stroške odvetnika, stroške v zvezi s ponovno vložitvijo predloga za izvršbo, ko je sodba pravnomočna, stroške predujma izvršitelju in ostale sprotne stroške. Po izvedenem postopku pa je upnik upravičen do povračila vseh stroškov, ki so povezani s postopkom izvršbe, tudi do stroškov odvetnika po uradni odvetniški tarifi, vendar mora do določenega trenutka vložiti zahtevek za njihovo povračilo. Upniku so stroški povrnjeni le, če je sodba odločena njemu v prid. Tudi takrat še vedno obstaja tveganje, ki ga predstavlja nezmožnost izvršitve, saj lahko že med trajanjem sodnega procesa dolžnik propade oz. gre v stečajni postopek ali pa v postopek prisilne poravnave.

Problem dolgotrajnih postopkov sodne izterjave pa ne predstavlja zgolj problema upnikov. Nanje so v veliki meri pozorni tudi vsi potencialni tuji naložbeniki, ki jim hitrost reševanja morebitnih sporov predstavlja pomembno lastnost varnega poslovanja. Svetovna banka je v svoji bazi podatkov *Doing business: Enforcing contracts* podala povprečno trajanje sodnih postopkov izterjav posameznih držav. V Sloveniji sodna izterjava traja v povprečju 1003 dneve, medtem ko znaša povprečje Evropske unije okoli 345 dni. S tako dolgimi postopki izterjave se Slovenija tudi v svetovnem merilu uvršča v sam vrh najpočasnejših izterjevalcev, kjer imajo daljši postopek le še Gvatemala s 1459 dnevi, Italija s 1390 dnevi, Srbija in Črna gora s 1028 dnevi in Angola s 1011 dnevi (glej Pril., Tab. 6, na str. 5).

5. ZAVAROVANJA TERJATEV

Prodaja blaga na odprto oz. brez kakršnegakoli kakovostnega zavarovanja predstavlja za podjetje določeno stopnjo tveganja, ki je v veliki meri odvisna od panoge in okolja, v katerem podjetje posluje. Pravni sistem pozna precejšnje število oblik zavarovanja pred takšnimi tveganji, vendar se v praksi še vedno pojavlja veliko nezaščitenih poslov. Razlog za to je mogoče iskati v cenah zavarovanj na eni in pomanjkanjem informacij o možnih načinih zavarovanja na drugi strani.

V nasprotju s prodajo blaga na odprto, ki predstavlja za prodajalca najbolj tvegan način poslovanja, pa je poslovanje z vnaprejšnjim plačilom (avans) za prodajalca najzanesljivejši način poslovanja. V tem primeru je blago plačano že pred dostavo, kar celotno tveganje prevale na stran kupca. Ta tako tvega, da prodajalec blaga ne bo dobavil oz. ga bo dobavil prepozno, ali pa da blago ne bo ustrezalo dogovorjenemu. Da bi se želje prodajalcev in kupcev uskladile, so se razvili različni načini zavarovanja tveganja neplačila. Takšna zavarovanja so v veliki meri pripomogla k razvoju globalnega in hitrega poslovanja, saj so ponujala zadostno mero varnosti pri poslovanju s partnerji iz drugih držav in kontinentov.

Zavarovanja pred tveganjem neplačila, ki so na voljo podjetju, lahko razvrstimo v naslednje skupine: preventivno preverjanje poslovnega partnerja, zavarovanja s funkcijo prenosa obveznosti, stvarna zavarovanja, plačilna orodja s funkcijo zavarovanja in pogodbeni načini zavarovanja (Tratnik et al., 2001, str. 23).

5.1. PREVENTIVNO PREVERJANJE POSLOVNEGA PARTNERJA

Informacijska tehnologija danes omogoča hitro in učinkovito zbiranje in obdelovanje podatkov o podjetjih, kar je naredilo informacije o podjetjih cenejše in lažje dostopne. Preventivno preverjanje poslovnega partnerja tako ne predstavlja več velikih stroškov za podjetje, še zlasti pa je na to vplival razvoj ponudnikov bonitetnih poročil. Velika podjetja lahko namreč sama preverjajo svoje poslovne partnerje, medtem ko so za mala podjetja takšne informacije predrage. Prav ponudniki bonitetnih poročil pa omogočajo tudi mala podjetjem preverjanje svojih poslovnih partnerjev za zmerno ceno.

Ponudniki bonitetnih informacij so bonitetne hiše, ki imajo dostop do velikega vira informacij. V Sloveniji so glavni ponudniki bonitetnih informacij predvsem bonitetne hiše, ki so podružnice tujih bonitetnih hiš, AJPES, ki je to dejavnost nasledila po ukinitvi APP, in Slovenska izvozna družba (SID) (Kokošar, 2003, str. 21). Bonitetne hiše imajo veliko bazo podatkov o slovenskih podjetjih, hkrati pa so tudi člen svetovnih bonitetnih hiš in zato lahko ponujajo tudi informacije v zvezi s tujimi podjetji. Glavna dejavnost bonitetnih hiš je izdelava bonitetnih poročil po naročilu stranke, lahko pa se ukvarjajo še z izterjavami in drugimi finančnimi posli.

Bonitetna poročila podajajo kopico informacij o "zdravstvenem stanju" poslovnega partnerja in oceno njegove plačilne sposobnosti. Bilance podjetja predstavljajo le del informacij, ki so zajete v bonitetnem poročilu. Pomembne so tudi informacije v zvezi s plačevanjem podjetja, informacije o morebitnih izvenbilančnih obveznostih, pravnih postopkih, rizičnosti panoge, poslovnih partnerjih, kadrih, tveganih naložbah in ostalih dejavnikih, ki vplivajo na način poslovanja podjetja. Bonitetnega poročila ne sestavljajo samo kvantitativni podatki; bistven del poročila predstavlja mnenje strokovnega analitika, ki poskuša vse dejavnike tveganja združiti v logično celoto (Petrič, 2002, str. 63)

Cena informacije o poslovnem partnerju je odvisna od ponudnika informacije in vrste informacije, ki jo podjetje želi. Običajno ponujajo bonitetne hiše na podlagi nekega fiksnega mesečnega zneska podjetjem možnost včlanitve, ki jim daje neposreden dostop do baze podatkov velikega števila podjetij, analiziranih s strani bonitetne hiše. V primeru, ko neko podjetje ni zajeto v bazi podatkov oz. so podatki o njem stari, lahko stranka proti dodatnemu plačilu naroči bonitetno poročilo, s katerim lahko natančno preveri celotno poslovanje določenega poslovnega partnerja. Bonitetna hiša namreč priskrbi vse najnovejše podatke v zvezi s podjetjem, poda oceno tveganja, ki predstavlja stopnjo tveganja pri poslovanju z ocenjevano družbo, izračuna trend poslovanja ocenjevanega podjetja, poda kreditno priporočilo, ki predstavlja najvišji priporočeni znesek pri poslovanju na odprto z ocenjevano družbo in izračuna plačilni ključ, ki pomeni povprečno število dni zamude pri plačilu faktur.

Preventivno preverjanje poslovnega partnerja kljub vsemu ne predstavlja velikega stroška za podjetje, še zlasti pa je ta strošek zanemarljiv v primerjavi s posledicami, ki jih lahko predstavljajo neplačniki. Pri manjših poslih predstavlja bonitetno poročilo podlago za odločanje o poslu, medtem ko je pri večjih poslih tudi neke vrste pripomoček za določanje oblike plačila in vrste zavarovanja proti tveganju neplačila.

5.2. ZAVAROVANJA S FUNKCIJO PRENOSA OBVEZNOSTI

Zavarovanja s funkcijo prenosa obveznosti so zavarovanja, kjer poleg dolžnika za izpolnitev njegove obveznosti jamči še druga oseba (Hočevar, 2003a). Ta oseba se zaveže, da bo v primeru dolžnikove nezmožnosti plačila poravnala dolžnikov dolg v višini dogovorjenega zneska. Obstaja več vrst takšnih zavarovanj, ki se med seboj razlikujejo predvsem po ceni in obsegu.

5.2.1. POROŠTVO

Poroštvo je pogodba, ki jo skleneta upnik in porok. Slednji se z izjavo v pisni obliki zaveže, da bo sam izpolnil dolžnikovo obveznost v primeru, ko dolžnik le-te ne bo mogel poravnati v dogovorjenem roku. Pomembna značilnost poroštva je, da porok lahko zavrača plačilo iz istih razlogov kot dolžnik, vse dokler obveznost ni ugotovljena. Upnik tudi v primeru poroštva tvega, saj je lahko porok plačilno nesposoben. V tem primeru lahko upnik zoper njega sproži enak sodni postopek kot zoper prvotnega dolžnika (Razboršek, 2001, str. 36).

5.2.2. BANČNA GARANCIJA

Z izdajo bančne garancije prevzema banka (garant) obveznost do upravičenca iz garancije, da bo poravnala obveznost, za katero jamči, če jo ob zapadlosti ne bo izpolnila oseba, za katero jamči, in če bodo izpolnjeni v garanciji navedeni pogoji (Pivka, Puharič, 1994, str. 302). Nasprotno poroštvu, kjer porok lahko ugovarja plačilu, predstavlja bančna garancija neodvisno zavezo garanta, da plača takoj (na prvi poziv) in brez ugovora. Garant torej ne bo ugotavljal, ali je dolžnik v resnici kršil pogoje in ni izpolnil svojih obveznosti, temveč bo pogledal, ali je upnik izpolnjeval vse pogoje, določene v garanciji, in ni dobil plačane obveznosti v dogovorjenem roku. Ko do takšnega stanja pride, mora garant upniku brezpogojno plačati obveznost. Bančna garancija je zaradi velike stopnje varnosti, ki jo zagotavlja, zelo drag način zavarovanja proti tveganju neplačila in se zato uporablja predvsem pri bolj tveganih mednarodnih poslih večje vrednosti (Škorjanc, 2003, str. 49). Edino tveganje za upnika predstavlja zanesljivost banke, ki izdaja garancijo, vendar se temu tveganju upnik lahko izogne s konfirmirano garancijo dobro stoječe banke.⁷

---

⁷ Tisti, ki konfirmira bančno garancijo, prevzame brezpogojno odgovornost za plačilo le-te v primeru njene uveljavitve.

5.2.3. ZAVAROVANJE TERJATEV PRI ZAVAROVALNICI

Podjetje se pred tveganji lahko zavaruje tudi s sklenitvijo zavarovalne police pri zavarovalnici, ki jo lahko upnik koristi v primeru dolžnikove neizpolnitve plačila. Premije za takšna zavarovanja so strogo določene na podlagi tveganj in zavarovalnice imajo običajno dolgoletne izkušnje pri ocenjevanju le-teh (Škorjanc, 2003, str. 50). Zavarovalnice lahko zelo tvegane posle tudi zavrnejo oz. je zahtevana zavarovalna premija lahko zelo visoka, kar predstavlja hkrati tudi signal za zelo visoko tveganje posla. Zavarovanje terjatev preko zavarovalnice je podobno bančni garanciji, vendar pa je v svetu manj uveljavljeno. Razlog za to so visoki stroški zavarovanja, ki so v primerjavi s stroški bančnih garancij višji, saj imajo banke običajno preglednejše podatke o podjetjih.

5.2.4. ZAVAROVANJE TERJATEV PRI SID D.D.

Slovenska izvozna družba ponuja zavarovanje terjatev, podobno opisanemu v prejšnji točki, le da gre v tem primeru za terjatve do pravnih oseb v tujini. SID spremlja zavarovani posel in po potrebi nudi tudi možnost izdaje storitvenih garancij in refinanciranja bančnih izvoznih posojil (Pintar, 2003, str. 4). Poleg zavarovanja komercialnih tveganj, kamor sodijo tveganja, povezana z delovanjem podjetja, pa SID nudi tudi zavarovanje pred nekomercialnimi tveganji. Mednje sodijo predvsem tveganja, povezana z značilnostmi nacionalnega gospodarstva dolžnika. Najpogostejši ukrepi, ki jih uporabljajo države pri reševanju plačilno-bilančnih ukrepov, so prepoved plačil v tujino, prepoved uvoza, spremembe carinskih pogojev ipd. V teh primerih lahko ostane upnik brez denarja tudi v primeru, ko mu dolžnik želi plačati. Zato je zavarovanje terjatev pri SID še posebej pomembno pri poslovanju s partnerji iz držav z gospodarskimi težavami, vendar pa je v teh primerih tudi cena zavarovanja visoka.

5.3. STVARNA ZAVAROVANJA

Stvarna zavarovanja predstavljajo zavarovanja, kjer je upniku v jamstvo za izpolnitev pogodbene obveznosti ponujena zastavna pravica na stvari, ki je v lasti dolžnika. Zastavna pravica pomeni stvarno pravico na tuji stvari, ki se jo lahko v primeru, ko dolžnik v pogodbeno dogovorjenem roku ne izpolni svoje obveznosti, proda, dobljen denar pa služi kot poplačilo obveznosti. Med seboj se takšna zavarovanja ločijo po naravi zastavljene stvari.

5.3.1. ZASTAVNA PRAVICA NA PREMIČNINI

Zastavna pravica na premičnini predstavlja obliko zavarovanja terjatev do kupcev, pri kateri je vrednost zastavljene stvari dodatno jamstvo za izpolnitev obveznosti glavnega dolžnika (Hočevnar, 2003a). Sporazum med strankama je urejen v obliki notarskega zapisa in je podlaga za vlogo za zavarovanje, ki jo stranki vložita pri pristojnem sodišču. Sodišče s sodelovanjem izvršitelja opravi popis zastavnih stvari in izvede njihovo vknjižbo. Zastavna pravica na podlagi sporazuma strank predstavlja tudi izvršilni naslov v primeru predloga za izvršbo na zastavljeno stvar. Večinoma so zastavljeni predmeti vrednostni papirji in zaloge oz. predmeti, ki so unovčljivi hitro in poceni, saj s tem upniku lahko prihranijo veliko časa, ki je v primeru pomanjkanja denarnih sredstev pomemben.

5.3.2. ZASTAVNA PRAVICA NA NEPREMIČNINI (HIPOTEKA)

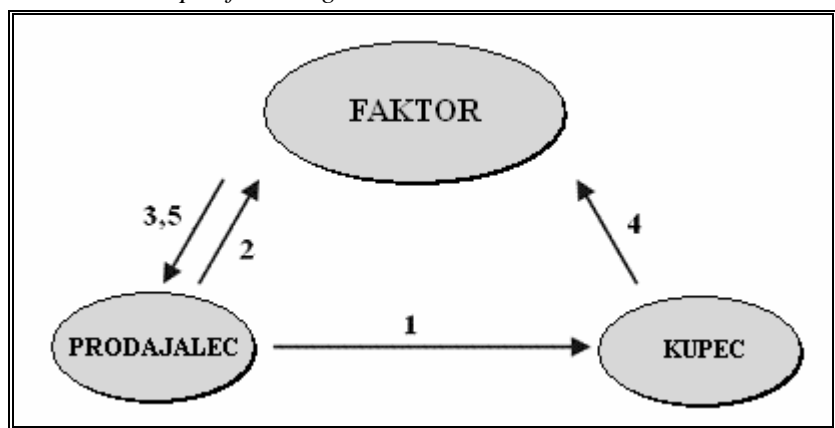
Za nastanek hipoteke je potreben vpis upnika v zemljiško knjigo kot hipotekarnega upnika na zastavljeni nepremičnini. Tako je v Sloveniji za nastanek hipoteke potrebno veliko časa za urejanje formalnosti. Hipoteka je zato primerna le za posle večjih vrednosti, kjer je zavarovalna vsota velika, saj stroški pridobivanja ustreznih dokumentov za hipoteko ne smejo biti veliki v primerjavi z vrednostjo zastavljene nepremičnine. Podobno kot pri zastavni pravici na premičninah je tudi v tem primeru sporazum med strankama urejen na podlagi notarskega zapisa, ki je predložen pristojnemu sodišču (Hočevar, 2003a). Ta zapis je hkrati tudi izvršilni naslov v primeru spora in podanega predloga za izvršbo.

5.3.3. ODPSTOP TERJATEV V ZAVAROVANJE (FIDUCIARNA CESIJA) IN FAKTORING

Fiduciarna cesija predstavlja odstop terjatve v jamstvo (glej pogl. 4.2., na str. 28), s katerim se zavaruje posel. Odstop terjatev v zavarovanje se obravnava podobno kot se obravnava odstop premičnin v zavarovanje, le da je v prvem primeru predmet zavarovanja pravica. Dolžnik jamči za primarno obveznost do upnika z zastavljeno terjatvijo, ki jo ima do neke tretje osebe (Pivka, Puharič, 1994, str. 308).

Poleg načina zavarovanja, kjer dolžnik jamči z odstopljeno terjatvijo, poznamo še en način zavarovanja posla z odstopom terjatve v zavarovanje. Upnik se lahko zavaruje na takšen način, da odstopi primarno terjatev do dolžnika v zavarovanje neki drugi osebi (Tratnik et al., 2001, str. 154). V tem primeru govorimo o faktoringu (*ang. factoring*). Faktoring dejansko predstavlja trostrano razmerje, ko upnik (cedent) odstopi oz. proda terjatev faktorju (cesionar), ki s tem pridobi terjatev do dolžnika (cessus) (Klopčič, 2003, str. 12). Celoten potek faktoringa prikazuje Slika 12.

Slika 12: Postopek faktoringa

Vir: Lasten prikaz., 2004.

1. Prodajalec (upnik) dobavi kupcu (dolžnik) blago in mu izstavi račun.
2. Upnik (tako po dobavi) odstopi terjatev faktorju in mu v ta namen izroči kopijo računa ter odstopno izjavo, ki jo poleg upnika podpiše tudi dolžnik.

3. Faktor lahko že naslednji dan nakaže upniku predujem v višini 80-90 odstotkov nominalne vrednosti terjatve, zmanjšan za faktorinško provizijo.
4. Ob dospelosti terjatve dolžnik plača prejeto blago z nakazilom na faktorjev račun.
5. Faktor opravi poračun za dospelo odstopljeno terjatev in nakaže upniku razliko do polne vrednosti računa, zmanjšane za obresti za dane predujme.

Na Sliki 12 predstavljen faktoring je faktoring z regresno pravico, kar pomeni, da mora v primeru dolžnikove neporavnave dolgov v predpisanem roku upnik faktorju vrniti predujem. Takšen faktoring predstavlja zgolj obliko kontokorentnega kredita, kjer je celotno tveganje še vedno na strani upnika, faktor pa je le kreditodajalec, ki v jamstvo za svoj dani kredit vzame nedospelo terjatev. Druga oblika faktoringa, ki ga nekateri razumejo kot pravi faktoring, pa predstavlja neregresni odkup terjatev. V tem primeru upnik dokončno proda svojo terjatev do dolžnika in tako pride do denarnih sredstev, celotno tveganje neplačila pa je v tem primeru preneseno na faktorja. Takšen faktoring predstavlja za upnika zavarovanje pred neplačilom dolžnika, hkrati pa nudi dolžniku tudi hitrejše vračilo vloženi denarnih sredstev in s tem tudi lažje načrtovanje denarnih tokov.

5.4. PLAČILNI MEHANIZMI S FUNKCIJO ZAVAROVANJA

Plačilni mehanizmi s funkcijo zavarovanja predstavljajo orodja plačila, s katerimi je mogoče blago plačati in hkrati zavarovati. Med takšna orodja sodijo dokumentarni akreditiv in dokumentarni inkaso, ki sta uporabljena predvsem pri mednarodnih poslih, ter menica.

5.4.1. MENICA

Menica je vrednostni papir, ki se danes vedno pogosteje uporablja kot način zavarovanja obveznosti, njeno delovanje pa ureja Zakon o menici. Menica predstavlja zavezo izdajatelja menice (trasant), da bo znesek, ki je naveden na menici, plačal upravičencu (remitent) na določen način in kraj (Prašnikar et al., 2002, str. 98). Za zavarovanje plačila, navedenega na menici, lahko jamčijo tudi druge osebe. V primeru, ko ima trasant nekega dolžnika, lahko le-ta s podpisom sprejme menično obvezo in s tem postane tudi glavni menični dolžnik (trasat), kar pomeni, da je sedaj trasat odgovoren za povračilo meničnega dolga remitentu. Jamstvo za plačilo meničnega dolga pa lahko prevzame tudi porok (aval), ki mora točno navesti, za koga prevzema jamstvo, sicer se smatra, da ga prevzema za trasanta.

Menico lahko remitent prenese tudi na drugega upnika, razen v primeru, ko je na menici s posebno klavzulo eksplicitno napisano, da se ne sme prenašati. Najbolj običajen je prenos s podpisom na zadnji strani menice (indosament), kjer se napiše, da remitent (indosant) prenaša menično obvezo na novega upnika (indostar) (Ivanjko, 1999, str. 13).

Moč menice je odvisna od podpisnikov na njej, torej bo upnik prejel denar, če bo na dan zapadlosti menice glavni menični dolžnik oz. njegov garant imel na računu dovolj sredstev za izplačilo meničnega dolga. V primeru, ko menica vsebuje klavzulo brez protesta, mora do

izplačila priti brez ugovorov, za izplačilo pa jamčijo vsi podpisani dolžniki in poroki. V nasprotnem primeru mora upnik v dveh delovnih dneh pri notarju vložiti protest. Vsa morebitna neskladja rešuje pristojno sodišče na podlagi Zakona o menici.

5.4.2. DOKUMENTARNI AKREDITIV

Dokumentarni akreditiv je orodje plačila, s katerim se akreditivna banka obveže plačati akreditivni znesek upravičencu pod pogojem, da so ji dostavljeni v akreditivu določeni medsebojno skladni in pravilni dokumenti v okviru rokov, prav tako določenih v akreditivu (Jereb, 1996, str. 70). To pomeni, da bo upnik ob upoštevanju vseh pogojev in rokov, navedenih v akreditivu, poplačan s strani akreditivne banke ne glede na to, ali bo njegov dolžnik takrat zmožen plačila ali ne. Po drugi strani pa je zavarovan tudi dolžnik, saj tudi njemu ni potrebno plačati blaga, če le-to ni bilo pravočasno dostavljeno oz. ne ustreza pogojem, določenim v akreditivu.

Za večje jamstvo so lahko dokumentarni akreditivi tudi konfirmirani oz. potrjeni s strani kakšne druge banke, ki v primeru neizplačila akreditivne banke kljub izpolnjenim vsem pogojem za izplačilo akreditiva jamči za plačilo le-tega. Konfirmacija akreditiva pomeni še večje stroške akreditiva, ki so že tako visoki zaradi velikih tveganj, ki jih v mednarodnem poslovanju prevzema akreditivna banka. Tudi banka se skuša čim bolj zavarovati pri izdaji akreditiva, zato pogoji, ki so potrebni za izdajo akreditiva, običajno zahtevajo zelo podroben opis posla, za katerega se izdaja akreditiv. Banka želi na ta način čim boljše oceniti tveganje, s katerim se srečuje, hkrati pa ji ustrezna dokumentacija služi za spremljanje posla.

5.4.3. DOKUMENTARNI INKASO

Pri zavarovanju z dokumentarnim inkasom prodajalec odpremi blago kupcu, dokumente o blagu pa predloži banki kot inkasne dokumente. Banka dokumente pošlje kupčevi banki, ki o tem obvesti kupca. Po zagotovitvi kritja s strani kupca banka izvrši plačilo prodajalčevi banki in kupcu izroči dokumente. Kupec lahko zagotovi kritje s takojšnjim plačilom, lahko pa tudi s kakšnim drugim orodjem plačila, če prodajalec takšen način plačila sprejme. Dokler kupec ne bo izpolnil vseh pogojev, ki jih je sprejel v pogodbi, bodo vsi blagovni dokumenti, ki dajejo pravico razpolaganja z blagom, ostali v posesti banke. Banka ima pri dokumentarnem inkasu zgolj vlogo posrednika, ki skrbi za hitro izvedbo plačila in ne prevzema tveganja (Zbašnik, 1991, str. 97). To je tudi razlog, da je dokumentarni inkaso cenovno dokaj ugoden način zavarovanja poslovanja, namenjen pa je predvsem poslovnima partnerjema, ki se med seboj poznata in si zaupata.

5.5. POGODBENI NAČINI ZAVAROVANJA

Pogodbeni načini zavarovanja so praviloma predstavljeni z določeno klavzulo v pogodbi, za katero sta se dogovorili pogodbeni stranki, in služijo zavarovanju izpolnitve pogodbenih obveznosti. Takšen način zavarovanja ne predstavlja dodatnih stroškov, saj je zavarovanje sklenjeno že s podpisom pogodbe. Najpogostejši načini takšnega zavarovanja so (Hočevnar, 2003a):

- **Pridržek lastninske pravice**, ki prodajalcu zadrži lastninsko pravico na blagu, dokler kupec v celoti ne plača kupnine. Kupec pridobi na stvari le posest, lastninsko pravico pa pridobi šele s plačilom celotne kupnine. Če kupec ne plača obveznosti, lahko prodajalec zahteva izročitev stvari.
- **Zamudne obresti**, ki jih ima pravico zahtevati upnik v primeru dolžnikove zamude pri plačilu denarnih obveznosti.
- **Pogodbena kazen** ima enak pomen kot zamudne obresti, le da predstavlja vnaprej določeno odškodnino v primeru neizpolnjenih nedenarnih obveznosti.
- **Ara** služi utrditvi obveznosti in je denarni znesek ali neko drugo nadomestno sredstvo, ki ga običajno kupec izroči prodajalcu v znak, da je med njima pogodba sklenjena. V primeru, da kupec odstopi od pogodbe, prodajalec aro obdrži, v primeru prodajalčevega odstopa od pogodbe pa mora le-ta kupcu vrniti dvojno aro.

6. PRIHODNJI KORAKI V SLOVENIJI

Slovenija je s prenosom plačilnega prometa iz APP v poslovne banke izgubila bazo podatkov o plačilnih navadah slovenskih podjetij, na podlagi katere je APP izvajala tudi obvezne mesečne pobote zapadlih terjatev. Za naslednico zbiranja tovrstnih podatkov je bila postavljena AJPES, ki pa v svojih raziskavah zajema le del plačilnega prometa slovenskih podjetij (glej pogl. 3.1.1., na str. 20). S tem so upniki ostali brez pomembnih podatkov za preverjanje svojih dolžnikov.

Proti plačilni nedisciplini se morajo boriti upniki sami, državni sistem pa jim mora ob tem pomagati z zagotavljanjem ustreznih mehanizmov. Poleg ustrezne zakonske podlage in učinkovitega sistema izterjave terjatev bi bilo smiselno z namenom preventivnega ukrepanja zagotoviti tudi sistem poročanja o finančnih težavah podjetij, ki bi dal pregledno sliko poslovanja vsakega podjetja. Takšen sistem bi bilo mogoče zagotoviti z združitvijo obstoječih in vzpostavitev novih baz podatkov, povezanih v pregleden, javno dostopen sistem. Osrednja javna baza podatkov naj bi tako vsebovala podatke o (Berk, 2004, str. 80):

- **Višini in trajanju prekoračitev dovoljenih stanj na transakcijskih računih**; podatke bi lahko zbirale poslovne banke, saj so vršilci plačilnega prometa in imajo možnost tovrstnega spremljanja, strnjeni pa bi bili lahko v centralnem registru transakcijskih računov, ki ga vodi Banka Slovenije.
- **Višini in trajanju prekoračitev pogodbeno določenih plačilnih rokov**, ki so ključnega pomena za proučevanje plačilne nediscipline podjetij in odkrivanje ter sankcioniranje izkoriščanja moči pogodbenih strank. Podatke bi lahko zbirala Davčna uprava RS ob obračunu davka na dodano vrednost, tako da bi predpisala še navedbo pogodbenih plačilnih rokov.
- **Datumih začetka in statusu postopkov na sodiščih po ZPPSL in ZIZ**, ki se vodijo v sodnem registru.
- **Datumih poročanja uprav v skladu z ZFPPod**, za kar bi bilo potrebno z določilom o obvezni javni objavi dopolniti 10., 12. in 13. člen ZFPPod. Hkrati bi se odpravila tudi ena izmed temeljnih pomanjkljivosti ZFPPod, ki zadeva nenatančno opredelitev obveznosti

uprave oz. ustreznega organa druge družbe glede poročanja nadzornemu svetu o nastalem zaostrenem finančnem položaju in možnostih nadzora kršitev.

Predstavljeni sistem osrednje javne baze podatkov lahko zagotovi boljšo zaščito vsem podjetjem, predvsem pa tistim z manjšo tržno močjo. Preglednost poslovanja podjetij pomeni večjo varnost poslovanja, hkrati pa zagotavlja tudi hitro zaznavanje zlorabe tržnega položaja. Z uvedbo morebitnih sankcij za primere zlorabe tržne moči in učinkovitim sodnim ter izvršilnim sistemom pa bi se lahko pogoji poslovanja z vidika plačilne discipline vsekakor zelo izboljšali. Baza podatkov bi nadalje lahko omogočala tudi lažje povezovanje prizadetih upnikov, ki bi s skupnimi močmi lahko hitreje in hkrati ceneje prišli do poplačila svojih terjatev.

6.1. PRIMER BAZE PODATKOV O PLAČILNIH NAVADAH PODJETIJ

Potreba po informacijah o poslovanju in hkrati tudi načinu plačevanja podjetij je vsak dan večja. Pomanjkanje tovrstnih informacij je botrovalo razvoju bonitetnih hiš, ki proti plačilu preverjajo plačilne navade podjetij. Ena takšnih bonitetnih hiš je podjetje I, d.o.o., ki izvaja tudi analizo zbranih podatkov. I, d.o.o., spremlja denarne tokove nekaterih podjetij, na podlagi katerih izračuna povprečno število dni zamujanja teh podjetij s plačilom obveznosti in povprečni delež z zamudo plačanih računov. Žal so njihovi podatki na voljo šele od leta 2001; pred tem je bil vzorec podjetij, zajetih v raziskavo, premajhen, da bi lahko izračuni o načinu plačevanja le-teh predstavljali dejansko sliko slovenskega gospodarskega prostora. Danes podjetje I, d.o.o. v svojih analizah zajame mesečno približno 3 milijone faktur, ki niso strateškega pomena za podjetja (ne vplivajo na nemoteno poslovanje).

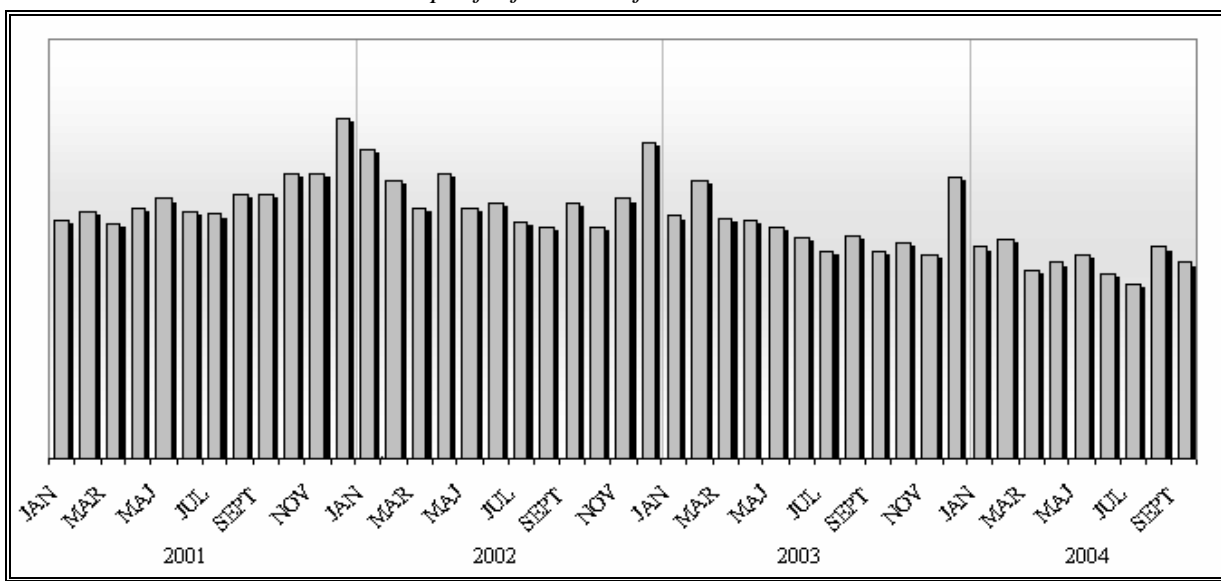
Tabela 1: Povprečno število dni zamujanja s plačilom obveznosti in povprečni delež z zamudo plačanih računov v Sloveniji po posameznih mesecih za obdobje od leta 2001 do leta 2004

Leto Mesec	2001		2002		2003		2004	
	Število dni zamujanja s plačilom	Delež, plačan z zamudo (v %)	Število dni zamujanja s plačilom	Delež, plačan z zamudo (v %)	Število dni zamujanja s plačilom	Delež, plačan z zamudo (v %)	Število dni zamujanja s plačilom	Delež, plačan z zamudo (v %)
Januar	28	61	34	65	28	62	27	56
Februar	29	61	32	62	32	62	25	63
Marec	30	56	31	58	26	66	26	52
April	29	62	34	60	31	55	26	54
Maj	29	64	29	62	29	57	26	56
Junij	30	59	29	63	26	61	25	53
Julij	27	65	27	63	26	57	24	52
Avgust	30	63	27	61	27	59	26	58
September	31	61	29	63	26	57	27	52
Oktober	34	60	30	55	29	53		
November	37	55	32	58	26	56		
December	38	64	36	63	36	56		

Vir: Baza podatkov podjetja I, d.o.o., 2004.

Iz podatkov v Tabeli 1 je mogoče ugotoviti, da podjetja s plačilom obveznosti v povprečju zamujajo za približno mesec dni in da je delež nepravočasno plačanih obveznosti povprečno okoli 60 odstotkov. Za boljšo ponazoritev zamujanja s plačili bi bilo mogoče oba podatka med seboj združiti tako, da ju med seboj zmnožimo. Večje kot je število dni zamujanja s plačilom, večje tveganje neplačila predstavlja to za upnika, kar pa velja tudi za delež z zamudo plačanih računov. Večji kot je delež le-teh, večji je delež nezanesljivih dolžnikov, kar spet predstavlja večje tveganje neplačila. Obe spremenljivki ob povečanju svojih vrednosti povečujeta stopnjo tveganja neplačila, kar pomeni, da z zmnožkom lahko dobimo nekakšen skupni učinek obeh spremenljivk, vendar je enota le-tega neopredeljena. Omenjeni zmnožek prikazuje Slika 13.

Slika 13: Plačilne navade slovenskih podjetij za obdobje od leta 2001 do leta 2004

Vir: Lasten izračun, 2004.

Na osnovi prikaza plačilnih navad lahko sklepamo, da je v Sloveniji plačilo obveznosti odvisno tudi od letnega časa. Videti je, da so v poletnih mesecih računi poravnani hitreje in v večji meri kot v zimskih mesecih. Za boljšo razlago dobljenih rezultatov bi morali pogledati načine plačevanja po posameznih panogah in dolžnikih, vendar tovrstnih podatkov žal ni na voljo. Opaziti je mogoče tudi zmanjševanje vrednosti zmnožka v zadnjem obdobju, kar je spodbuden znak za prihodnost.

Predstavljeni podatki bonitetne hiše I, d.o.o. lahko služijo prikazu plačilnih navad slovenskih podjetij, vendar le delno zadovoljijo potrebo po javno dostopni bazi podatkov, kakršna je bila predstavljena na začetku tega poglavja. Podatki bonitetnih hiš so na voljo zgolj proti plačilu, kar pogosto predstavlja eno izmed glavnih omejitev tovrstnih informacij, hkrati pa ne morejo predstavljati osnove za sankcioniranje zlorabe tržnega položaja, ki je ena izmed glavnih vzrokov plačilne nediscipline.

7. SKLEP

Republika Slovenija je zaradi slabe zakonske podlage in hkrati želje po spodbujanju nastajanja podjetništva do leta 1993 dopustila ustanavljanje podjetij brez obveznega minimalnega kapitala, kar je eden izmed pomembnih razlogov za razvoj plačilne nediscipline. V zelo kratkem času je bilo ustanovljeno veliko število podjetij s slabo strokovno podporo in nizko stopnjo prevzemanja odgovornosti za svoje poslovanje. Takšna podjetja so s slabim poslovanjem začela zavirati nemoteno delovanje celotnega gospodarstva in napolnila sodišča z nerešenimi sodnimi spori. Omenjeni problem je leta 1999 slovenski zakonodajalec hotel odpraviti z uvedbo ZFPPod.

Prvi del ZFPPod, ki naj bi z izbrisom nedelujočih podjetij iz sodnega registra brez likvidacije razbremenil sodišča in rešil problem propadlih podjetij, je bil začasno zaustavljen zaradi ustavnega spora v zvezi s prevzemanjem odgovornosti lastnikov. Avtomatični sprožilec izbrisa je vse lastnike propadlih podjetij naredil neomejeno odškodninsko odgovorne, kar je privedlo do velikih kritik na račun ZFPPod in nenazadnje do njegove spremembe, ki je lastnike ločila na aktivne in pasivne, kar naj bi pomagalo pri določanju prevzemanja tveganja.

Drugi del ZFPPod predstavlja načela skrbnega finančnega poslovanja, ki naj bi vplivala na izboljšanje plačilne morale slovenskih podjetij. Z določanjem ustrezne plačilne sposobnosti, kapitalske ustreznosti in preprečevanjem prezadolženosti podjetij naj bi ta del zakona vplival na skrbnejše finančno poslovanje le-teh. Za morebitno neupoštevanje načel smotrnega finančnega poslovanja zakon z uvedbo odškodninske odgovornosti kaznuje tudi upravo in nadzorni svet, vendar ta del zakona v praksi nima pravega učinka. Problem je v nenatančni opredelitvi obveznosti uprave oz. ustreznega organa druge družbe glede poročanja nadzornemu svetu.

ZFPPod prav tako ni rešil glavnega problema - plačilne nediscipline, saj so velika podjetja zaradi velike pogajalske moči lahko izsiljevala boljše pogoje kreditiranja s strani malih podjetij, kar jim je pomagalo pri doseganju določil »skrbnega« finančnega poslovanja. Izkoriščanje tržne moči velikih podjetij, ki je posredno preko uvedbe ZFPPod začelo vplivati na mala podjetja, je pomenilo načrtovanemu ravno nasprotni učinek. Velika podjetja so se tako namesto z načrtovanim prestrukturiranjem zakonu prilagodila z izsiljevanjem malih podjetij.

Problem plačilne nediscipline pa ni prisoten le pri nas, saj je bila tudi v Evropski uniji (EU) leta 2000 sprejeta evropska direktiva (Directive 2000/35 of the European Parliament and of Council, 2000) o boju proti plačilnim zamudam v gospodarskih transakcijah. Slovenija mora ob vstopu v EU začeti delovati na treh področjih izboljšav plačilnih navad, ki jih direktiva predpisuje vsem članicam EU. Ob prekoračitvi plačilnih rokov, določenih v pogodbi, naj bi članice zagotavljale doslednejše plačevanje zamudnih obresti, zagotavljale naj bi primerna in učinkovita sredstva v interesu upnikov, ki bodo preprečevala zlorabo tržne moči in zagotavljale naj bi hiter proces sodne izterjave dolga, ki naj bi bil v celoti zaključen najkasneje v roku 90 koledarskih dni od vložitve tožbe.

Slovenska zakonodaja trenutno nudi upniku vrsto orodij, s katerimi lahko le-ta pride do poplačila svojih terjatev, vendar se v praksi le malo upnikov v primeru kopičenja zapadlih denarnih terjatev odloča za ukrepanje. Razlogi za to so slaba učinkovitost sistema izterjave terjatev, nekaznovana zloraba tržne moči velikih dolžnikov in visoki stroški sodnih postopkov. Določeno vrzel je pustilo tudi prenehanje APP, ki je vodila račune vseh pravnih oseb v Sloveniji, na podlagi katerih je izračunavala plačilne navade slovenskih podjetij. S prenosom plačilnega prometa v poslovne banke je APP prenehala voditi evidence o računih pravnih oseb, kar je povzročilo tudi veliko praznino z vidika preglednosti poslovanja podjetij in hkrati potrebo po oblikovanju nove javne baze podatkov, ki bi predvsem malim podjetjem omogočala dosledno preverjanje svojih poslovnih partnerjev.

Oblikovanje osrednje javne baze podatkov o plačilnih navadah slovenskih podjetij predstavlja enega izmed ključnih področij reševanja problema plačilne nediscipline. Baza podatkov bi lahko skupaj z ustreznim sistemom sankcioniranja zavlačevanja plačil omogočala preglednejše in varnejše poslovanje. Omenjeni predpostavki bi skupaj z dobrim delovanjem sodišč lahko popravili sliko slovenskega plačilnega prometa, kljub temu pa je pomembno dejstvo, da se mora upnik s pomočjo orodij, ki mu jih pravni sistem nudi, predčasno ustrezno zavarovati pred neplačilom dolžnikov, saj s tem sam odloča o svoji usodi.

Urejenost plačilnega prometa je za Slovenijo odločilnega pomena. Glede na njeno majhnost je prisotnost tujih poslovnih partnerjev izrednega pomena za nadaljnji razvoj gospodarstva. Pogoji za pridobitev tujih naložbenikov in strateških partnerjev je stabilnost gospodarskega okolja, katere pomemben del je tudi plačilna disciplina. Dokler reševanje sodnih sporov ne bo hitrejše in dokler ne bo ustreznega mehanizma nadzora zlorabe tržne moči, bo Slovenija v očeh tujih poslovnih partnerjev tvegano okolje. Prav slednje pa skupaj z davčno zakonodajo in dolgotrajnimi birokratskimi postopki predstavlja glavne pomanjkljivosti slovenskega gospodarstva z vidika tujih naložbenikov, ki so za Slovenijo strateško zelo pomembni.

LITERATURA

1. Altman I. Edward: Bankruptcy and Distressed Restructurings: Analytical Issues and Investment Opportunities. Homewood : Business One Irwin, 1993. 417 str.
2. Avšič Vera: Koga bo pogoltnil nov finančni zakon? Gospodarski vestnik, Ljubljana, 49(2000), 7, str. 12-15.
3. Bergant Živko: Izvajanje zakona o finančnem poslovanju podjetij. IKS, Ljubljana, 27(2000), 9, str. 65-92.
4. Berk Aleš: Učinki zakonodajnega urejanja plačilne discipline v slovenskem gospodarstvu. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 105 str., 37 pril., 91 tbl.
5. Berk Aleš: Zakaj se zakon o finančnem poslovanju ni posrečil? Gospodarski vestnik, Ljubljana, 51(2002), 50, str. 76-78.
6. Berk Aleš: Reševanje problematike plačilne sposobnosti in nediscipline kliče po večji preglednosti. Revizor, Ljubljana, 15(2004), 9, str. 78-82.
7. Bole Velimir, Jere Žiga: Dinamika in mehanizem neplačevanja. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2002, jun., str. 23-31.
8. Brigham Eugene F., Houston Joel F.: Fundamentals of Financial Management. Eighth edition. Orlando : The Dryden Press, 1998. 898 str.
9. Galič Aleš, Jan Matjaž, Jenull Hinko: Zakon o izvršbi in zavarovanju (vključno z novelo ZIZa). Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2002. 571 str.
10. Hill Ned C., Sartoris William L.: Short-Term Financial Management. Text and Cases. Second edition. New York : Macmillian Publishing Company, 1992. 557 str.
11. Hočevar Martina A.: Cesija ali odstop terjatve.
[URL:<http://www.ozs.si/obrtnik/prispevek.asp?IDpm=285&ID=1821>], jan. 2003.
12. Hočevar Martina A.: Zavarovanje obveznosti.
[URL:<http://www.ozs.si/obrtnik/prispevek.asp?IDpm=285&ID=1874>], jan. 2003.
13. Horvat Tatjana: Programiranje prisilne poravnave najbolj škoduje dobaviteljem. Finance, Ljubljana, 12.6.2002.
14. Ivanjko Šime: Akcept na hrbtni strani menice. Pravna praksa, Ljubljana, 18(1999), 21/22, str. 13-15.
15. Ivanjko Šime: Ustavno sporni vidiki nekaterih določb ZFPPod. Pravna praksa, Ljubljana, 20(2001), 35, str. 24-30.
16. Jarec Miran: Prepričljiva zmaga plačilne nediscipline. Obrtnik, Ljubljana, 2002, 9, str. 21.
17. Jereb Radovan: Stand-by akreditiv. Svetovalec, Ljubljana, 45(1996), 41, str. 70-71.
18. Juhart Miha: Cesija: pogodbeni odstop terjatve. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1996. 243 str.
19. Kalacun Stanislava: Do denarja z unovčevanjem terjatev. Finance, Ljubljana, 25, str. 19.
20. Klopčič Uroš: Sinergije med finančnima instrumentoma faktoring in zavarovanje terjatev. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 43 str.

21. Kokošar Jernej: Presoja bonitete podjetja in analiza bonitetnih ponudnikov v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 42 str.
22. Ložar Alenka: Plačilna nedisciplina in finančni inženiring. Diplomski delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 47 str.
23. Mlinarič Franjo: Ali bo Zakon o finančnem poslovanju podjetij res opravil s finančno nedisciplino? IKS, Ljubljana, 27(2000), 6, str. 15-37.
24. Mramor Dušan: Teorija poslovnih financ. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 191 str.
25. Parkinson Keneth L., Kallberg Jarl G.: Corporate Liquidity: A Guide to Managing Working Capital. Homewood : Business One Irwin, 1993. 399 str.
26. Petrič Tine: Kaj nam pove bonitetno poročilo. Svetovalec, Ljubljana, 52(2002), 6, str. 62-64.
27. Pintar Tjaša: Vloga slovenske izvozne družbe pri vstopu slovenskih podjetij na bosanski trg. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 53 str.
28. Pivka Hilda Marija, Puharič Krešo: Pravo mednarodne trgovine. Ljubljana : Uradni list RS, 1994. 335 str.
29. Plavšak Nina, Prelič Saša, Bergant Živko: Zakon o prisilni poravnavi, stečajju in likvidaciji s komentarjem in Zakon o finančnem poslovanju podjetij s komentarjem. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2000. 1165 str.
30. Prašnikar Janez et al.: Analiza plačilnih navad in plačilne discipline v Sloveniji. Ljubljana : RCEF, 2002. 113 str.
31. Razboršek Dragica: Kako zavarovati terjatev in poskrbeti za plačilo. Kapital, Ljubljana, 11(2001), 274, str. 34-36.
32. Razboršek Dragica: Zakon o finančnem poslovanju podjetij v praksi. Kapital, Ljubljana, 11(2001), 274, str. 40.
33. Ribnikar Ivan: Likvidnost in solventnost. Bančni vestnik, Ljubljana, 38(1989), 3, str. 93-94.
34. Salerno Thomas J., Kroop Jordan A., Hansen Craig D.: The Executive Guide to Corporate Bankruptcy. Washington (D.C.) : BeardBooks, 2001. 722 str.
35. Šinkovec Janez, Šerget Drago: Zakon o finančnem poslovanju z uvodnimi pojasnili in Zakon o prisilni poravnavi, stečajju in likvidaciji s komentarjem. Ljubljana : Primath, 1999. 493 str.
36. Škoberne Nada: Druge oblike unovčevanja naših terjatev. Kapital, Ljubljana, 11(2002), 294, str. 38-40.
37. Škorjanc Lucija: Kreditno tveganje in zavarovanje posojil pri zavarovalnici. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 83 str.
38. Toplak Simona: Neizmerna inventivnost pasivnih družbenikov. Finance, Ljubljana, 24.2.2003.
39. Tratnik Matjaž et al.: Stvarnopravna zavarovanja. Maribor : Studio Linea, 2001. 305 str.
40. Turk Ivan: Likvidnost ali solventnost. IKS, Ljubljana, 17(1990), 8, str. 82-83.
41. Vidic Darjana, Zaman Maja: Računovodski kazalniki v povezavi z zakonom o finančnem poslovanju podjetij. IKS, 27(2000), 6, str. 38-46.

42. Volk Dida: Izterjava denarnih terjatev: s sodno prakso in predpisi. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2003. 446 str.
43. Weiss Monika: Samo zakon ne more zatrei neplačnikov. Finance, Ljubljana, 2001, 119, str. 4.
44. White Gerald I., Sondhi Ashwinpaul C., Fried Dov: Analysis and Use of Financial Statements. Second Edition. New york [etc] : John Wiley & Sons, Inc, 1998. 1224 str.
45. Zbašnik Dušan: Mednarodne poslovne finance. Maribor : Ekonomsko poslovna fakulteta, 1991. 152 str.

VIRI

1. Baza podatkov Agencije RS za javnopravne evidence in storitve. [URL:<http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=159>].
2. Directive 2000/35/EC of the European Parliament and the Council of 29 June 2000 on Combating Late Payment in Commercial Transactions (Official Journal of European Communities, 8. avg. 2000).
3. Informacije o pravnih osebah z dospelimi neporavnanimi obveznostmi. Ljubljana : Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, mar. 2003.
4. Informacije o pravnih osebah z dospelimi neporavnanimi obveznostmi. Ljubljana : Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, mar. 2004.
5. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/01, 32/04).
6. Odločba o oceni ustavnosti 9. člena, 2. točke prvega odstavka 25. člena, drugega odstavka 25. člena, četrtega in petega odstavka 27. člena, drugega odstavka 29. člena, tretjega odstavka 32. člena, 36., 37. člena in 1. točke 39. člena zakona o finančnem poslovanju podjetij in šestega odstavka 580. člena zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 93/02, Odl. US.: U-I-135/00-77).
7. Plačilne navade slovenskih podjetij. Ljubljana : I, d.o.o., 2004.
8. Predlog zakona o finančnem poslovanju podjetij. Ljubljana : Poročevalec, 1999, 38, str. 27-75.
9. Prijavljene in pobotane obveznosti po posameznih pobotih v letu 2002. Ljubljana : Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, jan. 2003.
10. Prijavljene in pobotane obveznosti po posameznih pobotih v letu 2003. Ljubljana : Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, jan. 2003.
11. Slovenski poslovnofinančni standardi : Kodeks poslovnofinančnih načel. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1998.
12. Slovenski računovodski standardi. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2002. 319 str.
13. Statistični letopis Republike Slovenije 2003. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2003.
14. Sodna statistika za 1996 : Ministrstvo RS za pravosodje, 1997.
15. Sodna statistika za 1997 : Ministrstvo RS za pravosodje, 1998.
16. Sodna statistika za 1998 : Ministrstvo RS za pravosodje, 1999.
17. Sodna statistika za 1999 : Ministrstvo RS za pravosodje, 2000.

18. Sodna statistika za 2000 : Ministrstvo RS za pravosodje, 2001.
19. Sodna statistika za 2001 : Ministrstvo RS za pravosodje, 2002.
20. Sodna statistika za 2002 : Ministrstvo RS za pravosodje, 2003.
21. Sodna statistika za 2003 : Ministrstvo RS za pravosodje, 2004.
22. World Bank, International Finance Corporation: Doing business: Enforcing contracts, [URL:<http://rru.worldbank.org/DoingBusiness/ExploreTopics/EnforcingContracts/CompareAll.aspx>], 13.12.2004.
23. Zakon o davčnem postopku (ZdavP) (Uradni list RS, št. 18/96, 78/96, 87/97, 35/98, 82/98, 91/98, 1/99, 108/99, 37/01, 97/01, 31/03, 33/03, 105/03, 16/04, 42/04, 54/04, 109/04, 128/04).
24. Zakon o finančnem poslovanju podjetij (Uradni list RS, št. 54/99, 110/99, 97/00, 50/02, 93/02).
25. Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93, 29/94, 82/94, 20/98, 32/98, 37/98, 84/98, 6/99, 54/99, 36/00, 45/01, 59/01, 50/02, 93/02, 57/04, 124/04).
26. Zakon o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99, 83/02, 96/03, 58/03, 73/03, 2/04, 10/04).
27. Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 51/98, 72/98, 11/99, 89/99, 11/01, 75/02, 87/02, 70/03).
28. Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji (Uradni list RS, št. 67/93, 74/94, 8/96, 25/97, 39/97, 1/99, 52/99, 101/01, 42/02, 58/03).
29. Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS, št. 45/03, 2/04).

PRILOGE

PRILOGA 1: ŠTEVILO PRAVNIH OSEB V RS	1
PRILOGA 2: ŠTEVILO PRISILNIH PORAVNAV IN STEČAJEV	2
PRILOGA 3: PODATKI O BLOKADAH RAČUNOV PODJETIJ (PO LETIH).....	3
PRILOGA 4: PODATKI O BLOKADAH RAČUNOV PODJETIJ (PO MESECIH).....	4
PRILOGA 5: SODNE IZTERJAVE	5
PRILOGA 6: ANKETA OBRTNIKOV	6
PRILOGA 7: REZULTATI VEČSTRANSKEGA POBOTA OBVEZNOSTI IN TERJATEV PRI AJPES	7
PRILOGA 8: PREVOD ANGLEŠKIH IZRAZOV	9

PRILOGA 1: ŠTEVILO PRAVNIH OSEB V RS

Tabela 2: Število pravnih oseb na dan 31.12. za obdobje od leta 1990 do leta 2002, ter število ustanovitev in prenehanj pravnih oseb v posameznem letu za obdobje od leta 1990 do leta 2002

Leto	Pravne osebe	Ustanovitve	Prenehanja
1990	14.597	12.493	2.349
1991	23.348	9.071	558
1992	36.448	14.094	506
1993	47.734	11.612	213
1994	51.253	4.591	285
1995	52.053	3.155	1.923
1996	52.580	2.305	1.830
1997	53.557	3.134	336
1998	54.927	4.266	2.398
1999	56.473	3.748	813
2000	49.291	3.791	9.557
2001	48.871	3.884	3.399
2002	46.346	4.529	5.616

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2003.

PRILOGA 2: ŠTEVILO PRISILNIH PORAVNAV IN STEČAJEV

Tabela 3: Na sodiščih začeti postopki prisilnih poravnav in stečajev v obdobju od leta 1996 do leta 2003

Leto	Prisilne poravnave	Stečajni postopki
1996	38	224
1997	44	236
1998	45	209
1999	51	317
2000	137	729
2001	105	543
2002	136	764
2003	134	760

Vir: Sodna statistika, Ministrstvo RS za pravosodje, 1996-2003.

PRILOGA 3: PODATKI O BLOKADAH RAČUNOV PODJETIJ (PO LETIH)

Tabela 4: Povprečno število pravnih oseb, ki so imele dospele neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni in povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti v obdobju od leta 1991 do leta 2003

Leto	Število pravnih oseb z dospelimi neporavnanimi obveznostmi	Povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti (v mio SIT)
1991	919	6.319
1992	1.667	26.104
1993	2.595	38.141
1994	3.741	45.835
1995	5.146	58.965
1996	6.490	67.830
1997	7.697	76.162
1998	8.537	87.573
1999	9.312	96.979
2000*	6.712	34.671
2001	5.579	30.626
2002	2.316	14.851
2003	1.839	11.114

* leta 2000 je prišlo do spremembe evidentiranja dospelih zapadlih obveznosti (glej pogl. 3.1.1., na str. 21)

Vir: Baza podatkov AJPEŠ.

PRILOGA 4: PODATKI O BLOKADAH RAČUNOV PODJETIJ (PO MESECIH)

Tabela 5: Število pravnih oseb, ki so imele dospele neporavnane obveznosti neprekinjeno nad 5 dni in znesek njihovih dospelih neporavnanih obveznosti v obdobju od julija 2002 do oktobra 2004

Meseci	Število pravnih oseb z dospelimi neporavnanimi obveznostmi	Povprečni dnevni znesek dospelih neporavnanih obveznosti (v mio SIT)
Julij 2002	534	2.105
Avgust 2002	617	2.496
September 2002	793	3.482
Oktober 2002	1.136	4.965
November 2002	1.155	5.911
December 2002	1.293	6.416
Januar 2003	1.352	7.826
Februar 2003	1.360	8.270
Marec 2003	1.520	8.794
April 2003	1.613	9.518
Maj 2003	1.722	10.557
Junij 2003	1.808	11.001
Julij 2003	1.858	11.536
Avgust 2003	1.939	12.186
September 2003	2.064	12.729
Oktober 2003	2.206	13.264
November 2003	2.275	13.504
December 2003	2.349	14.182
Januar 2004	2.560	15.716
Februar 2004	2.820	17.545
Marec 2004	2.917	18.721
April 2004	2.914	19.576
Maj 2004	3.037	20.708
Junij 2004	3.080	20.844
Julij 2004	2.928	20.433
Avgust 2004	2.843	21.243
September 2004	3.110	22.042
Oktober 2004	3.231	23.442

Vir: Baza podatkov AJPES.

PRILOGA 5: SODNE IZTERJAVE

Tabela 6: Število potrebnih postopkov za sodno izterjavo (od prijave postopka sodne izterjave do poplačila), povprečno trajanje procesa sodne izterjave in povprečni strošek sodne izterjave, izražen v odstotkih od vrednosti dolga

	Število potrebnih postopkov (od prijave do poplačila)	Trajanje izterjave (v dnevih)	Strošek izterjave (v % od vrednosti dolga)
Države članice EU*			
Avstrija	20	374	9,8
Belgija	27	112	6,2
Češka	22	300	9,6
Danska	15	83	6,6
Estonija	25	150	10,6
Finska	27	240	7,2
Francija	21	75	11,7
Grčija	14	151	12,7
Irska	16	217	21,1
Italija	18	1.390	17,6
Latvija	23	189	11,0
Litva	17	154	14,1
Madžarska	21	365	8,1
Nemčija	26	184	10,5
Nizozemska	22	48	17,0
Poljska	41	1.000	8,7
Portugalska	24	320	17,5
Slovaška	27	565	15,0
Slovenija	25	1.003	16,3
Španija	23	169	14,1
Švedska	23	208	5,9
Velika Britanija	14	288	15,7
Povprečje EU*	22,3	344,8	12,1
Za primerjavo pomembne države			
Hrvaška	22	415	10,0
Norveška	14	87	4,2
Švica	22	170	5,2
Turčija	22	330	12,5
Najdaljši postopek v svetovnem merilu			
Angola	47	1.011	9,2
Gvatemala	37	1.459	14,5
Srbija in Črna gora	36	1.028	23,0
Italija	18	1.390	17,6

* ni podatka za Ciper, Luksemburg in Malto

Vir: World Bank, International Finance Corporation: Doing business: Enforcing contracts, 13.12.2004.

PRILOGA 6: ANKETA OBRTNIKOV

Tabela 7: Največji problemi slovenskih obrtnikov

PROBLEM		Točke
1.	Slaba plačilna disciplina (tako velikih kot tudi malih)	4380
2.	Previsoki prispevki za pokojnine in zdravstvo	3690
3.	Previsoki davki (od dejavnosti in dohodnina)	3562
4.	Do malih delodajalcev prezahtevna delovna zakonodaja	3554
5.	Preobsežno administriranje (npr. davčno)	3474
6.	Preveč šušmarstva (dela na črno)	3200
7.	Premajhen vpliv obrti na oblast	3164
8.	Pretežak dostop do razvojnega denarja in posojil	3094
9.	Prezahtevni ukrepi s področja varstva pri delu	2864
10.	Previsok DDV	2730
11.	Premajhen trg	2240
12.	Premalo spodbud za uvajanje novih izdelkov in sodobnih tehnologij	2200
13.	Preveč nelojalne konkurence dopolnilnega dela (npr. na kmetijah)	2148
14.	Pomanjkanje ustreznih delavcev	2072
15.	Preveč konkurence	2060
16.	Slabo mnenje javnosti o obrti	2012
17.	Predrag in prezapleten prenos lastništva obrti na naslednike	1998
18.	Premalo spodbud za dualno poklicno izobraževanje (za mentorje in za vajence)	1704
19.	Pomanjkanje informacij o stanju na trgu	1660
20.	Drugo	464

*število veljavnih odgovorov: 266; obdobje maj-sep. 2002

Vir: Jereb, 2002, str. 22.

PRILOGA 7: REZULTATI VEČSTRANSKEGA POBOTA OBVEZNOSTI IN TERJATEV PRI AJPES

Tabela 8: Prijavljene in pobotane obveznosti po posameznih pobotih v letu 2002

Datum pobota	Število upoštevanih prijav	Znesek prijavljenih obveznosti (v tisoč SIT)	Pobotani znesek (v tisoč SIT)	Delež pobotanih od prijavljenih obveznosti (v %)
10.01.2002	2.750	80.410.862	14.568.367	18,1
07.02.2002	2.745	78.333.388	12.277.938	15,7
07.03.2002	2.734	73.474.168	11.714.969	15,9
04.04.2002	2.583	74.087.185	10.803.714	14,6
09.05.2002	2.674	80.085.506	13.205.862	16,5
06.06.2002	2.547	76.226.430	10.978.443	14,4
04.07.2002	2.332	77.812.233	10.334.137	13,3
01.08.2002	1.896	72.539.926	9.238.212	12,7
05.09.2002	2.275	74.940.050	10.512.176	14,0
03.10.2002	2.231	66.969.832	9.142.925	13,7
07.11.2002	2.269	66.328.351	10.325.096	15,6
05.12.2002	2.180	65.927.836	9.619.798	14,6
Skupaj	29.216	887.135.767	132.721.637	15,0

Vir: Baza podatkov AJPES.

Tabela 9: Prijavljene in pobotane obveznosti po posameznih pobotih v letu 2003

Datum pobota	Število upoštevanih prijav	Znesek prijavljenih obveznosti (v tisoč SIT)	Pobotani znesek (v tisoč SIT)	Delež pobotanih od prijavljenih obveznosti (v %)
09.01.2003	1.959	62.251.191	9.805.484	15,8
06.02.2003	2.076	61.958.666	7.965.604	12,9
06.03.2003	2.079	58.306.174	7.034.436	12,1
20.03.2003	1.574	42.281.410	2.495.665	5,9
03.04.2003	2.047	58.643.256	6.986.178	11,9
08.05.2003	2.112	61.931.137	9.409.487	15,2
05.06.2003	2.120	60.902.595	7.609.716	12,5
03.07.2003	2.015	61.257.718	7.841.342	12,8
07.08.2003	1.956	59.906.661	8.146.278	13,6
04.09.2003	2.021	61.145.128	8.335.930	13,6
02.10.2003	1.787	50.906.484	4.352.124	8,5
16.10.2003	1.672	45.175.008	2.926.694	6,5
06.11.2003	1.895	50.228.251	4.645.471	9,2
20.11.2003	1.543	43.849.996	2.790.463	6,4
03.12.2003	1.904	56.097.997	6.279.114	11,2
Skupaj	28.760	834.841.672	96.623.986	11,6

Vir: Baza podatkov AJPES.

Tabela 10: Prijavljene in pobotane obveznosti po posameznih pobotih v letu 2004

Datum pobota	Število upoštevanih prijav	Znesek prijavljenih obveznosti (v tisoč SIT)	Pobotani znesek (v tisoč SIT)	Delež pobotanih od prijavljenih obveznosti (v %)	Delež pobotanja sodelujočih naročnikov (v %)
07.01.2004	1.910	55.427.214	8.118.162	14,6	91,7
04.02.2004	1.945	54.509.035	5.814.960	10,7	89,9
03.03.2004	1.952	55.531.668	6.145.379	11,1	90,6
07.04.2004	1.994	53.406.954	6.734.241	12,6	91,2
05.05.2004	1.865	54.388.796	6.371.801	11,7	89,8
02.06.2004	1.950	57.975.038	7.063.186	12,2	91,2
07.07.2004	1.872	57.513.606	7.080.570	12,3	91,0
04.08.2004	1.695	54.655.325	5.717.520	10,5	89,3
08.09.2004	1.914	55.956.101	6.110.254	10,9	90,7
06.10.2004	1.900	55.108.112	5.389.768	9,8	89,7
03.11.2004	1.807	54.698.001	5.557.126	10,2	90,6
Skupaj	20.804	609.169.850	70.102.967	11,5	90,5

Vir: Baza podatkov AJPES.

PRILOGA 8: PREVOD ANGLEŠKIH IZRAZOV

cash budget - načrt denarnih tokov
cash conversion cycle - dnevi vezave denarja
cash flow - denarni tok
chapter 11 - prestrukturiranje
collection - izterjava
credit rating - boniteta
current assets - kratkoročne naložbe
current ratio - kratkoročni koeficient
factoring - faktoring
financial crisis - finančna kriza
inventory conversion period - dnevi vezave zalog
liquidity management - upravljanje z likvidnostjo
marketable securities - kratkoročni vrednostni papirji
maturity matching - politika izenačevanja ročnosti
netting - pobotanje denarnih tokov
payables deferral period - dnevi vezave obveznosti do dobaviteljev
payment discipline - plačilna disciplina
receivables collection period - dnevi vezave terjatev do kupcev
target balancing - določanje ciljnega stanja denarnih sredstev
working capital - obratni kapital